

**Nuorten maahanmuuttajien osallisuus ja sen edistäminen
ohjauksella**
Ella Valkola

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2020
Opettajankoulutuslaitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Ella Valkola. 2020. Tutkielman nimi. Nuorten maahanmuuttajien osallisuus ja sen edistämien ohjauksella. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. 86 sivua.

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella nuorten maahanmuuttajien osallisuuden kokemuksia sekä heitä ohjanneiden valmentajien kokemuksia nuorten osallisuuden edistämisestä ja sen haasteista. Haastattelin tutkimukseen Osallisuuden polku maahanmuuttaja nuorelle hankkeen kolmea työntekijää sekä kolmea hankkeeseen osallistunutta nuorta. Tutkin aihetta aineistolähtöisesti tarkastellen mikä nuorten osallisuuden kokemuksissa nousi nuorten kertomusten pohjalta merkitykselliseksi ja miten valmentajien kokemusten mukaan nuorten osallisuutta voidaan edistää ja mikä sitä haastaa ja ymmärtääkseni paremmin juuri näiden valmentajien osallisuuden edistämistä halusin myös kysyä, miten valmentajat osallisuutta määrittelevät, mitä se heille merkitsee. Taustafilosofianani olivat fenomenologis-hermeneuttiset näkemykset kokemusten ymmärtämisestä ja tulkitsemisesta. Aineiston keräsin teemahaastatteluin kevään ja kesän aikana 2019 ja analysoin seuraten Braunin & Clarken (2006) kuusivaiheista temaattista analyysiä.

Tutkimuksen tulosten perusteella osallisuus näyttäytyi moninaisena ilmiönä ja sen edistäminen vaati valmentajalta moninaista osaamista. Nuorten osallisuudessa ja sen edistämisessä yhteisiksi teemoiksi nuorten ja valmentajien analyyseissä nousi tuen ja avun saamisen merkitys nuorten osallisuuden toteutumiseksi, ohjaajan ja nuoren hyvän ja luottamuksellisen suhteen tärkeys, omaan elämään vaikuttamisen sekä merkityksellisten asioiden saavuttamisen mahdollisuudet sekä läheiset ihmiset ja ystävien saamisen merkitys. Nuorten osallisuutta ja sen edistämistä nähtiin haastavan muun muassa kotoutumisprosessin hitaus ja epävarmuus maassa pysymisestä, koulupaikkoihin ja töiden saamiseen liittyvät haasteet sekä ihmisiin tutustumisen vaikeus ja ikävät, jopa rasistiset kokemukset.

Asiasanat: osallisuus, osallisuuden edistäminen, maahanmuutto, monikulttuurinen ohjaus, maahanmuuttajanuori, temaattinen analyysi

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO	5
2	MAAHANMUUTTO JA KOTOUTUMINEN	8
2.1	Maahanmuutto.....	8
2.2	Kotoutumisen ”tulokset”.....	10
3	OSALLISUUS	13
3.1	Näkökulmia osallisuuteen.....	13
3.2	Osallisuuden edistämisestä ja kritiikistä.....	16
3.3	Ohjaus ja osallisuus.....	18
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ	22
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	23
5.1	Osallisuudenpolku maahanmuuttajanuorelle hanke.....	23
5.2	Tutkimukseen osallistujat.....	24
5.3	Metodologinen lähestymistapa.....	26
5.4	Aineiston keruu ja menetelmät.....	31
5.5	Aineiston analyysi.....	34
5.6	Eettiset ratkaisut ja tutkimuksen luotettavuus.....	41
6	TULOKSET	46
6.1	Osallisuuden edistämisen lähtökohtia valmennuksessa.....	48
6.1.1	Nuorilähtöisyys.....	48
6.1.2	Luottamuksen rakentuminen.....	49
6.1.3	Nuoren tukeminen – luotettava aikuinen.....	51
6.2	Osallisuuden osatekijöitä.....	54
6.2.1	Käytännön asioiden edistäminen & elämänpiirin kartoittaminen.....	54

6.2.2	Omaan elämään vaikuttaminen.....	56
6.2.3	Yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ymmärrys.....	59
6.2.4	Ihmisiin tutustuminen ja rasismi.....	61
6.3	Rakenteelliset haasteet ja mahdollisuudet.....	64
6.3.1	Kotoutumisprosessi.....	64
6.3.2	Kieli, koulutus ja työelämä.....	65
6.3.3	Yhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet ja tuki.....	67
6.4	Nuorten kokemuksia osallisuudesta.....	68
6.4.1	Avun saamisen merkitys.....	68
6.4.2	Suomenkielen opetteleminen ja osaaminen.....	70
6.4.3	Opiskelut ja töiden saamisen mahdollisuus.....	71
6.4.4	Perhe ja ystävät.....	73
6.4.5	Elämässä eteneminen ja tulevaisuus.....	75
6.5	Tutkimustulosten yhteenveto.....	78
6.5.1	Valmentajat.....	78
6.5.2	Nuoret.....	79
7	POHDINTA.....	81
7.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	81
7.2	Jatkotutkimushaasteet.....	86
	LÄHTEET.....	88
	LIITTEET.....	92

1 JOHDANTO

Etenkin vuodesta 2015 alkaen maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta on käyty Suomessa vilkasta poliittista- ja kansalaiskeskustelua. Maahanmuuton lisääntyminen ja kulttuurinen monimuotoistuminen on nähty yhteiskunnan kehitykseen liittyvinä uhkina sekä myönteisinä mahdollisuuksina. Maahanmuuttajaväestön määrän kasvaessa keskeiseksi yhteiskuntapoliittiseksi kysymykseksi on noussut maahanmuuttajien sosiaalinen ja taloudellinen integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan (Ansala, Hämäläinen & Sarvimäki 2014, 5). Onnistunut kotoutuminen on avainasemassa siinä, millaiset seuraukset maahanmuuttajien kasvulla tulee olemaan, jolloin oikein kohdennetut yhteiskunnan toimenpiteet ovat tärkeitä kotoutumisen tukemiseksi. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020, 6.)

Keskustelua on herättänyt myös syrjäytyminen ja eriarvoistuminen, jotka ovat tämän päivän Suomessa valitettavasti kasvavia ongelmia. Nuorten syrjäytyminen ja pudokkuus puhututtavat ja herättävät huolta ja varsinkin maahanmuuttajanuorten tilanne on akuutti. Tilastokeskuksen mukaan maahanmuuttajanuorilla on jopa viisinkertainen syrjäytymisriski niin sanotun valtaväestön nuoriin verrattuna. (Romakkaniemi & Rätty, 2017, 24.) Suomen hallituksen sekä Euroopan unionin keskeisenä tavoitteena onkin osallisuuden edistäminen. Se on nähty yhdeksi merkittäväksi tavaksi torjua köyhyyttä, ehkäistä syrjäytymistä sekä vähentää eriarvoisuutta. Osallisuus on yksi kotoutumisen tavoitteista ja monissa kansallisissa ohjelmissa ja toimenpide-ehdotuksissa on huomioitu osallisuuden ja sen edistämisen merkitys hyvinvoinnille ja terveydelle. Osallisuutta edistettäessä tulisi kiinnittää erityistä huomiota kaikista heikoimmassa asemassa oleviin sekä syrjittyihin. Osallisuuden edellytykset ovat kaikille todennäköisemmät, mikäli heikossa asemassa olevat ihmiset voivat osallistua, vaikuttaa ja kuulua joukkoon. (THL 2018.)

Yhtenä vastauksena huoleen nuorten syrjäytymisestä on vuosina 2016 -2019 toteutettu Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorelle hanke. Hankkeen tarkoituksena oli kontribuoida huono-osaisuutta ja syrjintää kokevien väestöryhmien sosiaalisen osallisuuden tukemiseen Suomessa. Hankkeen päämääränä oli kehittää valtakunnallinen

julkisen ja kolmannen sektorin yhteinen työmuoto, jolla tavoitettaisiin suurimmassa syrjäytymisriskissä olevat nuoret ja he saisivat tarvitsemansa palvelut. Tavoitteena oli vahvistaa nuorten sosiaalista osallisuutta sekä edistää heidän koulutukseen ja työhön pääsyään.

Halusin suunnata ohjausalan pro gradu tutkimukseni maahanmuuttajien ohjauksen kentälle, mikä on ollut pidempi aikainen kiinnostuksen kohteeni. Mielenkiintoni kohdistui osallisuuden ilmiöön sen moninaisuuden, omakohtaisen merkityksellisyyden sekä osallisuuteen liittyvien osittain ristiriitaistenkin näkemysten vuoksi. Kuulin Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorelle hankkeesta tuttavaltani ja sain mahdollisuuden haastatella hankkeen työntekijöitä sekä hankkeen valmennukseen osallistuneita nuoria. Hankkeessa kiinnostuin erityisesti siinä toteutettavasta intensiivisestä yksilövalmennuksesta sekä hankkeen kohderyhmänä olleiden nuorten osallisuudesta ja sen edistämisestä.

Maahanmuuttoon liittyvissä keskusteluissa on usein korostunut maahanmuuton kustannuksiin ja tuottavuuteen liittyvät näkökulmat. Vähemmälle huomiolle on jäänyt esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten ihmisten kokemukset, siitä millaisia palveluita ja tukea he kokevat tarvitsevansa tai se, miten maahanmuuttajataustaisia ihmisiä eri palveluissa kohdataan ja miten heidän tarpeisiinsa vastataan. (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 6.) Leila Nisulan (2011) mukaan olisikin tärkeää tutkia osallisuutta maahanmuuttajan itsensä näkökulmasta. Nisula (2011, 281) kirjoittaa, että tulisi tutkia mitä osallisuus maahanmuuttajien näkökulmasta tarkoittaa, millainen osallistuminen koetaan heidän mielestään merkitykselliseksi ja miten osallisuutta voitaisiin edistää. Juuri tähän halusin tutkimuksellani perehtyä. Tutkimukseni tarkoituksena on siis pureutua maahanmuuttajanuorten osallisuuteen tarkastellen sitä nuorten sekä heitä ohjanneiden valmentajien kokemusten kautta. Kokemuksissa olen kiinnostunut erityisesti siitä, mikä nuorille osallisuudessa on merkityksellistä ja miten valmennuksessa nuorten osallisuutta on pyritty edistämään tai mikä sen toteutumista estää. Tutkimusaineistoni olen kerännyt haastatteleamalla kolmea Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorelle hankkeen työntekijää sekä kolmea hankkeen valmennukseen osallistunutta nuorta. Aineistonkeruu on toteutettu teemahaastatteluin loppukeväästä 2019. Tutkimus on toteutettu aineistolähtöisesti ja analyysi menetelmänä on ollut temaattinen analyysi.

Kokemuksena osallisuus on yksilöllinen, mutta siihen liittyy olennaisesti myös vallan käsite. Se miten osallisuus ymmärretään, vaikuttaa osallisuuden edistämisen käytänteisiin ja toimintoihin. Keskeisenä kysymyksenä onkin, millaista osallisuutta nuorilta edellytetään ja millainen valinnanvapaus ja liikkumatila nuorille mahdollistetaan. (Romakkaniemi & Rätty 2017.) Hyvinvointijärjestelmästä käydään jatkuvaa poliittista kamppailua. Maahanmuuttajilla on vaara jäädä tässä kamppailussa alakynteen, sillä on helpompaa ottaa pois niiltä, jotka eivät pidä itsestään kovaa ääntä, kuin niiltä, jotka puolustavat omia etujaan. Jotta heikommassa asemassa olevat voisivat olla vaikuttamassa, on oleellista kuulla heidän omia kokemuksiaan ja näkemyksiään. Pyrittäessä parantamaan marginaaliin joutuneiden ihmisten tai hiljaiseksi jääneen ryhmän asemaa, sanat ja ilmiöiden sanoittaminen ovat ensiarvoisen tärkeässä asemassa. Kokemustiedon kerääminen voi edistää osallisuutta ja nostaa esiin hiljaisia signaaleja ja juuritason tietoa, jotka eivät muuten välttämättä välittyisi päättäjille ja virkamiehille. (Koivisto, Isola & Lyytikäinen 2018, 8-15.) Jotta osallisuuden määritelmät ja osallisuuden edistämisen keinot eivät tulisi vain ylhäältä päin annettuna, on tärkeää kysyä asianomaisilta itseltään millaisena he kokevat osallisuutensa, mikä siinä nuorille on olennaista ja mitä he ajattelevat osallisuutensa edistämisestä. Saadakseni monipuolisempaa näkökulmaa siitä, miten nuorten osallisuutta pyritään ja voitaisiin edistää ja mikä sen edistämistä estää, halusin saada mukaan myös nuoria ohjanneiden työntekijöiden kokemuksia osallisuuden edistämisen.

Tutkimukseni teemoja ovat maahanmuutto, kotoutuminen, osallisuus sekä ohjaus. Seuraavassa luvussa tarkastelen laajemmin näitä teemoja sijoittaen tutkimukseni näiden ilmiöiden kentälle. Aloitan tarkastelemalla maahanmuuttoa paikantaen tutkimukseni tähän laajempaan kenttään sekä kuvaamalla jonkin verran kotoutumista, jonka yhtenä osana osallisuus voidaan nähdä. Tämän jälkeen otan lähempään tarkasteluun osallisuuden ilmiön eri näkökulmista. Lopuksi kuvaan osallisuuden edistämisen suhdetta ohjaukseen. Yleisemmän teoriapohjan jälkeen kuvaan tutkimukseni toteuttamista, metodologista pohjaa sekä tutkimusmenetelmiä. Tulos osassa kuvaan analyysin tuloksena syntyneitä teemoja, joita tarkastelen suhteessa aiempiin tutkimuksiin pohdinta osiossa, lopettaen tutkimusraporttini jatkotutkimus ehdotuksiin.

2 MAAHANMUUTTO JA KOTOUTUMINEN

2.1 Maahanmuutto

Globaali muuttoliikkeen kasvu on yksi aikamme megatrendeistä, joka monimuotoistaa myös Suomea. Kansainvälisesti verrattuna Suomessa asuu vähän maahanmuuttajia, mutta muuttoliike on kuitenkin kasvanut tasaisesti 1990-luvulta lähtien ja kasvu näyttää jatkuvan. Työ- ja elinkeinoministeriön (2020) mukaan 2018 vuoden lopussa Suomessa asuin noin 400 000 ulkomaalaistaustaista henkilöä.

Maahanmuuttajat ovat monessa suhteessa hyvin moninainen ryhmä, esimerkiksi maahanmuuttoperusteiltaan. Eniten Suomeen muutetaan perheen, opiskeluiden ja työn vuoksi; myös pakolaisina. Vuonna 2018 yleisimmät ja keskenään yhtä suuret oleskeluluvan saaneet ryhmät olivat maahanmuuttoviraston mukaan EU-kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä sekä perhesiteen perusteella saapuneet kolmansien maiden kansalaiset. Tämän jälkeen suurimmat sekä selkeästi kasvussa olevat ryhmät olivat opiskeluiden ja töiden perusteella oleskeluluvan saaneet ihmiset. Vuosittain noin 10 -15 prosenttia kaikista maahanmuuttajista on ollut humanitaaristen syiden takia maahan asettuneita. Vuonna 2015 Suomeen saapui poikkeuksellisen suuri määrä turvapaikanhakijoita, mikä näkyi vielä 2017 kansainvälisen suojelun perusteella myönnettyissä oleskelulupien määrässä. Selvästi eniten Suomeen muutetaan kuitenkin lähialueilta. Suomeen suuntautuvasta muutosta yli puolet tulee Virosta tai Venäjältä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020, 5-12.)

Uuteen maahan muuttaessa moni asia elämässä muuttuu ja opeteltavaa on paljon. Puukari & Taajamo (2007) kirjoittavat, että dramaattisimmat muutokset ihmisen elämänkentässä ilmenevät yleensä pakolaisuudesta aiheutuvissa siirtymissä. Siirtymät haastavat monin tavoin, sillä uuteen maahan muuttaessa joutuu määrittelemään uudelleen identiteettiään sekä kohtaamaan monenlaisia rakenteellisia sekä käytännöllisiä haasteita. Uuden kielen lisäksi tulee opetella uudenlainen koulutusjärjestelmä ja elinkeinon rakenne, erilainen työkuulttuuri sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen käytänteet. Sopeutumisprosessin haastavuuteen vaikuttaa myös se, että siirtykö yhteisökeskeisestä kulttuurista yksilökeskeiseen tai päinvastoin. Selkeästi

vaativampi siirtymä on usein muutto omasta kulttuuripiiristä selvästi eroavaan maahan. (Puukari & Taajamo 2007, 10 -14.)

Maahanmuuttaja voidaan nähdä yleiskäsitteenä, jota käytetään kuvaamaan kaikkia pysyvässä asumistarkoituksessa Suomeen muuttaneita henkilöitä. Pakarisen (2018) mukaan Suomessa on yhä useammin ryhdytty myös käyttämään termiä ulkomaalaistaustainen tai maahanmuuttajataustainen henkilö. Pakarinen kirjoittaa, että monen Suomeen muuttaneen mielestä ”maahanmuuttaja” sana korostaa vierautta ja niputtaa myös kaikki Suomeen muuttaneet homogeeniseksi ryhmäksi. Vaikka olisi muuttanut Suomeen pysyvästi, osaisi suomen kielen ja olisi saanut Suomen kansalaisuuden, moni kokee, että heidät kategorisoidaan ikuisesti maahanmuuttajaksi. (Pakarinen 2018, 13 -14.)

Maahanmuuttoa ja kotoutumistoimenpiteitä säätelevät muutamat eri lait. Laki maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999) tuli voimaan vuonna 1999. Lain tavoitteena on ”on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnan vapautta toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamista, sekä turvata turvapaikanhakijoiden välttämätön toimeentulo ja huolenpito järjestämällä turvapaikanhakijoiden vastaanotto.”

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) tuli puolestaan voimaan vuonna 2011. Laissa säädetään kotoutumisen edistämisen käytänteistä määrittäen maahanmuuttajien oikeuksia ja velvollisuuksia, viranomaisten oikeuksia sekä eri toimenpiteiden yhteensovittamista (valtion kotouttamisohjelma 2016 -2019, 4). Kotoutumisen edistämistä koskevassa laissa (1386/2010) kotoutuminen tarkoittaa ”maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla, kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen”. Kotouttamisella puolestaan tarkoitetaan kyseisessä laissa ”kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla.”

Kotoutumislain pohjalta valtioneuvosto laatii valtakunnallisen kotouttamisohjelman neljäksi vuodeksi kerrallaan. Ohjelmassa määritetään kotouttamisen tavoitteet. (Valtion kotouttamisohjelma 2016 -2019, 4). Kotoutumislakia

ollaan parhaillaan uudistamassa, hallituksen lakiesitys on nyt eduskunnan käsittelyssä ja uuden kotoutumislain on tarkoitus astua voimaan 1.1.2021 (Tarkastusvaliokunnan mietintö, 2018). Uuden lain pohjalta myös kotouttamistoimenpiteet ja sen painopisteet saattavat jonkin verran vaihdella näillä neljännesvuotisilla kausilla. Kyseisessä lakiesityksessä kotoutumisessa vaikutetaan keskittyvän erityisesti maahanmuuttajien työllisyyden edistämiseen.

2.2 Yhdenvertaisuus & kotoutumisen ”tulokset”

Vuori (2012) kuvaa kotoutumista prosessiksi, jossa ei ole tarkkaa alku- ja loppupistettä. Kotoutuessaan uuteen maahan oppii vähitellen tuntemaan riittävästi uuden yhteiskunnan toimintaa, kieltä sekä kulttuuria, jotta pystyy pyörittämään arkeaan. Kotoutuminen rakentuu suhteessa yhteiskunnallisiin instituutioihin ja yhteisöihin sekä kontaktien kautta niin kantasuomalaisiin kuin muualla asuviin ihmisiin. Kotoutumisen myötä rakentuu myös arjen kansalaisuus, jonka viitaa niin oikeuksiin ja velvollisuuksiin kuin osallisuuden rakentumiseen, joiden myötä voi kokea kuuluvansa uuteen yhteiskuntaan. (Vuori 2012, 235.) Ja kuten edellisessä tulee ilmi kotoutuminen ja osallisuus linkittyvät monessa suhteessa toisiinsa.

Maahanmuuttajaväestön määrän kasvaessa keskeiseksi yhteiskuntapoliittiseksi kysymykseksi on noussut maahanmuuttajien sosiaalinen ja taloudellinen integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan (Ansala, Hämäläinen & Sarvimäki 2014, 5). Onnistunut kotoutuminen on avainasemassa siinä, millaiset seuraukset maahanmuuttajien kasvulla tulee olemaan. Työ- ja elinkeinoministeriö huomauttaa, että maahanmuutolla voi olla myös huomattava myönteinen vaikutus julkiseen talouteen, mikäli uudet muuttajat kotoutuvat suomalaiseen yhteiskuntaan niin, että he ovat hyvinvoivia ja pärjäävät työmarkkinoilla. Työ- ja elinkeinoministeriö näkee, että tämän vuoksi oikein kohdennetut yhteiskunnan toimenpiteet ovat tärkeitä kotoutumisen tukemiseksi. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020, 6.)

Suuri osa Suomessa asuvista ulkomailla syntyneistä on nuoria, kantaväestöä selvästi suurempi osa on 20-49-vuotiaita. Vuonna 2016 ulkomailla syntyneet muodostivat noin seitsemän prosenttia koko maan 18–64-vuotiasta työllisistä. (Työ- ja

elinkeinoministeriö 2019.) Tietyillä alueilla Suomessa maahanmuuttajien työpanos on alueellisesti ja toimialakohtaisesti merkittävä. Etenkin Uudellamaalla maahanmuuttajien merkitys työmarkkinoilla on suuri, jossa vuonna 2016 kaikista työllisistä 10 prosenttia oli ulkomaalaistaustaisia. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019, 28 -30.) Merkittävää on kuitenkin se, että maahanmuuttajien työttömyysaste noin kaksinkertainen kantaväestöön verrattuna ja työllisyysaste on noin 10–15 prosenttiyksikköä pienempi (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019). Työttömyys on kasaantunut erityisesti joihinkin ryhmiin: esimerkiksi Helsingissä irakilais-, afganilais- ja somalialaistaustaisilla henkilöillä työttömyys on erittäin yleistä. Vuonna 2014 esimerkiksi työvoimaan kuuluvista irakilaistaustaisista työttömänä oli 60 prosenttia. (Saukkonen, 2016, 18 -20.) Maassa oloajan myötä työllisyysaste nousee, mutta pysyy kuitenkin muuhun väestöön verrattuna matalana myös pidemmällä aikavälillä. Maahanmuuttajien työllistymistä vaikeuttaa lisäksi esimerkiksi sokkotutkimuksilla todettu syrjintä työmarkkinoilla. Myös työnantajien tottumattomuus ja verkostojen puute hankaloittavat työllistymistä. Työkokemus ja koulutus parantavat työllisyyttä, vaikka toisaalta moni maahanmuuttajista on koulutusta vastaamattomassa työssä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019, 29 -33.)

Ulkomaalais- ja suomalaistaustaisessa väestössä korkeakoulutuksen suorittaneiden osuus on lähes samalla tasolla, mutta ulkomaalaistaustaisissa on enemmän enintään perusasteen suorittaneiden henkilöitä. Molempien työllisyyttä parantaa korkeakoulutus, mutta sen vaikutus on ulkomaalaistaustaisten kohdalla vähäisempi kuin kantasuomalaisilla. Myös maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten oppimistulokset ovat viimeaikaisten vertailujen perusteella Suomessa OECD-maiden suurimpia. Myös maahanmuuttajanuorten riski jäädä työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle arvioidaan olevan moninkertainen verrattuna kantaväestöön. Erityisen haasteellisessa asemassa ovat oppivelvollisuusiän loppuvaiheilla Suomeen muuttaneet nuoret, joista 18 prosenttia on keskeyttänyt koulunkäynnin varhain. Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokevat myös esimerkiksi koulukiusaamista muita nuoria useammin ja heillä on muita hyvinvointiin liittyviä haasteita. Yksinä suurimpina haasteina maahanmuuttajanuorilla ovat kielitaidon ja suomalaisen koulutusjärjestelmän edellyttämien opiskeluvälmiuksien puute. (valtion kotouttamisohjelma 2016 -2019, 24.)

Ansala, Hämäläinen & Sarvimäki (2014, 5) kirjoittavat, että ”maahanmuuttajataustaisten lasten kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan voidaan pitää inhimillisenä ja yksilöiden tasa-arvoon liittyvänä kysymyksenä, jossa kaikille väestöryhmille pyritään takaamaan yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen, työmarkkinoille, toimeentuloon ja osallisuuteen yhteiskunnassa”. Näkisin, että saman lauseen voisi nähdä koskevan myös nuoria ja kaikkia ihmisiä ikään katsomatta. Ansalan ym. mukaan maahanmuuttajataustaisten nuorten ja lasten integroitumiseen liittyvää tutkimusta on kuitenkin tehty Suomessa toistaiseksi vähän (Ansala, Hämäläinen & Sarvimäki 2014, 12).

Eduskunnan tarkastusvaliokunnan mukaan ei ole riittävän perusteellista tietoa siitä, minkälaiset kotouttamistoimenpiteet eri maahanmuuttajaryhmille ja yksilöille ovat toimivia. (Tarkastusvaliokunta 2019.) Kotoutumisen onnistumiseksi tarvitaan eri näkökulmista olevaa tietoa siitä ”millaista tukea maahanmuuttajat tarvitsevat, mitkä ovat heidän vahvuutensa ja haasteensa kotoutumisen kannalta ja millä tavoin yhteiskunnalliset rakenteet tukevat yhdenvertaisuuden toteutumista (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020)”.

3 OSALLISUUS

3.1 Näkökulmia osallisuuteen

Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan kotoutumisen ja yhdenvertaisuuden perustana on osallisuus. Hyvät väestösuhteet ja maahanmuuttajien yhdenvertainen osallisuus yhteiskunnan eri aloilla lisäävät yhteisöllistä ja yhteiskunnallista yhteenkuuluvuudentunnetta, ja muodostavat näin kotoutumisen perustan. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019.) Osallisuus on noussut suosituksi käsitteeksi, jota kuulee käytettävän niin arkikielessä kuin virallisissa asiakirjoissa. Osallisuus näyttäytyy moninaisena ja laajana käsitteenä ulottuen monille tasoille niin elämässä ja yhteisöjen toiminnassa. Eri lähteissä voidaan painottaa osallisuudessa jokseenkin eri asioita, vaikka toisaalta monien kirjoittajien teksteissä on löydettävissä paljon yhtymäkohtiakin. Osallisuus on myös yhteiskunnallisesti ajankohtainen teema pyrittäessä edistämään kansalaisten tasa-arvoisia mahdollisuuksia ja demokratiaa.

Leemann, Kuusio & Hämäläinen (2015, 1) kirjoittavat sosiaalisesta osallisuudesta paikantaen osallisuuden käsitteen juuret yhteiskuntatieteellisiin teorioihin. Yhteiskuntatieteellisissä teorioissa osallisuuden käsitettä on hahmotettu inkluusio- ja ekskluusio vastaparien kautta, jolloin inkluusiolla tarkoitetaan mukana olemista ja yhteisöön liittymistä tai liittämistä ja eksklusiolla syrjään joutumista tai pois sulkemista (Romakkaniemi & Rätty 2017, 23). Hyvinvointivaltiossa inkluusion voidaan nähdä merkitsevän sosiaalisten oikeuksien näkökulmasta palvelujen ja etujen saatavuutta, erityisesti pääsyä palvelujärjestelmään. Suomessa tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi pääsyä sosiaali- ja terveydenhuollonjärjestelmään sekä koulutusjärjestelmään. Sosiopoliittisesta näkökulmasta osallisuus nähdään yhteiskunnan velvollisuutena tukea ja mahdollistaa kansalaisten osallistumista yhteiskuntaan, kun taas kotimaisessa kirjallisuudessa osallisuutta on tarkasteltu enemmän kokemuksena ja tunneperäisenä ilmiönä yksilötasolla. Leemann ym. (2015, 1) näkevät ettei osallisuudelle ole yhtä vakiintunutta määritelmää, he kuvaavat sitä moniulotteisena ja laajana sateenvarjokäsitteenä, joka kerää alleen erilaisia näkökulmia.

Osallisuutta tarkastellaan usein eri tasojen kautta yksilön omakohtaisesta kokemuksesta poliittisiin päätöksiin. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen (2018) mukaan *yksilön* osallisuus ilmenee kokemuksena, jossa ihminen tuntee kuuluvansa hänelle merkitykselliseen ryhmään tai yhteisöön. Ihmisen ollessa osallinen hän voi vaikuttaa oman elämänsä kulkuun sekä joihinkin yhteisiin asioihin ja palveluihin. *Yhteisöissä* osallisuus ilmenee jäsenten tasavertaisuutena, arvostuksena, luottamuksena sekä yksilöiden mahdollisuutena vaikuttaa omassa yhteisössä. *Yhteiskunnan tasolla* osallisuus merkitsee mahdollisuuksien ja oikeuksien toteutumista ja ihmisten keskinäistä vastavuoroisuutta. *Politiikan tasolla* osallisuus ilmenee toimenpiteissä, joilla vahvistetaan ihmisten osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa. (THL 2018.)

Osallisuuden eri tasojen voidaan nähdä mahdollistavan myös ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Raivio & Karjalainen (2013) määrittelevät osallisuutta kolmen eri ulottuvuuden tai edellytyksen kautta, jotka asettuvat lähelle sosiologi Erik Allardtin (1976) jäsenystä hyvinvoinnin ulottuvuuksista. Ensimmäinen (having) niistä liittyy elintason, jota määrittää muun muassa riittävä toimeentulo ja hyvinvointi, jolloin ihmisellä on käytössään riittävät aineelliset resurssit voidakseen hyvin. Toinen (acting) liittyy yksilön mahdollisuuksiin itsensä toteuttamisessa. Se on toiminnallista osallisuutta, jolloin ihminen on toimijana omaa elämäänsä koskevassa päätöksenteossa. Kolmas (being) ulottuvuus näkyy yhteyssuhteissa tarkoittaen yhteisöön kuulumista ja jäsenyyttä eli sitä, että ihmisellä on sosiaalisesti merkityksellisiä ja tärkeitä suhteita.

Osallisuus on nähty usein myös syrjäytymisen vastakohtana, joskin pelkistyessään vain syrjäytymisen vastavoimaksi osallisuus käsitteen yksipuolisuus on herättänyt myös kriittisiä ääniä. Syrjäytymisen voidaan nähdä olevan yhteiskunnan rakenteissa oleva ilmiö, jossa kysymys on vajeesta sosiaalisessa vaihdossa tai pahimmillaan kansalaisten oikeuksien kieltämisestä. Määritystä voidaan nimittää myös osattomuudeksi. Ihmisen kärsiessä osattomuudesta hän ei ole osallinen jostakin yhteiskunnassa merkittävänä pidetystä asiasta, mikä voi tarkoittaa esimerkiksi sosiaalisia suhteita, työmarkkinoita, taloudellista tai yhteiskunnallista vaikuttamista. (Särkelä-Kukko 2014, 36.) Tarkasteltaessa osallisuutta syrjäytymisen vastakohtana kullakin osallisuuden ulottuvuudella voidaan nähdä olevan myös negatiivinen vastaparinsa, syrjäytymisen ulottuvuudet. Syrjäytymisen ulottuvuuksina voidaan nähdä: taloudellinen ja terveydellinen huono-osaisuus, vieraantuminen/objektius sekä

vetäytyminen/osattomuus. Vajaus jollakin osallisuuden ulottuvuudella tarkoittaa kohonnutta syrjäytymisriskiä ja osallisuuden vähenemistä. (THL 2018.)

Osallisuushanke Sallin jäsenyksessä osallisuutta kuvataan monitasoisena ja -syisenä tekemisen, tuntemisen ja kuulumisen kokonaisuutena. Osallisuus nähdään yksilöllisenä tunteena tai kokemuksena yhteiskuntaan ja yhteisöön kuulumisesta. Keskeiseksi asiaksi osallisuudessa nousee luottamus, kuulluksi tuleminen sekä sitoutuminen. Osallisuus yhteiskunnassa liittyy edustukselliseen demokratiaan, jossa keskeistä on ihmisten mahdollisuudet osallistua päätöksentekoprosesseihin. Ympäröivissä yhteisöissä osallisuus merkitsee ihmisen kiinnittymistä erilaisiin yhteisöihin, ympäristöön ja yhteiskuntaan. Yhteisöissä osallisuus näyttäytyy yhteenkuuluvuuden tunteena, turvallisuutena sekä oikeudenmukaisuutena. Yksilön kohdalla osallisuus koostuu elämönhallintavalmiuksista, identiteetistä ja voimaantumisenesta. Oleellista on toimintaan ja sitoutumiseen liittyvä omakohtaisuus ja omaehtoisuus. Jäsenyksessä osallisuuden kokemukset ovat aina kytköksissä osallistujan henkilökohtaiseen elämismaailmaan ja ihmiskäsitykseen. (Osallisuushanke Sallin 2014, 9.)

Mona Särkelä-Kukko (2014) tarkastelee osallisuutta erityisesti yksilön näkökulmasta, joka tulee lähelle oman tutkimukseni näkökulmaa tarkastellessani osallisuutta nuorten kokemuksissa. Särkelä-Kukon mukaan yksilön kannalta osallisuuden käsite kuvaa kuulumisen tunnetta, kuulumista yhteisöön tai yhteiskuntaan. Hän näkee, että kokemuksena osallisuus kytkeytyy aina ihmisen henkilökohtaiseen elämismaailmaan, identiteettiin ja ihmiskäsitykseen. Kirjoittajan mukaan: ”parhaimmillaan osallisuus merkitsee omakohtaisesta sitoutumisesta nousevaa omaehtoista toimimista ja vaikuttamista omaa elämää koskevien asioiden kulkuun sekä vastuun ottamista seurauksista.” Kokemuksena osallisuus rakentuu arjen pienistä asioista; kohtaamisista, keskusteluista ja sosiaalisista suhteista, kuulluksi ja huomioduksi tulemisesta, vaikuttamisesta ja päättämisen mahdollisuuksista omaan elämään liittyvissä asioissa. (Särkelä-Kukko 2014, 35-36.)

Nivala & Rynänen (2013) tarkastelevat osallisuutta sosiaalipedagogisesta näkökulmasta. He näkevät osallisuuden laaja-alaisena käsitteenä, joka kuvaa ihmisen ja yhteisöjen sekä ihmisen ja yhteiskunnan suhdetta. Kirjoittajien mukaan ihmisen hyvinvoinnin perusaineeksi liittyy tunne kuulumisesta sekä kokemus omasta

merkityksestä osana jotakin yhteisöä. Viime kädessä osallisuudessa on kyse siitä, kuinka olemme yhdessä toisten ihmisten kanssa, minkälaisia suhteita muodostamme ja miten me ne koemme. Nivala & Ryyänen jäsentävät osallisuutta kolmen ulottuvuuden kautta, jolloin osallisuus yhteisöissä toteutuu, kun yksilö on osa yhteisöä (kuuluu johonkin), toimii osana yhteisöä (osallistuu) ja kokee olevansa osa yhteisöä (tuntee kuuluvansa). Yhteisöt voivat olla erikokoisia, pieniä ja konkreettisia lähiyhteisöjä tai abstrakteja yhteisöjä, kuten yhteiskunta tai ihmiskunta. Yhdellä ihmisellä osallisuus voi toteutua eri tavoin eri yhteisöissä, joissakin se voi olla hyvin vahvaa ja samaan aikaan toisessa yhteisössä lähes olematonta. Keskeinen osallisuuden määrittely kriteeri onkin, että tuntuuko osallistujasta itsestään osalliselta. (Nivala & Ryyänen 2013, 9-27.)

Nivalan & Ryyänen mukaan keskustelu osallisuudesta liittyy olennaisesti myös pohdintoihin demokratiasta. Demokratian näkökulmasta voidaan tarkastella, miten ihmiset ovat sitoutuneet tasa-arvoisen ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan rakentamiseen ja kehittämiseen yhdessä ja ketkä kokevat kuuluvansa tuohon yhteiskuntaan ja lähiyhteisöihinsä. Kirjoittajien rakentamassa sosiaalipedagogisessa osallisuuskäsityksessä lähtökohtana on tasa-arvo, vuorovaikutteisuus ja kokemuksellisuus. Nivala & Ryyänen kirjoittavat osallisuudesta eettisenä ideaalina. Idealiin sisältyy myös kuvaus ihanne yhteisöstä, jossa sen ”jäsenet kokevat kuuluvansa yhteisöön sen arvokkaina jäseninä, voivat ja haluavat toimia yhteisössä ja yhteisön kautta ympäröivässä maailmassa.” (Nivala & Ryyänen 2013, 28). Tällöin osallisuuden idea kuvaa laajemmin sitä, miten näemme ja koemme yhteiselomme ja sen rakentumisen sekä suhteemme toisiin ihmisiin.

3.2 Osallisuuden edistämisestä ja kritiikistä

Rouvinen-Wileniuksen (2014) mukaan osallisuuden kokemusta vahvistaa yhteisötasolla kokemus yhteisöön (kuten perheeseen, ystäväpiiriin tai työyhteisöön) kuulumisesta, kyky tulla toimeen omassa yhteisössään, sääntöjen tunnistaminen ja itsensä tarpeelliseksi kokeminen sekä kokemus valintojen tekemisen mahdollisuudesta. Yhteiskunnallisella tasolla osallisuuden kokemusta vahvistaa turvallisuuden tunne sekä kokemus perustarpeiden (kuten asuminen, ravinto, riittävä toimeentulo) tyydyttävästä

täyttymisestä ja tunne yhteiskuntaan kuulumisesta. (Rouvinen-Wilenius 2014, 55.) Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan osallisuuden edistämiseksi yhteiskunnan palvelut, kuten sosiaali- ja terveyspalvelut ja työllisyyspalvelut ovat merkittävässä asemassa. (THL 2018.) Hiitolan ym. (2018, 8-9) mukaan maahanmuuttajilla on kuitenkin monenlaisia rajoittavia esteitä hyvinvointipalveluiden saamisessa. Näitä ovat muun muassa riittämätön tieto ja ymmärrys, viranomaisia kohtaan koettu epäluottamus, ongelmat asiakkaan tarpeiden tunnistamisessa tai niiden väärintulkinta sekä erot palveluiden saatavuudessa kunnittain.

Kiilakosken ym. (2012, 6) mukaan osallisuuden sosiaalista perustaa rakentaa muun muassa kohdatuksi tuleminen tunne. Ihmisten välisen vuorovaikutuksen lisäksi osallisuutta voidaan edistää poliittisiin suhteisiin vaikuttamalla, joka merkitsee vallan jakamista sekä päätöksentekoon osallistumista ja vaikuttamista. Kirjoittajien mukaan vastataksemme osallisuuden haasteisiin meidän tulisi sekä huolehtia yhteisöllisistä kuulumisen tunteista että ratkaista ongelmia, jotka liittyvät vaikuttamiseen ja päätöksentekoon. (Kiilakoski, Gretschel & Nivala 2012, 6.)

Maunu & Kiilakoski (2018) näkevät, että osallisuus ei synny itsestään, vaan siihen tarvitaan ohjausta. Osallisuus ilmenee muun muassa reaaliaikaisissa vuorovaikutusprosesseissa, joissa osallisuutta vahvistavia valmiuksia ja luottamuksen kokemuksia voidaan harjoitella ja vahvistaa. Kirjoittajien mukaan ”osallisuutta voi edistää niin arjen kaveriporukat kuin puolueet, somekeskustelut tai lainsäädäntökin”. Tärkeintä heidän mukaansa on, että nämä paikat tai toimenpiteet tarjoavat yksilölle peilipintoja, joiden avulla tunnistaa itsensä ja ohjata omaa toimintaansa myönteisessä valossa. (Maunu & Kiilakoski 2018, 127.)

Myöskään Nivala & Rynänen eivät näe osallisuutta ja sen edistämistä täysin ongelmattomana asiana. He kirjoittavat osallisuudesta jäljittämällä käsitteen valtavirtaistumisen julkishallinnollisiin hankkeisiin ja projekteihin. Julkishallinnollinen osallisuuskeskustelu on liittynyt erityisesti kahteen suureen yhteiskunnalliseen huolenaiheeseen; huoleen yhteiskunnallisesta syrjäytymisestä sekä kansalaisten poliittisesta passivoitumisesta. Kirjoittajien mukaan osallisuus mielletään usein kyseenalaistamattomasti joksikin kaikkien kannalta hyväksi ja tavoiteltavaksi asiaksi. Tällaisessa positiivisuuden ilmapiirissä määritelmä siitä, mitä osallisuudella tarkoitetaan voi jäädä puutteelliseksi. Osallisuus voidaan tulkita kapeasti nähden se jonakin, mikä

täytyy erikseen ikään kuin ulkopuolelta luoda tai edistää. Tällöin ajatellaan, että osallistumista ei synny ilman ylhäältä päin annettuja rakenteita. Julkishallinnollinen pyrkimys osallisuuden edistämisestä voi rajautua vain tietynlaisiin, toivottuihin osallistumisen muotoihin. Tällöin osallisuuden muodoilla enemmän ylläpidetään vallalla olevaa järjestelmää, kuin kannustetaan kansalaisten oma-aloitteiseen toimintaan. Välillä osallisuus voi myös kutistua lähinnä rituaaliseksi toimenpiteiksi tai mekaaniseksi toimintamalleiksi, ilman todellista asiakkaan tai kansalaisen vaikutusmahdollisuutta. (Nivala & Ryyänen 2013, 13-18.)

Osallisuuteen ja sen edistämiseen on siis monta näkökulmaa, joita tarkastellessa on hyvä kiinnittää huomiota millaisiin käsityksiin määrittelyt pohjaavat ja kenen hyvään osallisuuden edistämällä pyritään. Eri näkökulmien toivoisin parhaimmillaan keskustelevan toisensa kanssa täydentäen kuvaa osallisuuden eri ulottuvuuksista. Tässä tutkimuksessa tarkastelen osallisuutta sen kautta, miten hankkeen työntekijät sitä määrittelevät ja millaisia keinoja heillä on ollut osallisuuden edistämiseksi sekä tarkastelemalla nuorten kokemuksia osallisuudesta. Haastatteluissa olen pyrkinyt ottamaan puheeksi osallisuuden kysymyksiä eri tasoilla yksilön kokemuksista yhteiskunnan toimiin ja suurimman osan haastateltavien kanssa eri näkökulmat tulivat myös itsestään esille. Analyysissäni pyrin tarkastelemaan millaiseen suhteeseen ohjaajien näkemykset ja nuorten kokemukset asettuvat aiempien tutkimuksien kanssa sekä eri kirjoittajien näkökulmien kanssa.

3.3 Ohjaus ja osallisuus

Ohjauksella on tärkeä tehtävä maahanmuuttajien kotoutumisessa. Hyvällä ohjauksella voidaan edistää kotoutumista ja osallisuutta ja näin ehkäistä syrjäytymistä. Pakarisen (2018) mukaan maahanmuuttajien ohjaus voi tukea ohjattavan sisäistä prosessia ja auttaa samalla ohjattavan ympäröivään yhteiskuntaan sijoittumista. Maahanmuuttajien kanssa työskentelevillä henkilöillä voikin olla merkittävä vaikutus maahanmuuttajien valtautumisprosessissa. (Pakarinen 2018, 13-40). Pakarinen (2018, 39) kirjoittaa Peavya mukailleen, että ohjaus voi “auttaa ihmistä osallistumaan aktiivisesti sosiaaliseen elämään ja ratkaisemaan konkreettisia pulmia, jotka voivat liittyä esimerkiksi

ammatinvalintaan, yhteisössä elämiseen tarvittavien resurssien löytämiseen ja ihmissuhteiden muodostamiseen tai parantamiseen.”

Onnismaa tarkastelee ohjausta laaja-alaisena elämänsuunnittelun menetelmänä, joka parhaimmillaan on ohjaajan ja ohjattavan yhteistä neuvottelua. Keskustelun keinoin pyritään edistämään ohjattavan kykyä parantaa elämäänsä haluamallaan tavalla. Onnismaan (2007, 7) mukaan: ”tavoitteena on auttaa ohjattavaa elämän aiempaa tasapainoisemmin ympäristönsä kanssa ja käyttämään omia mahdollisuuksiaan tavoitteellisesti hyväksi.” Työelämän ennakoimattomuus on johtanut ohjauksen uudenlaisiin lähestymistapoihin, joissa ei enää nähdä ohjattavaa ”ongelmana” ja ohjaajaa ”ratkaisuna”. Nykyään ohjaus voidaan nähdä yhteistyönä, jossa tarkastellaan ja arvioidaan yhdessä elämänsuunnittelun riskitekijöitä ja eettisiä kysymyksiä. Tällöin ohjausta voisi kuvata myös merkitysten etsimiseksi ja matkalla olemiseksi, jossa tavoitteena on myös itsestään selvien merkitysten uudelleentulkinta sekä henkilökohtaisen mielekkyyden etsintä. (Onnismaa 2007, 7-15.)

Ohjaukseen voi tilanteen mukaan liittyä erilaisia toimintatapoja, kuten tiedottamista, neuvontaa ja ohjausta. Vaikka nämä käytännössä kietoutuvat toisiinsa ne voidaan käsitteinä myös erottaa toisistaan. Tiedottamisessa asiakas hakee hänelle puuttuvaa tietoa ja ohjaajan rooli antaa asiakkaalle hänen tarvitsemiaan tosiasioista koostuvia tietoja. Neuvonnassa asiakas odottaa saavansa asiantuntijalta neuvoja ongelmaansa ja työntekijä on asiantuntija eri toimintavaihtoehtojen arvioinnissa. Ohjauksessa ohjattava on oman elämänsä asiantuntija ja osallistuu aktiivisesti esittämiensä pulmien ratkaisuun. Työntekijä pyrkii keskustelemalla vahvistamaan ohjattavan toimintakykyä sekä välttää valmiiden ratkaisumallien tarjoamista. (Onnismaa 2007, 23-28.)

Maunu & Kiilakoski (2018) kirjoittavat osallisuuteen kuten myös osattomuuteen ohjaamisesta, johon voi pyrkiä tietoisesti ja toisaalta sitä tapahtuu myös tiedostamatta. He näkevät, että kasvavat lapset ja nuoret koostavat omat toimijuuden ja osallisuutensa edellytykset tuhansien arjen kohtaamisten perusteella, mitkä minkä vuoksi nämä kohtaamiset nousevat lopulta merkityksellisimmäksi asiaksi osallisuuteen ohjaamisessa. He kirjoittavat minäkuvasta ja oteohjautuvuuden rakentumisesta prosessina, jota muokkautuu suurimmaksi osaksi sosiaalisten emootioiden pohjalta. Vuorovaikutuksen ollessa hyvää, turvallista ja lämmintä se tuottaa positiivisia tunteita, kuten luottamusta,

innostusta ja lojaaliutta. Jos taas tulee torjutuksi ja kokee itsensä ulkopuoliseksi, se ruokkii negatiivisia sosiaalisia emootioita, kuten pelkoa, häpeää ja katkeruutta ja niiden pohjalta motivoitunutta toimintaa. (Maunu & Kiilakoski 2018, 115-125.) Se miten nuoret tulevat kohdatuksi arjessaan ja eri elinympäristöissään nousee tärkeään asemaan nuorten elämässä ja myös osallisuuden rakentumisessa. Yhdeksi merkittävä arjen vuorovaikutustilanne voi nuorten elämässä olla myös erilaiset ohjaustilanteet ja kohtaamiset viranomaisten kanssa.

Maunu & Kiilakoski (2018, 115) näkevät osallisuudessa ja ohjaamisen tutkimusperinteen rinnakkain tarkastelun mielekkäänä kirjoittavat Sanna Vehviläistä lainaten ohjauksesta prosessina, joka ”muuntaa ohjattavan osallisuutta jossain hänelle merkityksellisessä yhteisössä tai käytännössä”. He viittaavat myös kansainvälisiin tutkimuksiin, joissa lasten ja nuorten osallisuuden tukemisessa tehokkaimmaksi tavaksi on havaittu heidän arkielämänsä toiminnan ja omassa elinympäristössä vaikuttamisen tunnistaminen, tukeminen ja ohjaaminen. Lasten ja nuorten osallisuuspyrkimysten nähdään toteutuvan usein arjen vuorovaikutustilanteissa ja mikäli nuoria ohjataan siihen, he osallistuvat ja vaikuttavat aktiivisesti elinympäristöönsä. (Maunu & Kiilakoski 2018, 115-116.)

Ohjatessa maahanmuuttajia voidaan tarkastella ohjausta myös monikulttuurisuuden näkökulmasta. Riitta Metsänen (2009, 115) kuvaa kulttuurin rakentuvan nuorena sisäistämistämme arvoista, normeista ja säännöistä, jotka vaikuttavat siihen, miten näemme asiat ja ilmiöt. Sisäistämämme ennako-oletukset vaikuttavat muun muassa siihen miten määrittelemme hyvän elämän ja hyvän ihmisen. Myös erilaiset ideologiat sekä uskonnot vaikuttavat näihin perusolettamuksiimme elämästä, mutta kulttuurien ja yhteiskuntien välillä niiden merkitys vaihtelee. Näkisin näiden perusolettamusten vaikuttavan myös siihen, mikä ihmiselle omassa osallisuudessaan on merkityksellistä, joten määritelmä sopi mielestäni hyvin osallisuuden edistämisen.

Kanniainen (2010, 31) kuvaa kulttuurikompetenssia, jonka perustana hänen mukaansa on ”tasa-arvo ja kunnioitus muita ihmisiä kohtaan, toisten kulttuurien ja tapojen arvostus sekä erilaisuuden hyväksyminen. Kulttuurikompetenssin vahvistamisessa hän näkee merkityksellisenä aidosti tasa-arvoiselle kohtaamiselle avautumisen, avoimen asenteen toista kohtaan sekä tietoisien liian nopean tuomitsemista

välttämisen. (Kanniainen 2010, 31.) Onnistunut kulttuurien välinen vuorovaikutus edellyttää niin yleistä kulttuurirajat ylittävää tietoa, ymmärrystä omasta kulttuuritaustastaan kuin spesifiä tietämystä eri kulttuureista.

Vuori kuvaa, että ohjaustyössä pelkkä tieto asiakkaan kuulumisesta tiettyyn etniseen tai kansalliseen ryhmään ei vielä vie työskentelyä eteenpäin. Kotoutumisen prosessissa merkittävää onkin esimerkiksi ohjattavan luokka- ja koulutustausta sekä onko hän asunut maaseudulla vai urbaanissa ympäristössä. Ymmärtääkseen asiakkaan ajattelua ja toimintaa tärkeää on erolle herkistyminen. Näin työntekijän vähitellen tutustuessa ohjattavaan hänestä muodostuu kuva ainutlaatuisena yksilönä. (Vuori 2012, 241.)

Taajamo & Puukari (2007, 36) näkevät, että ohjaustyötä tekevien olisi oleellista ymmärtää ja oppia kuinka kasvuympäristömme kulttuuri vaikuttaa kokonaisvaltaisesti siihen, miten ymmärrämme ja hahmotamme maailmaa ja teemme elämässämme erilaisia valintoja. Ohjaajan tiedostaessa, miten hänestä itsestään on tietystä kulttuuripiirissä eläessään tullut tietynlainen persoona, hän voi paremmin myös ymmärtää toisia, toisenlaisessa kulttuurissa kasvaneita ihmisiä. Itsensä ja toisen vähittäisen tiedostamisen kautta voi aueta aito erilaisuuden arvostus ja ymmärrys.

Salla Tuori (2012) on tutkinut maahanmuuttajanaisille suunnattua työllisyysprojektia ehdottaen asiakkaiden arvostavaan kohtaamiseen ratkaisuksi yksinkertaisesti kuuntelemista. Aito kiinnostus asiakkaan elämäntilanteeseen ja taustaan voi vähentää ”häiriötekijöiden” eli omien ennakko-oletusten vaikutusta kuuntelemiseen. Oleellista on riittävän turvallisen tilan luominen dialogin mahdollistumiseksi, jolloin on turvallista kysyä ja turvallista vastata. (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 11-12.)

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella nuorten maahanmuuttajien osallisuutta sekä sen edistämistä ohjauksella. Olen haastatellut Osallisuuden polku maahanmuuttaja nuorelle hankkeen kolmea työntekijää sekä kolmea hankkeeseen osallistunutta nuorta. Tutkimuksessani olen kiinnostunut nuoren osallisuuden kokemuksista heidän muutettuaan Suomeen sekä heitä ohjanneiden valmentajien kokemuksista nuorten osallisuuden edistämisestä. Tutkin aihetta aineistolähtöisesti tarkastellen, mikä nuorille osallisuudessa on merkityksellistä ja miten valmentajien kokemusten mukaan nuorten osallisuutta voi ohjauksella edistää ja mikä sitä estää. Ymmärtääkseni paremmin osallisuuden edistämistä kyseisessä hankkeessa halusin myös kysyä, miten valmentajat osallisuutta määrittelevät, mitä se heille merkitsee. Tutkimukseni ollessa aineistolähtöinen se antoi mahdollisuuden tarkempien tutkimuskysymysten muodostumiselle tutkimuksen edetessä. Lopulliset tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia kokemuksia nuorilla on osallisuudesta ja mikä tekijät osallisuudessa ovat heille merkityksellisiä?
2. Miten työntekijät määrittelevät osallisuutta?
3. Miten työntekijöiden kokemusten mukaan nuorten osallisuutta voi ohjauksella edistää ja mikä sen edistämistä estää?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorelle hanke

Osallisuuden polku maahanmuuttaja nuorelle hanke oli Helsingin Diakonissalaitoksen, Vamos palvelukokonaisuuden alainen hanke. Diakonissalaitos on 1867 perustettu säätiö ja yhteiskunnallinen yritys. Diakonissalaitos tytäryhtiöineen tuottaa sosiaali- ja terveystalvueluita esimerkiksi nuorille, maahaantulijoille, lapsille ja perheille sekä työkäisille. Laitoksen toimintaan kuuluu myös kansalaistoimintaa, kansainvälistä kehitysyhteistyötä sekä toimialoihinsa kohdistuvan tieteellisen tutkimuksen edistämistä yhteistyössä eri korkeakoulujen kanssa. Vamos järjestää 16 -29 vuotiaille nuorille tukea ja toimintaa. Tarkoituksena on auttaa nuoria joita huolettaa esimerkiksi mielenterveys, arjessa pärjääminen tai koulu- ja työelämään pääsy. Vamoksella nuoret saavat oman työntekijä, joka voi tukea nuorta niin arjessa kuin tulevaisuuden suunnittelussa ja tavoitteena on vähitellen etsiä yhdessä nuorelle polku kouluun ja töihin. Vamos toimii Suomessa yhdeksällä paikkakunnalla tarjoten niin yksilöohjausta kuin ryhmätoimintaa.

Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorelle hanke on vuosina 2016-2019 toteutettu valtakunnallinen kehittämishanke, jonka rahoittajina toimivat Euroopan sosiaalirahasto (ESR) sekä Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). Hankkeen tarkoituksena oli kontribuoida huono-osaisuutta ja syrjintää kokevien väestöryhmien sosiaalisen osallisuuden tukemiseen Suomessa. Hankkeen päämääränä oli myös valtakunnallinen julkisen ja kolmannen sektorin yhteinen työmuoto, jolla tavoitettaisiin suurimmassa syrjäytymisriskissä olevat nuoret ja he saivat tarvitsemiensa palvelut. Tavoitteena oli vahvistaa nuorten sosiaalista osallisuutta sekä edistää heidän koulutukseen ja työhön pääsyään.

Hankkeessa julkaistiin sen päätyttyä Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille käsikirjan, jossa kuvataan hankkeen tuloksia sekä esitellään hankkeen aikana hyväksi todettuja käytäntöjä. Käsikirjan mukaan hankkeen tuloksena 477 maahanmuuttajataustaista nuorta tavoitettiin ja heidän sosiaalinen osallisuutensa kasvoi merkittävästi. ”66 % nuorista kiinnittyi tuen avulla valmennusjakson aikana

koulutukseen, työhön tai niihin valmentaviin toimenpiteisiin. Lisäksi he ovat kiinnittyneet oikea-aikaisesti tarpeidensa mukaisiin muihin sosiaalista osallisuutta ja opiskelu- ja työvalmiuksia vahvistaviin sosiaali-, terveys- ja kuntouttaviin palveluihin.” (Angeria & Niskanen, 2019.)

Hankkeen kohderyhmänä olivat ne maahanmuuttajataustaiset nuoret, joiden riski joutua ja jäädä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle on suuri. Hanke toimi Helsingissä, Kuopiossa sekä Turussa ja kohderyhmään kuului kaupungista riippuen 12 - 29 vuotiaat nuoret. Kohderyhmä sisälsi sekä yksin ilman huoltajaa maahan tulleita nuoria, Suomeen nuoruusiässä perheensä kanssa muuttaneita sekä toisen polven maahanmuuttajia. Maahanmuuttajanuorten välillä on heidän taustoistaan johtuen merkittäviä eroja eivätkä he näin muodostaneet yhtenäistä ryhmää.

Hankkeessa nuoret saivat oman yksilövalmentajan, jonka kanssa toteutettiin intensiivistä yksilövalmennusta pyrkien edistämään nuoren kokonaisvaltaista hyvinvointia, sosiaalista osallisuutta sekä pääsyä koulutukseen ja työhön. Työskentely oli nuorille vapaaehtoista ja maksutonta. Yksilötyön lisäksi hankkeessa järjestettiin erilaista ryhmätoimintaa, jossa esimerkiksi kokkailtiin, pelailtiin ja liikuttiin yhdessä sekä autettiin nuoria kotitehtävien kanssa. Nuoret saivat olla vaikuttamassa toiminnan sisältöihin. Toimintaan kuului myös ryhmiä, joissa kävi maahanmuuttajia ja kantasuomalaisia. Rajatakseni tutkimuskohdetta laajan aiheen vuoksi selkeämmäksi, fokusoiduin kuitenkin tutkimuksessani pääasiassa yksilövalmennukseen.

5.2 Tutkimukseen osallistujat

Haastattelin kolmea Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorelle hankkeen työntekijää sekä kolmea hankkeen valmennukseen osallistunutta nuorta. Minua kiinnosti tietää, millaista nuorten osallisuus on, millaisia kokemuksia heillä itsellään siitä oli ja miten sitä pyrittiin valmennuksessa edistämään. Tutkimusaineiston hankinta käynnistyi, kun otin yhteyttä hankkeen koordinaattoriin kyselläkseni tutkimuksen teon mahdollisuudesta ja hän ohjeisti minua ottamaan yhteyttä hankkeen palvelualuejohtajaan. Palvelualuejohtaja ohjeisti minua Diakonissalaitoksen tutkimuslupa prosessissa ja aloin edistämään siihen liittyviä dokumentteja; tutkimussuunnitelmaa, tutkimuskysymyksiä,

suostumuslomaketta & tiedotetta tutkimukseen osallistuville sekä viimeisenä ohjaajan tutkimuspuoltoa. Eettinen lautakunta myönsi minulle tutkimusluvan ja tutkimuskoordinaattori auttoi minua löytämään haastateltavia laittamalla eri paikkakunnilla hankkeessa toimiville työntekijöille viestiä tutkimuksestani ja kyselyä tutkimukseen osallistumisen halukkuudesta. Hanke alkoi siinä vaiheessa olla jo melko loppu metreillä ja työntekijöillä viimeisiä hommia tehtävänä, mutta sain yhteyden kolmeen työntekijään, jotka olivat halukkaita osallistumaan tutkimukseeni. Työntekijät kyselivät valmennuksen nuorilta tutkimuksestani kertomieni tietojen pohjalta halukkuutta osallistua tutkimukseen, mitä kautta löysin kolme nuorta, jotka olivat kiinnostuneita osallistumaan haastatteluihin.

Haastateltavista yksi oli syntynyt Suomessa ja loput viisi olivat syntyneet muualla kuin Suomessa. Yksi valmentajista toimi hankkeessa vertaisohjaajan nimikkeellä ja kaksi valmentaja nimikkeellä. Nuoret olivat 20-30-vuotiaita ja he olivat kaikki olleet Suomessa alle viisi vuotta. Kaksi nuorista kertoivat käyneensä Vamoksella pidemmän aikaa ja hyvin usein, yksi nuorista vähän satunnaisemmin. Nuoret olivat muuttaneet Suomeen pakolaisina ja tulleet maahan ilman vanhempia, mutta muuten heidän taustansa ja tilanteensa erosivat toisistaan monilta osin.

Haastatteluaineistoni on verrattain pieni, mutta haastateltavat nostivat monipuolisesti erilaisia asioita esille, joka toivat rikkautta aineistoon. Haastattelemieni nuorten elämäntilanteet olivat aika erilaisia ja valmentajat toivat esille toisiaan täydentäviä näkökulmia esiin valmennuksesta ja nuorten osallisuuden edistämisestä. Otokseni ollessa näin pieni voidaan puhua harkinnanvaraisesta näytteestä, jonka avulla voidaan pyrkiä ymmärtämään tiettyä tapahtumaan syvällisemmin ja saamaan tietoa paikallisesta ilmiöstä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 59). Tutkimukseni tarkoitus ei ole löytää yleistettävää näkemystä, vaan saada ymmärrystä siitä, miten osallisuus ja sen edistäminen näyttäytyvät juuri näiden tutkittavien elämässä ja työssä. Haastatteluissa nousikin esille miten eri tavoin jokainen voi osallisuuden kokea tai millaisena se eri ihmisten sen hetkisessä elämässä näyttäytyy.

5.3 Metodologinen lähestymistapa

Osallisuutta ja sen edistämistä voi lähestyä monesta näkökulmasta. Laadullisen tutkimusotteen valinta tuntuu tutkimukselleni suotuisalta, sillä pyrin tutkimaan osallisuuden kokemuksia ja sen edistämistä kokonaisvaltaisesti. Olen kiinnostunut siitä, millaisena osallisuus ilmiönä ja sen edistäminen jäsentyy tutkittavien kokemusten perusteella ja mikä siinä heille on olennaista ja merkityksellistä. Eskola & Suoranta (2014, 19) kirjoittavatkin, että laadullisessa tutkimus voi lähteä liikkeelle tarpeesta ymmärtää ja saada perustietoa jostakin ilmiöstä, sen olemuksesta ja siitä, mitä se merkitsee. Tällöin voi olla tarpeellista tarkastella ilmiötä aineistolähtöisesti; mahdollisimman puhtaalta pöydältä, ilman ennakoasettamuksia ja määritelmiä. (Eskola & Suoranta 2014, 19.) Tutkimusta tehdessäni olen pyrkinyt avoimuuteen ja joustavuuteen myös asettamalla tutkimuskysymykseni melko laajoiksi antaen mahdollisuuden kohdentaa tutkittavaa ilmiötä tutkimusaineistosta nousevien asioiden mukaan. Tavoitteenani on ollut kuvata, millaisia asioita aineistosta nousee esille ja pyrkiä tavoittamaan tutkittavien näkökulma aiheeseen.

Givenin (2008) mukaan fenomenologian tutkimuskokeena voi olla ihmisten kokemukset tai jokin ilmiö. Tarkastellessani osallisuutta juuri tutkittavien kokemusten ja näkökulman kautta fenomenologis-hermeneuttinen näkemys ihmiselämästä ja sen tulkinnasta nousi sopivaksi tavaksi lähestyä osallisuutta ilmiönä. Kaakkorin & Huttusen (2010) mukaan yleisellä tasolla fenomenologia määritellään ilmiöiden olemuksen tutkimukseksi ja hermeneutiikka opiksi tulkinnasta. Kasvatustieteellisessä tutkimuksessa fenomenologia on nähty luontevaksi tavaksi tutkia empiirisesti kokemuksia, sillä perinteessä panostetaan kokemusten analysointiin. (Kaakkori & Huttunen 2014, 367.) Timo Laineen (2010, 29) mukaan kokemus käsitetään fenomenologiassa laajasti ”ihmisen kokemuksellisenä suhteena omaan todellisuuteensa, maailmaan jossa hän elää”. Ihmisen suhde hänen elämismaailmaansa ja siihen kuuluviin asioihin ilmenee kokemuksissa ja kokemukset syntyvät vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa. Olennaista kokemusten tutkimisessa on niiden sisältämät merkitykset, joiden kautta hahmotamme elämää. Merkitykset eivät ole meissä synnynnäisesti vaan niiden lähteenä on yhteisö, jossa kasvamme ja johon meidät kasvatetaan. (Laine 2010, 29-30.) Tutkimuksessani näenkin, että kokemukset ja

näkemykset osallisuudesta ja sen edistämisestä rakentuvat ihmisen elämän myötä suhteessa tiettyyn aikaan, paikkaan ja muihin ihmisiin. Osallisuuden kokemukset voivat täten myös merkitä jokaiselle vähän erilaisia asioita ja sen edistämiseen voi suhtautua monella tavalla. Laineen (2015) mukaan fenomenologisessa ja hermeneuttisessa perinteessä tutkimuksessa tavoitellaan tutkittavan ”toiseuden” äärelle pääsemistä, jonka vuoksi näen perinteen hyvänä lähestymistapana myös aineistolähtöisen tutkimuksen tekemiselle.

Fenomenologia ja hermeneutiikka ovat molemmat filosofian suuntauksia, joiden historiasta löytyy yhtymäkotia, mutta niillä on kuitenkin omat perinteensä ja lähtökohtansa. Filosofin Edmund Husserlin on usein pidetty fenomenologian isänä ja filosofisen hermeneutiikan perustajaksi on nimetty Hans-Georg Gadamer. Näiden kahden väliin taas asettuu Martin Heidegger, joka on kuvannut fenomenologista hermeneutiikkaa. (Kaakkori & Huttunen 2014, 368). Molemmista suuntauksista löytyy myös erilaisia näkemyksellisiä eroja ja olennaisiksi henkilöiksi voisi nostaa monia muitakin filosofeja ja tieteen tekijöitä, pitäydyn tässä kuvaamaan kuitenkin vain henkilöitä, joilta olen itse saanut näkemyksiä tutkimusta tehdessäni. Tutkimukseni taustalla on siis fenomenologis-hermeneuttinen ihmiskäsitys ja näkemys ihmiselämän ymmärtämisestä. Tutkimuksen teon kannalta olennaisia seikkoja fenomenologiassa sekä hermeneutiikassa ovat *kokemuksen*, *merkityksen*, *yhteisöllisyyden* käsitteet sekä näiden ymmärtämiseen liittyvä tutkijan *esiymmärrys ja hermeneuttisen kehän* kulkeminen, joihin perehtyminen on vaikuttanut myös omaan tapaan ymmärtää kokemuksia ja niiden tulkintaa.

Fenomenologinen ihmiskäsitys ja maailmasuhde

Alasuutarin mukaan ”fenomenologian lähtökohtana on tarkastella sitä, miten yksilö yrittää tulkita maailmaa ja saada siihen ”tolkkua” (Alasuutari 2007, 72). ”Maailma ei esittäydy meille ”sellaisenaan”, vaan aina vain sen suhteen kautta, mikä meillä on tähän maailmaan” (Alasuutari 2007, 60), minkä näen myös osallisuuden kokemusten lähtökohtana. Ihmisen suhde todellisuuteen avautui minulle konkreettisemmin Perttulan (2006) kuvatessa sitä Lauri Rauhalaan mukailen elämäntilanteen käsitteen avulla. Perttula näkee, että todellisuus saa merkityksensä juuri elämäntilanteen kautta.

Kokemuksen tutkijan tulisi aina tarkastella, millaisista esimerkiksi aineellisista, kehollisista, ideaalisista todellisuuksista ihmisten elämäntilanteet voivat koostua. (Perttula 2006, 116-119). Näkisin, että myös osallisuuden eri osa-alueet ja kokemukset rakentuvat suhteessa muun muassa edellä mainittuihin todellisuuksiin. Ollakseen osallinen siihen nähdään usein tarvittavan tiettyjä aineellisia resursseja. Ihmiset muodostavat erilaisia ideaalisia malleja maailmasta, joiden näkisin vaikuttavan myös osallisuuden kokemuksiin. Ja lopulta ihminen kokee maailmaa ja on olemassa maailmassa kehollisena olentona.

Fenomenologian tutkimuskohteena on siis ihmisen suhde tämän elämäntodellisuuteensa. Ihmisen suhde todellisuuteen nähdään intentionaalisenä, joka näkyy arkitodellisuudessamme siten, että kaikki mitä näemme ja koemme, merkitsee meille jotakin (Pulkkinen 2010, 33). Heiskalan (2000, 87) mukaan merkitystä voisi kuvata myös tapana, jolla ihmisyyksilö suhtautuu kokemukseensa. Merkitykset avaavat ihmiselle ominaista olemassa olon tapaa, suhdettamme maailmaan. Hahmotamme todellisuutta, jossa elämämme erilaisten merkitysyhteyksien ja prosessien kautta (Eskola & Suoranta 2014, 45).

Fenomenologiassa ihminen nähdään perustaltaan yhteisöllisenä ja kulttuurisena olentona. Merkitykset eivät ole meissä synnynnäisesti vaan niiden lähteenä on yhteisö, jossa kasvamme ja johon meidät kasvatetaan. Täten eri kulttuuripiireissä kasvaneille ihmisille todellisuus voi näyttäytyä erilaisena, sillä eri asiat saavat eri kulttuureissa erilaisia merkityksiä. (Laine 2010, 30.) Havaintoihimme todellisuudesta vaikuttaa myös esimerkiksi uskomuksemme, kiinnostuksen kohteet sekä pyrkimyksemme. Todellisuus näyttäytyy täten meille jokaiselle vähän erilaisena. Asiat, jotka näyttävät ulkoapäin samalta voivat merkitä eri ihmisille erilaisia asioita ja toisaalta erilaisilta vaikuttavat asiat voivat saada samanlaisen merkityksen (Moilanen & Rähä 2010, 46-49.) Merkitykset, joiden valossa tarkastelemme maailmaa, nähdään fenomenologiassa intersubjektiivisina eli yksilöiden välisinä ja heitä yhdistävinä asioina. Tällöin yksittäisen ihmisen kokemuksen voidaan nähdä paljastavan jotain myös yleisemmällä tasolla. Vaikka toisaalta jokainen ihminen on myös erilainen ja fenomenologiassa nähdään, että myös yksilöllisellä erilaisuudella on merkitystä. (Laine 2015, 31-32.)

Näkisinkin, että osallisuuden myös kokemusten merkitykset muotoutuvat suhteessa siihen yhteisöön / yhteisöihin, joissa ihminen on kasvanut. Moilasta & Rähää

(2015, 54) mukaillen näen, että osallisuuden kokemuksiin voi liittyä niin yksilöllisiä, yhteisöllisiä kuin kulttuurisia merkityksiä, jotka kaikki vaikuttavat osallisuuden kokemuksiin. Vaikka kohtaisi elämässään täysin samanlaisia asioita kuin joku toinen ne luultavasti saavat yksilölliset merkityksensä ihmisestä riippuen. Tällöin voisi nähdä, että myös osallisuuden edistämässä merkityksellistä olisi ymmärtää sitä, millaisia merkityksiä juuri tietty ihminen kokemuksilleen antaa. Toisaalta tutkiessa osallisuuden kokemuksia yhden haastateltavan kokemuksilleen antamien merkitysten voi nähdä kertovan myös kulttuurista ja ihmiselosta yleisemmin jotakin.

Niskanen kuvaa Husserlin ajatusta fenomenologisesta tutkimuksesta ajattelutavan muutoksena, jossa tutkija pyrkii tavoittamaan tutkittavan puhtaan kokemuksen, joka olisi vapaa tutkijan omista ennakkokäsityksistä ja -oletuksista (Niskanen 2011, 100-101). Pyrkimystä tutkijan ennakkokäsityksistä vapautumiseksi ja puhtaan kokemuksen tavoittamista kuvataan fenomenologiassa reduktioksi (Ulvinen 2012, 61). Tätä ”puhtaan” tulkinnan tavoittelemista kuvaan seuraavaksi hermeneutiikan kautta.

Ymmärtämiseen tähtäävä hermeneuttinen ulottuvuus

Laineen (2010, 31) mukaan hermeneutiikalla tarkoitetaan yleisesti teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Hermeneutiikka tulee siis osaksi fenomenologiaa ymmärtämiseen pyrkimisen ja tulkinnan myötä. Given (2008) näkee Friedrich Schleiermacheria (1768–1834) mukaillen hermeneuttisen ajattelun ihmisen luonnollisena tapana olla osa sosiaalista maailmaa. Hänen näkemyksessään ihminen tulkitsee ja pyrkii ymmärtämään jatkuvasti kaikkea ympärillään tapahtuvaa. Kaakkoriin & Huttusen (2014, 378) mukaan ymmärtämisen ollessa maailmassa olemisen tapa tekee siitä myös ontologisen kysymyksen.

Friedrich Ast (1778-1841) on kuvannut ymmärtämistä kehämäisenä tapahtumana, jota on alettu myöhemmin nimittää hermeneuttiseksi kehäksi. Myös Wilhelm Dilthey (1833–1911) näkee ymmärtämisen kehämäisenä ja myös aikaa sidottuna prosessina, jonka vuoksi se on alituisessa muutoksessa. Ymmärtämiselle ei pysty määrittämään sen alkupistettä tai loppua, sillä “ymmärtämisen prosessin kaikissa vaiheissa ymmärtäminen on suhteessa niin siihen, mitä on jo ymmärretty kuin siihen, mitä tullaan ymmärtämään.” (Kaakkori & Huttunen 2014, 376 -377.) Gadamer näkee, että myös

mennyt ymmärretään aina suhteessa nykyiseen. Hänen mukaansa ymmärtäminen ei myöskään voi koskaan olla täydellistä, johtuen ihmisen olemassa olon rajallisuudesta ja paikantumisesta tiettyyn aikaan. (Kaakkori & Huttunen 2014, 379.) Näkisinkin niin tutkittavien ymmärryksen maailmasta kuin tutkimusta tehdessä oman ymmärrykseni kehittyvän kehämäisesti ilman varsinaista alkupistettä tai loppua ja aina suhteessa aiempaan ymmärrykseen.

Hermeneuttisen tulkinnan kohteena ovat ihmisten ilmaisut ja niiden sisältämät merkitykset. Tutkijan tulkitessa näitä ilmauksia ja merkityksiä olennaiseksi asiaksi hermeneutiikassa nousee tutkijan esiymmärrys. (Laine 2010, 32.) Laine (2015) kuvaa tutkijan esiymmärrystä linssiksi, joka vaikuttaa siihen, mitä tutkija kuulee ja havaitsee haastattelutilanteessa sekä aineistoa tutkittaessa siihen, mitä hän siellä näkee ja miten näkemänsä tulkitsee. Tutkittavan "toiseuden" äärelle pääseminen alkaakin tutkijan spontaanin ymmärryksen kyseenalaistamisella. Tutkijan tulisi pyrkiä tiedostamaan omat arkikokemukseensa liittyvät näkemykset ja laittaa sivuun tutkimuskohdetta koskevat teoriat ja aiemmat tutkimukset. (Laine 2010, 36-37.) Suhdetta esiymmärrykseeni kuvaan tarkemmin luvussa 6.5.

Toisaalta hermeneutiikassa nähdään, että jonkinlainen esituttuus on myös edellytys merkitysten ymmärrykselle. Moilasen & Rähän (2015, 58) mukaan hermeneutiikassa nähdään, ettei ennakkoluuloista vapautuminen ole mahdollista vaan niiden nähdään pikemminkin rakentavan puutteellista tulkintaa (jota tulisi kuitenkin tulkinnan edetessä korjata). Eskolan & Suorannan mukaan objektiivisuus laadullisessa tutkimuksessa syntyykin juuri kaiken subjektiivisuuden tiedostamisesta. He näkevät sen tavoitteena ideaaliseksi vaikkakin oleelliseksi koko tutkimuksen kannalta. (Eskola & Suoranta 2014, 18.) Pyrkimyksenäni onkin ollut löytää mahdollisimman oikea tulkinta siitä, mitä haastateltava on kertomuksellaan tarkoittanut.

Hermeneutiikassa ymmärtäminen nähdään siis kehämäisesti syventyvänä tapahtumana, jossa lähdetään siitä, että tutkijalla on jonkinlainen esiymmärrys tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimuksen kulkuun kuuluu ajoittainen pysähtyminen omien tulkintojen äärelle tarkastellen niitä kriittisen reflektiivisesti. Tutkijan tulisi käydä kehämäistä liikettä oman tulkinnan ja aineiston välillä, jossa tutkijan ymmärrys korjautuu ja syvenee. Tätä tapahtumaa kuvataan hermeneuttiseksi kehäksi. Laine kuvaa hermeneuttisen kehän kulkemista tutkivaan dialogiin asettumiseksi aineiston kanssa.

Dialogin tavoitteena on avoimen asenteen löytäminen toista, tässä tapauksessa aineistoa kohtaan. (Laine 2015, 36-38.)

5.4 Aineiston keruu ja menetelmät

Aineistonkeruumenetelmänä käytin puolistrukturoitua haastattelua, jota Hirsjärvi & Hurme (2001) kutsuvat teemahaastatteluksi. Lähtökohtana teemahaastattelulle on se, että tiedetään haastateltavien kokeneen tietyn tilanteen, joka tutkimuksessani koskee nuorten osallisuutta ja sen edistämistä. Teemahaastattelua käytettäessä tutkija selvittää ilmiön oletettavasti tärkeitä osia, rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta. Tieteellinen tieto on luonteeltaan kumulatiivista ja tutkijan rooli on olla lisäämässä olemassa olevaa tietovarastoa. Tutkimuksessa onkin välttämätöntä perehtyä valittuun tutkimusaiheeseen jo ennen tutkimusaineiston keräämistä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 57.) Tavoitteenani olikin perehtyä monipuolisesti osallisuuteen ilmiönä pystyäkseeni tarkastelemaan ilmiötä eri näkökulmista haastateltavien kanssa. Aiheeni abstraktiuden vuoksi hankkimani tieto ja ymmärrys aiheesta toimivat apunani haastattelurungon muodostamisessa.

Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista haastateltavien kanssa keskustellaan. Haastattelussa ei edetä yksityiskohtaisten kysymysten varassa vaan tarkastellaan tiettyjä teemoja, minkä voidaan nähdä vapauttavan haastattelua tutkijan näkökulmasta, tuoden tutkittavien oman äänen kuuluviin. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan teemahaastattelussa korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48.) Näin teemahaastattelun sopivan hyvin tutkimusaiheeseeni sekä filosofisiin taustaoletuksiin, sillä se mahdollisti osallisuuden kokemusten monipuolisen tarkastelun, jättäen tilan myös vapaalle kerronnalle ja haastateltavien mukaan etenemiselle. Teemahaastattelussa haastattelu voi soljua luontevasti, keskustelun omaisesti teemasta toiseen, kunhan kaikkia teemoja käsitellään haastattelun aikana jossain määrin kaikkien tutkittavien kanssa, mikä kuvasikin hyvin haastattelutilanteita. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 103.)

Ennen varsinaisia haastatteluja tein kaksi koehaastattelua, haastattelin yhtä maahanmuuttajanuorta ja yhtä maahanmuuttajanuorten ohjaajaa. Nuori ja ohjaaja eivät

toimineet saman hankkeen piirissä, missä toteutin lopulliset haastatteluni. Haastateltavien löytäminen hankkeesta oli tiukan aikataulun vuoksi haastavaa ja haastattelujen toteuttamiseksi minun tuli matkustaa eri kaupunkiin, joten etsin henkilöt koehaastatteluihin lähempää. Koehaastatteluissa pääsin harjoittelemaan haastatteluiden tekemistä, haastattelurunkojeni toimivuutta, haastatteluvälineistön käyttöä ja löysin joihinkin kysymyksiini parempia kysymisen tapoja. Kaikkien haastattelujen nauhoitusta varten lainasin Jyväskylän yliopistolta tutkimusnauhuria. Lopulliset haastattelurungot löytyvät kokonaisuudessaan liitteistä (liite numero 1 & 2).

Varsinaisen tutkimusaineistoni keräsin 2019 kevään ja kesän aikana. Tein kaksi haastattelumatkaa, joista ensimmäisellä haastattelin ohjaajia ja toisella nuoria. Viisi haastattelua toteutettiin Vamoksella, josta saimme haastattelutilaksi oman rauhallisen huoneen. Vapaiden tilojen puuttuessa yksi haastattelu toteutettiin kaupungin kirjastolla, josta haastateltavan kanssa löysimme myös oman rauhallisen tilan. Haastattelut kestivät 45 minuutista puoleentoista tuntiin.

Minulla ei ollut etukäteen mitään tietoa nuorista, heidän elämäntarinoistaan tai elämäntilanteistaan. Ainut mitä nuorista tiesin, oli heidän nimensä ja sen, että he olivat olleet mukana hankkeen valmennuksessa. Myös valmentajat olivat minulle ennestään tuntemattomia, eikä minulla ollut tietoa heidän taustoistaan, nimiä lukuun ottamatta. Haastattelin ensimmäiseksi ohjaajia ja haastattelut sujuivat hyvin ja tunnelman tuntui rennolta. Aloitin haastattelut pyytämällä haastateltavaa kertomaan yleisesti työkuvastaan hankkeessa, jonka jälkeen jokainen haastattelu eteni omalla painollaan keskustelunomaisesti aiheesta toiseen. Yhdessä valmentajan haastattelussa nauhurista loppui huomaamattani patteri ja en saanut koko haastattelua nauhalle. Haastattelun päätyttyä sovimme haastateltavan kanssa, että kirjoitan kaiken haastattelusta muistamani ylös ja lähetän tiedoston hänelle luettavaksi, jolloin hän saattoi korjata väärinymmärryksiäni tai tehdä lisäyksiä, mikäli koki jonkin olennaisen asian uupuvan. Tämän lisäksi satuin seuraavana päivänä menemään tilaisuuteen, jossa haastateltava puhui moni paikoin samoista aiheista kuin haastattelussa ja sovimme, että saan myös käyttää näitä asioita aineistonani. Sain näin monipuolisen aineiston myös tältä haastateltavalta. Haastattelun myötä kuitenkin opin tuplatarkistamaan aina nauhurin toimivuuden ja loput haastattelut nauhoitin kaiken varalta myös puhelimeni nauhurilla.

Seuraavalla matkalla oli nuorten haastatteluiden vuoro. Nuorista yhden kanssa puhuimme suomea, yhden kanssa englantia ja yhdessä haastattelussa oli mukana hänen valmentajansa hankkeesta, joka toimi tulkkina välillämme. Minua mietitytti valmentajan mukana olo ja sen mahdolliset vaikutukset siihen, mitä haastateltava haluaisi kertoa kokemuksistaan. Haastattelua tehdessä koin kuitenkin valmentajan läsnäolon tärkeäksi, nuorta rentouttavaksi tekijäksi, mikä mahdollisesti lisäsi luottamusta myös minua kohtaan. Nuori kertoi nukkuneensa erittäin huonosti ja oli melko vähäsanainen ja vaikutti olevansa hieman jännittynyt haastattelua tehdessä.

Näin jälkikäteen ajattelen, että olisi voinut olla hyvä, että olisin ehtinyt ennen haastattelua näkemään nuoria myös jossain toisessa tilanteessa, esimerkiksi Vamoksen ryhmissä. Näin olisimme voineet hieman tutustua ennen haastattelua. Tutkimusaiheeni oli erityisesti nuorille kuitenkin hyvin henkilökohtainen, erityisesti, mikäli teemoihin liittyi kipeitä asioita ja kokemuksia. Myös haastattelutilanne oli nuorille mahdollisesti aivan uusi ja ehkä outokin, jolloin luottamuksen rakentaminen alle tunnissa - puolessatoista tuntui joidenkin haastattelujen kohdalla haastavalta. Koin kuitenkin, että haastattelut sujuivat hyvin, haastattelujen tunnelma oli suurimmaksi osaksi hyvinkin rento, suurin osa nuorista kertoi kokemuksistaan avoimesti ja kaiken kaikkiaan haastatteluissa tuli esiin erilaisia näkökulmia osallisuuteen. Mikäli jokin asia vaikutti mielestäni haastateltavalle vaikealta puhua, kertosin myös sen, että kokemuksistaan sai kertoa juuri sen verran kuin siinä hetkessä halusi niitä avata. Halusin varmistaa, etteivät haastateltavat kokisi tilannetta painostavaksi ja voisivat myös näissä tilanteissa säilyttää itsemääräämisoikeutensa.

Niin valmentajien kuten nuorten haastatteluista jokainen oli omanlaisensa ja tunnelma jokaisessa vähän erilainen. Kaikkien haastateltavien kanssa keskustelimme jotakin kaikkiin teemoihin liittyen, joidenkin kanssa asiaa tuli luontevasti enemmän toisesta teemasta ja joidenkin kanssa toisesta, varmaan myös erilaisten kokemusten vuoksi. Välillä aihe vaihtui haastateltavan aloitteesta, välillä esitin itse tarkentavan kysymyksen haastateltavan kertomasta ja välillä uudesta aiheesta ja välillä palasimme vanhan aiheen pariin. Nuorten haastatteluissa joidenkin teemojen läpikäyminen kovin syvällisesti ei tuntunut luontevalta kipeiden aiheiden vuoksi, jolloin en jatkanut aiheesta kyselyä kovin paljon, mikäli nuori ei vaikuttanut halukkaalta siitä puhumaan.

Haastattelurunkoa tehdessä pyrin ottamaan huomioon haastateltavien kielitaidon ja pyrin tekemään kysymyksistä mahdollisimman selkeitä ja saamaan ne arkielämän tasolle, jotta haastateltava pystyisi niihin vastaamaan. Hirsjärvi & Hurme (2001, 53) kirjoittavat, että ”tietojen keräämisen pitäisi ”tehdä oikeutta” haastateltavien kyvyille ja ajatuskuluille ja ilmiöiden tutkimisessa pitäisi päästä pintavaihteluista olennaisuuksiin”. En ollut ennen tehnyt tutkimusta, jossa haastateltavat eivät puhuisi kanssani samaa äidinkieltä ja haastattelujentekeminen muulla kuin haastateltavan äidinkielellä toi omat haasteena, myös siksi, että se oli minulle uutta. Vaikka pyrinkin perehtymään osallisuuteen ilmiönä monipuolisesti ennen haastattelujen tekoa, näin jälkikäteen ajattelen, ilmiön vielä syvempi ymmärtäminen ennen haastatteluja olisi voinut auttaa minua konkretisoimaan kysymyksiä vielä paremmin, toisaalta ehkä syvempi ymmärrys syntyikin juuri tutkimusta tehdessä. Jossakin haastatteluissa juoduin välillä hakemaan erilaisia tapoja ilmaista eri asioita, mutta löysimme yleensä yhteisiä tapoja puhua asioista. Vaikka uskon, että osaisin rakentaa haastattelukysymykset nyt paremmin, koen myös tämänhetkisen tutkimusaineistoni riittävän monipuoliseksi tutkimuksen teolle.

Haastattelujen jälkeen kirjoitin itselleni muistiin ajatuksiani haastattelun etenemisestä, haastattelun tunnelmasta sekä muotoilin uudelleen tai tarkensin joitakin tutkimuskysymyksiäni. Nämä auttoivat minua refleктоimaan suhtautumistani haastattelutilanteisiin ja tarkastelemaan kehittyvää esiyymmärrystäni. Pystyin myös täydentämään joiltain osin haastattelukysymyksiäni seuraavaan haastatteluun, vaikkakin jokainen haastattelu oli monessa mielessä niin omanlaisensa, etteivät nämä täydennykset välttämättä seuraavan haastateltavan kohdalla olleet olennaisia. Litteroin haastattelut pian haastattelujen teon jälkeen sanatarkasti haastattelun alusta loppuun saakka.

5.5 Aineiston analyysi

Aineistolähtöisyys analyysissä

Mahdollisuuksia laadullisen aineiston analysointiin on lukemattomia. Guestin ym. (2014, 2) mukaan filosofiset lähtökohdat muodostavat tutkimukselle kehykset, mutta mikä lopulta tutkimuksessa nousee merkitykselliseksi, on aineisto ja analyysiprosessi ja

niiden tulokset. Tutkimukseni tarkastelen osallisuuden kokemuksia aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus kuvaamalla ja etsimällä tekstin merkityksiä (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Analyysiyksikköjä ei ole määrätty ennalta ja myös teorian rakentuminen tapahtuu aineiston pohjalta. Analyysi etenee induktiivisesti yksittäisistä havainnoista yleisempiin näkemyksiin. (Eskola & Suoranta 1998, 83.) Eskola & Suoranta (2014, 140) kuvaavat, että laadullisten aineistojen analyysissä on perinteisesti keskitytty etsimään samankaltaisuutta ja yhtäläisyyksiä, kun taas uudemmissa tutkimuksissa pyritään näkemään myös aineiston moninaisuutta ja eroja, mikä tekee analyysistä tarkempaa ja aineistolähtöisempää.

Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan teorian merkitys analyysiä ohjaavana tekijänä tulee esille tutkimusta ohjaavien metodologisten sitoumusten kautta ja tällöin teoria liittyy vain analyysin toteuttamiseen. Aikaisemmillä tutkimuksilla, havainnoilla ja teorioilla tutkittavasta ilmiöstä ei tulisi vaikuttaa millään tavalla analyysiin tai lopputuloksiin, sillä analyysin oletetaan tapahtuvan aineistolähtöisesti. Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan puhdas aineistolähtöisyys ei kuitenkaan ole mahdollista. Tutkijalla ennakkokäsityksensä tutkittavasta ilmiöstä ja havaintojen teoriapitoisuus on ajatuksena yleisesti hyväksytty. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98.) Myös menetelmä, tutkimusasetelma ja käytetyt käsitteet ovat tutkijan asettamia vaikuttaen väistämättä tutkimustuloksiin. Yhdeksi ratkaisuksi ongelmaan on esitetty tutkijan ennakkokäsitysten auki kirjoittaminen tutkittavasta ilmiöstä ja niihin tietoisesti suhtautuminen läpi analyysin tekemisen (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Tarkoitukseni on ollut hahmottaa ja kuvata haastateltavien kokemuksia monipuolisesti, tarkastellen millainen kuva osallisuudesta muodostuu juuri näiden haastateltavien kertomusten kautta. Tavoitteenani on ollut analysoida aineisto mahdollisimman aineistolähtöisesti. Pyrkimyksenäni oli mahdollisimman avoimin mielin kuunnella sekä haastateltavia että litteroitua aineistoa, päästäkseni mahdollisimman lähelle tutkittavien omaa ääntä ja näkökulmia. Tähän pyrin esimerkiksi kirjoittamalla itselleni auki esiymmärrystäni, ajatuksiani ja tuntemuksiani tutkimukseni aiheesta ja haastateltavista ennen haastattelujen toteuttamista. Oman ymmärrykseni tarkastelua ja syventymistä voisi kuvata hermeneuttisella kehällä kulkemiseksi. Tämä kehämäisyys on jatkunut läpi aineiston analyysin, jossa oma ymmärrykseeni, aineiston

tarkastelu ja jälleen paluu omaan, ehkä hieman muuttuneeseen ymmärrykseeni, on vuorotellut ja muokannut ymmärrystäni.

Temaattinen analyysi

Aineiston analyysimenetelmänä käytin Braunin & Clarkin (2006) mukaista temaattista analyysia. Temaattisen analyysin ideana on tulkita aineistoa tunnistuen siitä mielenkiintoisia tai olennaisia teemoja, joiden avulla voi sanoa jotakin tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä (Maguire & Delahunt 2017, 3353). Braun & Clark (2006) kuvaavat temaattista analyysia joustavaksi menetelmäksi suhteessa niin teoreettisiin lähtökohtiin, tutkimuskysymyksiin, aineiston keraamiseen kuin itse analyysiinkin nähden. Fenomenologinen näkemys kokemuksista ja hermeneuttinen ajatus niiden tulkinnasta ovat tuoneet minulle näkemystä siihen, miten ja mistä ihmisen kokemusten voidaan nähdä rakentuvan ja tutkijan ymmärryksen kehittyvän, mutta ne eivät olleet varsinaisia analyysiä ohjaavia tekijöitä. Pyrkimyksenäni on ollut kuitenkin lähestyä nuorten kokemuksia, saaden sitä kautta maahanmuuttajanuorten ääntä kuuluviin. Tutkittavien anonymiteetin turvaamiseksi näin ryhmätason analyysin parempana vaihtoehtona kuin yksilöllisen analyysin.

Seurasin analyysiprosessissa Braunin & Clarkin (2006) kuusi vaiheista analyysia, jonka he näkevät vuorovaikutuksellisenä ja orgaanisena tapahtumana tutkijan, hänen taitojensa sekä raakamateriaalin välillä. Temaattisessa analyysin joustavuuden vuoksi tutkijan rooli erilaisten valintojen tekijänä on suuri, jolloin olennaiseksi asiaksi nousee valintojen tekemisen näkyväksi tuominen myös lukijalle (Terry ym. 2017, 6-7.) Braunin & Clarkin temaattisen analyysin mallin vaiheita ovat kuvanneet esimerkiksi Terry ym. (2017) sekä Maguire & Delahunt (2017), joiden jäsenyksiä olen käyttänyt apunani hahmottaessani kuusivaiheisen analyysin etenemistä.

Eskolan & Suorannan (2014, 16) mukaan tutkimusprosessia ei laadullisessa tutkimuksessa ole aina helppoa pilkkoa osiin, sillä tulkinta jakautuu koko tutkimusprosessin ajalle, mikä näkyi hyvin myös omassa tutkimuksessani. Hirsjärven & Hurmeen (2001) mukaan laadullinen analyysi alkaa usein jo haastattelutilanteessa. Tutkija voi haastattelun aikana tehdä havaintoja ilmiöstä esimerkiksi toistuvuuden, jakautumisen ja erityistapausten perustella. Kiinnostavaa haastatteluissa olikin, kun

esiin nousi jotakin mitä en ollut osannut ollenkaan odottaa. Huomasin myös, että litteroituani aineiston sieltä alkoi jo nousta mieleeni joitain tiettyjä teemoja, joista useampi haastateltava oli puhunut. Pyrin kuitenkin pysymään avoimena aineistolle pitämällä näitä lähinnä ensimmäisinä huomioinani haastatteluiden jäljiltä.

Braunin & Clarcken temaattisen analyysin mallin ensimmäinen osa on *aineistoon tutustuminen ja perehtyminen*, jonka he näkevät juurikin alkavan jo aineiston keruun aikana. Kerättyäni ja litteroituani koko aineiston luin sen läpi useampaan otteeseen kirjoittaen alustavia havaintoja ja ajatuksiani aineistosta sekä yksittäistä haastatteluista. Kirjoitin esimerkiksi asioista, joista yllätyin, jotka toistuivat ja sitä, miltä aineisto kokonaisuutena vaikutti tällä erää. Pyrkimyksenäni oli kiinnostua siitä, mitä juuri tämä aineisto halusi kertoa, pitäen myös mielessä esiymmärrykseni vaikutuksen alustaviin havaintoihini. Pyrin suhtautumaan näihin alustaviin havaintoihin kriittisesti pitäen niitä huomiona, jotka luultavasti värittyivät tai muodostuivat aiemman ymmärrykseni mukaisesti. Terry ym. mukaan se mitä aineistossa ensiksi näkee kuvastaakin lähinnä tutkijaa itseään. (Terry ym. 2017, 12-13). Pentti Alasuutarin (2007, 40) mukaan tarkastellessa laadullista aineistoa kiinnitetään huomio teoreettisen viitekehyksen sekä kysymyksenasettelun kannalta ”olennaisiin” asioihin, joka voidaan nähdä aineiston pelkistämisen ensimmäisenä vaiheena. Lukiessani aineistoa rajasinkin tarkemman analyysin ulkopuolelle muutaman lyhyen kohdan haastattelusta, jotka käsittelivät esimerkiksi keskustelua kauppojen aukioloajoista. Pidin aineistossa kuitenkin kaiken minkä ajattelin voivan tavalla tai toisella koskettaa osallisuutta ja sen edistämistä. Palasin myös tarkastelemaan näitä kohtia pariin otteeseen myöhemmin tarkistaen etten ollut jättänyt jotakin olennaista pois analyysistä.

Analyysin seuraavana vaiheena on *koodaaminen*, jossa aineisto käydään systemaattisesti ja perusteellisesti koodaten se pienempiin osiin tekstin merkitysten pohjalta. (Maguire & Delahunt 2017, 3355). Koodaaminen on prosessi, jossa aineiston määrää vähennetään ja aletaan organisoida tutkijan tekemien havaintojen ja ymmärryksen pohjalta, jolloin isompaa havaintomäärää on mahdollista tarkastella kokonaisuutena sekä havaintojen suhteita toisiinsa. (Terry ym. 2017, 7.) Maguiren & Delahuntin (2017, 3355) mukaan koodaamisen tapoja on monia riippuen tutkimuksen näkökulmasta ja tutkimuskysymyksistä.

Koodatessani aineistoa lähdin tarkastellen sitä yksityiskohtaisesti alleviivaten tekstistä pienimpiä mahdollisia merkitysrakenteita (lauseita, virkkeitä tai useampaa virkettä), joiden ajattelin ilmaisevan jotain haastateltavan kokemuksesta. Koodaamisessa käytin fenomenologiaa mukaillen tekstiä lähellä olevia ilmauksia. Tehdessäni aineistolähtöistä analyysiä annoin aineiston kertoa minulle mikä siinä olisi mielenkiintoista koodaten aineistosta kaiken, mikä ajattelin voivan tavalla tai toisella liittyä osallisuuteen ja sen edistämiseen, rajaamatta tarkastelua vielä esimerkiksi tutkimuskysymysten mukaan. Halusin näin pitää huolen, että kaikki mahdollisesti kiinnostavat näkökulmat ja ajatukset voisivat tulla osaksi tutkimusta. Aineistoa koodatessa ohjaajaltani saamani palautteen perusteella ymmärsin, etten ollut ensin koodannut aineistoa riittävän yksityiskohtaisesti, jolloin koodasin sen uudelleen hyvin yksityiskohtaisesti. Lähdettyäni etenemään analyysissä huomaisin kuitenkin, että yksityiskohtainen koodaukseni oli irrottanut jotkin lainauksista siitä kontekstista, jossa ne olivat tekstissä. Palasin takaisin aineiston pariin ja muutin koodejani niin, että ne olisivat mahdollisimman yksityiskohtaisia kantaen kuitenkin mukanaan (parhaan ymmärrykseni mukaan) haastateltavan tarkoittamaa merkitystä siinä asiayhteydessä, jossa se oli esillä haastattelussa. Terry ym. (2017, 17) kuvaavatkin koodien muodostamisen prosessia joustavaksi ja itseään toistavaksi, jolloin koodien uudelleen määrittely ja kehittäminen kuuluvat prosessiin. Myöhemmin ollessani edennyt analyysissä jo pidemmälle minusta tuntui, että olisi vielä hyvä palata alkuperäiseen aineistoon ja kävin aineiston vielä uudestaan läpi ja tarkastelin koodejani ja muutin niistä joitakin. Koin, että tämän prosessin myötä pääsin syvemmälle tekstiin ja löysin sieltä merkityksiä, joihin en ollut aiemmin kiinnittänyt huomiota. Halusin palata alkuperäisen aineiston ja koodien pariin myöhemmissäkin vaiheissa tarkastellakseni ja tarkentaakseni tai muokatakseni ymmärrystäni koodien merkityksistä.

Maguiren & Delahuntin mukaan analyysissä on erotettavissa kaksi tasoa; semanttinen ja latentti tulkinnan taso. Pyrkimyksenä oli muodostaa teemoja ja nähdä merkityksiä, joita tutkittavat tuovat selkeästi puheessaan esiin, mutta päästä myös pintaa syvemmälle nähdessä piileviä ideoita, oletuksia, käsitteitä ja ideologioita, jotka eivät välttämättä ensi silmäykseltä aineistosta nouse esille. (Maguire & Delahunta 2017, 3353-2254.) Huomasin, että aluksi olin hyvin arka aineiston koodaamisen suhteen ja varoin tekemästä aineistosta minkäänlaisia tulkintoja. Pysyin teemoissa, jotka koin, että

haastateltavat toivat selkeästi puheessaan esiin. Vähitellen aineistoon uudelleen palaamisen ja koodaamiskertojen myötä rohkeuteni kuitenkin myös kasvoi ja pyrin tavoittamaan tekstin latenteja merkityksiä syventäen ja monipuolistaen aineistoa. Toisaalta koen myös, että tulkintojen tekeminen aineistosta vaatiikin ehkä sen tarkempaa tuntemusta, jota koin hankkineeni pyöriessäni aineiston parissa jo pidemmän aikaa.

Koodien muodostamisen jälkeen seuraavana askeleena on alustavien teemojen muodostaminen. Braunia ja Clarkia mukaillen tätä vaihetta kuvataan *aktiiviseksi koodien informaation käsittelemisen ja tunnistamisen vaiheeksi*. Teemojen rakentamisen ensimmäisessä vaiheessa koodeja tutkimalla niistä muodostetaan isompia merkityksellisiä kokonaisuuksia, joista tulee alustavia teemoja. (Terry ym. 2017, 18-19.) Braunin & Clarcken (2006) mukaan ei ole mitään tiettyä nopeaa tapaa tai selkeitä sääntöjä siitä, miten teemat tulisi muodostaa, teemoja luonnehtii niiden merkityksellisyys. Listasin kaikki muodostamani koodit erilliselle tiedostolle ja lähdin tarkastelemaan koodilistaa. Tutkiessani niitä osa koodeista tuntui liittyvän selkeästi toisiinsa, jolloin aloin yhdistelemään niitä pieniksi merkityskokonaisuuksiksi. Osa näistä kokonaisuuksista muodostui hitaammin ja vaati aikaa ja harkintaa, ryhmittelyä ja uudelleen järjestelyä. Koodit alkoivat kuitenkin asteittain järjestymään ainakin alustaviksi merkityskokonaisuuksiksi. Jatkoisin näiden merkityskokonaisuuksien tarkastelua ja tutkin löytyisikö niille vielä yhteisiä ”ylempiä” nimittäjiä. Tämän prosessin kautta sain lopulta muodostettua erilaisia merkityskokonaisuuksia ja alustavat teemat.

Braunin & Clarcken analyysiprosessin seuraavana vaiheena on *alustavien teemojen arviointi*. Tämä vaihe on laadunvalvonta harjoitus, jossa varmistetaan, että teemat ovat sopusoinnussa koodatun aineiston kanssa, suhteessa koko aineistoon sekä tutkimuskysymyksiin. (Terry ym. 2017, 21.) Delahuntin & Maguiren (2017, 3358) neuvon mukaisesti keräsin aineistosta kaikki kohdat, jotka liittyvät kyseiseen teemaan. Tarkastelemalla aineistoa näin voidaan arvioida tukevatko tekstipätkät todella muodostettuja teemoja. Palasin myös aineistoon kokonaisuudessaan ja arvioin vielä uudestaan sitä, miten olin koodannut aineiston ja tarkastelin, tuntuivatko teemat nousevan aineistosta, kun sitä luki kokonaisuudessaan. Teemoja muodostaessani pyrin ottamaan huomioon koodien moninaisuuden pyrkien saamaan sen mukaan kuvaukseen

ja tulkintaan. Koodaaminen, alustavien teemojen kokoaminen sekä niiden arviointi muodostivat analyysissäni myös jossain määrin kehämäisen kokonaisuuden. Ollessani epävarma joidenkin koodien merkityksistä palasin alkuperäisen aineiston pariin ja ollessani epävarman merkityskokonaisuuksista palasin yhä uudestaan koodien pariin ja merkityskokonaisuuksien uudelleen tarkastelun myötä järjestelin ja muokkasin teemoja uudelleen.

Teemojen arvioinnin jälkeen vuorossa on niiden määrittäminen *ja nimeäminen*, jota kuvaa tulkinnallisempi lähestyminen teemoihin. Tarkoituksena on luoda aineistosta kertomus, joka selittää ja kuvaa koherentisti teeman sisältöä ja moninaisuutta. (Terry ym. 2017, 22.) Tässä vaiheessa tulisi määrittellä teemat tarkastellen niiden ydinolemusta: mitä teema oikeastaan sanoo ja mikäli teemassa on alateemoja, miten ne liittyvät toisiinsa ja yhdistyvät pääteemaan. Analysoin valmentajien ja nuorten haastattelut esiin kahtena omana kokonaisuutenaan käyden koko kuusivaiheisen prosessin läpi. Tämä tuntui selkeämmältä tavalta toteuttaa analyysi, sillä näissä aineistoissa osallisuutta oli lähestytty vähän eri näkökulmasta. Näin myös, että tekemällä näin saisin mahdollisimman hyvin analyysiin mukaan kaiken olennaisen molemmista näkökulmista.

Nimesin valmentajien analyysin tuloksena muodostuneet 3 pääteemaa seuraavalla tavalla; osallisuuden edistämisen lähtökohdat valmennuksessa, osallisuuden osa-alueet sekä rakenteelliset haasteet ja mahdollisuudet. Nuorten analyysistä esiin nousseita teemoja kuvaan yhden pääteeman (nuorten osallisuuden kokemuksia) alla tarkastellen erilaisia teemoja viidessä alateemassa, jotka ovat; avun saamisen merkitys, suomenkielen oppiminen ja opetteleminen, koulutus ja töiden saamisen mahdollisuus, perhe ja ystävät sekä elämässä eteneminen ja tulevaisuus. Määritin nuorten analyysin teemat alateemoiksi, jotta tutkimukseni yleisilmeestä tulisi helpommin hahmotettava ja tarkasteltava. Teemat kuvaavat kolmen nuoren erilaisia kokemuksia suhteessa näihin viiteen teemaan ja tarkastelevat täten teemoja eri näkökulmista. Ne eivät kuitenkaan sisältäneet selkeitä alateemoja, kuten valmentajien analyysin teemat, joten koin niiden määrittämisen alateemoiksi sopivaksi. Tutkimustuloksina teemat ovat kuitenkin yhtä merkitseviä, riippumatta siitä, kuvaanko niitä jonkin pääteeman alla tai omana alateemaan.

Analyysiprosesseja alkuperäisestä aineistosta koodeiksi ja niistä edelleen teemoiksi voi tarkastella liitteinä olevista taulukoista (liitteet numero 2 & 3). Valmentajien ja nuorten analyysien tuloksena syntyneiden teemojen ja alateemojen sisältöä kuvaan tarkemmin tulokset luvussa. Pohdinta osiossa tarkastelen valmentajien ja nuorten analyyseistä nousseita teemoja yhdessä sekä suhteessa aiempiin tutkimuksiin.

5.6 Eettiset ratkaisut ja tutkimuksen luotettavuus

Hirsjärvi & Hurme (2001) kirjoittavat kaikkiin tutkimuksiin liittyvistä eettisistä ratkaisuista. Ihmisiä tutkittaessa eettisten kysymysten äärellä ollaan tutkimuksen teon jokaisessa vaiheessa, niin tutkimuskohteen ja menetelmien valintaa mietittäessä, tutkimusaineistoa hankittaessa, liittyen tutkimuksen luotettavuuteen sekä tutkittavien kohteluun kuin tiedeyhteisön sisäisiin periaatteisiin. Tutkimuksen tekemisen eettisyys on suhteessa niin tutkittaviin, yhteiskuntaan kuin tiedeyhteisöön. (Kuula 2015, 9-19). Tutkimuksen luotettavuuden ja uskottavuuden takaamiseksi tutkijan tulee noudattaa hyviä tieteellisiä menettelytapoja, joita ovat esimerkiksi tutkimustyön rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus, tieteellisen tutkimuksen mukaisia sekä eettisesti kestävien menetelmien käyttö, muiden tutkijoiden työn asianmukainen huomioiminen ja kunnioittaminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 386).

Eettisiä kysymyksiä tulisi pohtia muun muassa aineiston hankintaan ja haastattelutilanteeseen liittyen (Hirsjärvi & Hurme 2001, 19-20). Tutkimusaineistoa ja sen hankintaa määrittävän tutkimuksen luotettavuutta sekä ihmisarvon suojelua koskevat normit. Tutkittavien ihmisarvon kunnioittaminen näyttäytyy pyrkimyksenä turvata tutkittavien yksityisyys, itsemääräämisoikeus sekä vahingoittumattomuus (Kuula 2015, 44).

Sain yhteyden haastatteluun osallistumiseen kiinnostuneista valmentajista hankkeen koordinaattorin kautta. Hän oli välittänyt hankkeessa eri paikkakunnilla työskenteleville valmentajille viestiä tutkimukseni aiheesta ja aikatauluista. Viestimme valmentajien kanssa sähköpostitse ja kerroin lisää tutkimuksestani sekä tutkimuksen tarkemmista käytänteistä ja haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Kun haastateltavat olivat saaneet luettavaksi tietoja tutkimuksesta ja siihen osallistumisesta

sekä tietosuojailmoituksen sovimme haastatteluajankohdat. Ennen haastattelun aloittamista kertosin haastateltavien kanssa tutkimukseen osallistumiseen ja aineiston käsittelyyn liittyviä asioita, kuten sen, että haastateltavien ei tarvitse kertoa mitään mitä he eivät halua ja heillä on mahdollisuus myös halutessaan keskeyttää haastattelu tai osallistumisensa koko tutkimukseen tutkimuksen teon missä vaiheessa tahansa.

Pyrin olemaan mahdollisimman selkeä kuvatessani tutkimukseni tarkoitusta sekä tutkimuksen tekemiseen liittyviä seikkoja, jotta tutkittavat tietäisivät haastattelun tarkoituksen sekä haastatteluun tekemiseen ja aineiston käsittelyyn liittyvät yksityiskohdat. Jos tekisin tutkimukseni uudestaan, kysyisin kuitenkin tutkimukseen osallistujilta, että millä kielellä he ymmärtäisivät parhaiten tutkimukseen liittyvät lomakkeet ja kääntäisin ne vähintään myös englanniksi tai pyrkisin saamaan käännöksen osallistujan äidinkielellä. Tutkimuksen tekemisen noviisina en tajunnut ajatella tätä seikkaa, sillä käytimme haastatteluissa kieltä, jota molemmat ymmärsivät verrattain hyvin ja yhdessä haastattelussa valmentaja toimi tulkkina. Joidenkin haastattelujen jälkeen mietin kuitenkin, että osa haastateltavista olisi saattanut hyötyä tästä ja se olisi voinut lisätä tutkittavien ymmärrystä ja tämän myötä itsemääräämisoikeutta.

Haastatteluaineiston ollessa kerätty tietyn organisaation ja hankkeen parissa, tulisi miettiä erilaisten portinvartioiden vaikutusta haastatteluun suostumiseen (Kuula 2015). Haastattelusta informoinnin tullessa hankkeen koordinaattorin kautta on mahdollista, että työntekijät ovat kokeneet jonkinlaista velvollisuutta osallistua tutkimukseen. Nuorten halukkuutta osallistua haastatteluun tiedustelivat heitä ohjanneet valmentajat, jolloin esimerkiksi nuorten halu olla lojaali valmentajaa kohtaan on saattanut vaikuttaa haluun osallistua tutkimukseen. Haastateltavien hankinnan tapahtuessa toisen käden kautta minulle on jäänyt pimentoon haastatteluun osallistumisen motiivit. Pyrin kuitenkin olemaan selkeä siinä, että tutkimukseen osallistuminen oli edelleen vapaaehtoista, vaikka he olivat alustavan kiinnostuksen ilmaisseetkin. Haastattelukyselyjen ja varsinaisten haastattelujen välissä oli myös aikaa, jolloin haastateltavilla oli vielä mahdollisuus pohtia osallistumistaan.

Hankkeen ollessa rajatun kokoinen ja tutkimukseni käsitellessä ainakin osittain tutkittaville arkaluontoisiakin aiheita halusin olla mahdollisimman tarkka haastateltavien anonymiteetin suojaamisessa. Tämän vuoksi haastateltavien tarkempaa

ikää, kansallisuutta, kieltä, asuinkaupunkia, koulutusta eikä sukupuolta mainita tutkimuksessa. Litteroidessani aineistoa jätin kirjaamatta kaikki suorat tunnistetiedot ja nimesin haastateltavat nimikkeillä Haastateltava 1, Haastateltava 2 ja niin edelleen haastatteluaineiston käsittelyn helpottamiseksi. Litteroituani haastattelut poistin haastattelut nauhurilta ja puhelimeltani.

Nuorten haastatteluiden jälkeen pohdin tutkimusaiheeni eettisyyttä sen käsitellessä sen verran henkilökohtaisia ja mahdollisesti kipeitäkin teemoja. Mietin, millä oikeudella kysyn haastateltavilta tuntemattomana ihmisenä tällaisia asioita heidän elämästään? Toisaalta erityisesti osa nuorista vaikutti hyvinkin innokkailta osallistumaan tutkimukseen. Kerroin useampaan otteeseen, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, pyrin löytämään haastatteluajankohdat nuorille sopivaan aikaan ja painotin sitä, että nuoret voivat kertoa juuri sen verran kuin haluavat. Mikäli minusta haastattelutilanteessa tuntui, että haastateltava ei kovin mieluusti puhunut jostakin aiheesta, en itse pyrkinyt jatkamaan keskustelua tästä aiheesta pidemmälle ja yhdessä tilanteessa sanoin haastateltavalle, että meidän ei tarvitse keskustella kyseisestä aiheesta. Minulla ei ollut etukäteen tietoa tutkimukseen osallistujien taustoista nimeä lukuun ottamatta ja aiheen ollessa itselleni uusi aiheen arkuus tuli minulle osittain yllätyksenä. Mikäli jatkaisin tutkimustani pidemmälle, pyrkisin luomaan nuoriin jonkinlaista suhdetta jo ennen varsinaisia haastatteluja, jotta henkilökohtaisista aiheista keskusteleminen voisi olla nuorille mahdollisimman mukavaa ja luontevaa. Toisaalta suurimman osan kanssa haastattelutilanne oli hyvinkin rennon oloinen.

Kuulan (2015, 46) mukaan uutta tieteellistä tietoa tulisi pystyä tuottamaan myös vaikeista ja arkaluontoisista asioista. Tutkittavien ylimaamääräisenä vaivaamisena hän näkisi tilanteen, jossa tutkimus voitaisiin toteuttaa olemassa olevia tutkimusaineistoja, julkisten asiakirjoja tai mediatuotteita tutkimalla. Mielenkiintoinen tutkimus voitaisiin toteuttaa toki myös näitä tutkimalla. Tutkimukseni näkökulman ollessa nuorten omien osallisuuden kokemusten esiin tuominen ja kentällä olevien ohjaajien kokemusten kuuleminen, edellä esitetyillä tavoilla se olisi voinut jäädä melko vajaaksi, erityisesti vähäisten tutkimusten vuoksi.

Eskola & Suoranta (2014, 214) kirjoittavat tutkimuksen sisäisestä validiteetista, joka tarkoittaa tutkimuksen teoreettis-filosofisten lähtökohtien, käsitteellisten määritteiden sekä menetelmällisten ratkaisujen loogista suhdetta toisiinsa. Pyrin

perehtymään monipuolisesti osallisuuteen ilmiönä ja näkökulman löytämisen myötä perehdyin siihen, mitkä teoreettis-filosofiset lähtökohdat ja menetelmät soveltuisivat ja tukisivat osallisuuden kokemusten tutkimista. Ymmärryksenä niin lähtökohdista kuin menetelmistä ja niiden käytöstä avautuivat minulle kuitenkin lopulta parhaiten vasta tekemisen myötä. Tutkimuksen tekeminen on ollut prosessimaista, jossa päästyäni yhden askeleen eteenpäin huomaan, että joudun peruuttamaan pari askelta taaksepäin ja tarkastelemaan ennen itsestään selvältä näyttävää asiaa uudestaan. Koen kuitenkin, että tutkimuksen eri osista muodostui lopulta koherentti kokonaisuus.

Eskola & Suoranta (2014, 214) kirjoittavat myös ulkoisesta validiteetista, joka tarkoittaa aineiston ja siitä tehtävien tulkintojen ja johtopäätösten välistä suhdetta. Perehtymällä kattavasti fenomenologis-hermeneuttisiin lähtökohtiin sekä temaattiseen analyysiin, pyrin analysoimaan aineiston näiden lähtökohtien ja menetelmien mukaisesti sekä kuvaamalla selkeästi analyysini etenemistä. Aineistoni ollessa verrattain pieni ja tutkittavien kertoessa erilaisia kokemuksia niin osallisuudesta kuin sen edistämisestä ei voi varsinaisesti puhua aineiston saturaatiosta, vaikkakin haastateltavien kertomusten väliltä oli löydettävissä yhdistäviä teemoja. Osallisuuden ilmiön ollessa kuitenkin niin laaja, osittain ainakin henkilökohtainen ja maahanmuuttaja nuorten heterogeenisyyden vuoksi uskoisin, että tutkimustulokset voisivat olla hyvinkin erilaiset, jos olisin haastatellut joitain toisia henkilöitä. Toisaalta tarkastellessani tuloksia suhteessa muihin tutkimuksiin oli niistä löydettävissä paljon yhteneväisyyksiä. Tavoitteenani ei ole myöskään ollut saada kaiken kattavaa esitystä osallisuudesta ja sen edistämisestä. Olen pyrkinyt ymmärtämään ilmiötä juuri kyseisten haastateltavien kokemusten kautta ja koen myös näiden muutaman ihmisen kokemusten kuulemisen arvokkaana asiana. Fenomenologis-hermeneuttisesti aihetta lähestyen ajattelen, että myös itselläni tutkimuksen tekijänä, on ollut suuri vaikutus, siihen millainen tutkimuksesta on kokonaisuutena tullut. Näkisin tutkimukseni ennemmin yhtenä ikkunana kyseiseen ilmiökenttään. En ajattele, että tutkimukseni tulokset olisivat yleistettävissä laajemmin koskemaan jotakin tiettyä ihmistä tai ihmisryhmää, mutta nähdessä ihminen (fenomenologiaa mukaillen) kulttuurisena ja yhteisöllisenä olentona, voi ajatella tutkimustulosten kuvaavat myös jotakin yleisempää tutkijan eli itseni sekä tutkittavien kautta.

Tutkimusta tehdessä tutkijan tulisi miettiä tutkimuksen tarkoitusta myös siitä näkökulmasta, miten tutkimus voi parantaa tutkittavana olevaa inhimillistä tilannetta (Hirsjärvi & Hurme 2001). Ihanteellisena päämääränä olisi tietysti se, että tutkimukseni voisi vaikuttaa maahanmuuttajanuorten osallisuuden edistämiseen tavalla tai toisella. Ajatuksenani onkin ollut tutkimuksen valmistuttua lähettää se ainakin tuttavilleni, jotka työskentelevät maahanmuuttajien parissa. Tutkimukseni voisi olla avaamassa yhtä ikkunaa nuorten osallisuuden edistämiseen. Olen myös itse oppinut paljon tutkimuksen tekemisestä ja saanut uusia näkökulmia niin ohjaukseen kuin osallisuuteen ilmiönä, jota toivon voivani hyödyntää ohjaustyössäni tulevaisuudessa.

6 TULOKSET

Analyysiosiossa kuvasin teemojen muodostumisen prosessia aineistolähtöisellä temaattisella analyysillä. Tässä luvussa kuvaan tarkemmin pääteemojen ja alateemojen sisältöä. Ensin käsittelen nuorten osallisuuden edistämistä valmentajien kokemusten perusteella. Teemoissa tarkastelen sekä sitä, miten valmentajat määrittelevät osallisuutta että, miten heidän kokemustensa mukaan osallisuutta voi valmennuksella edistää ja mikä edistämistä haastaa. Ensimmäinen teema käsittää nimensä mukaisesti lähtökohtia osallisuuden edistämiseksi, toisessa teemassa jaottelen selkeämmin osallisuuden osa-alueita sekä niiden edistämistä ja kolmannessa teemassa kuvaan nuorten osallisuuteen ja sen edistämiseen liittyviä rakenteellisia tekijöitä, lähinnä haasteiden näkökulmasta. Määritelmiä, keinoja ja haasteita käsitellään kuitenkin jossain määrin jokaisen teeman kohdalla, eikä niitä ole jaoteltu eri alalukuihin. Määritelmät, keinot ja haasteet liittyivät aineistossa niin vahvasti toisiinsa, että koin kokonaisuuden hahmottamisen tällä tavoin helpommaksi.

Kolme ensimmäistä teemaa kuvaavat valmentajien analyysistä esiin nousseita tekijöitä ja neljännessä teemassa kuvaan nuorten osallisuuden kokemuksia jaotellen niitä eri alateemoihin. Seuraavaksi kuvaan näitä pääteemoja lyhykäisyydessään, jonka jälkeen kuvaan jokaista teemaa ja niiden sisältämiä alateemoja yksityiskohtaisemmin.

Ensimmäisessä luvussa 6.1. kuvaan Osallisuuden edistämisen lähtökohtia valmennuksessa. Nostan esille tekijöitä, joiden näin olevan merkityksellisiä lähtökohtia ja näkökulmia nuorten osallisuuden edistämiseen valmennuksessa kokonaisuudessaan. Nämä lähtökohdat ovat nuorilähtöisyys, luottamuksen rakentuminen sekä nuorten tukeminen ja luotettavana aikuisena toimiminen. Osallisuutta pyrittiin edistämään nuorilähtöisesti, jolloin valmennus saattoi muokkautua erilaiseksi nuoren tarpeista ja toiveista riippuen. Monien valmennuksessa olleiden nuorten osallisuuden rakentumisen kannalta valmentajan konkreettinen ja henkinen tuki oli hyvin merkittävää. Jotta nuoren osallisuutta saatiin edistää kokonaisvaltaisesti, luottamuksellisen suhteen rakentuminen nuoren ja valmentajan välille nousi tärkeäksi asiaksi.

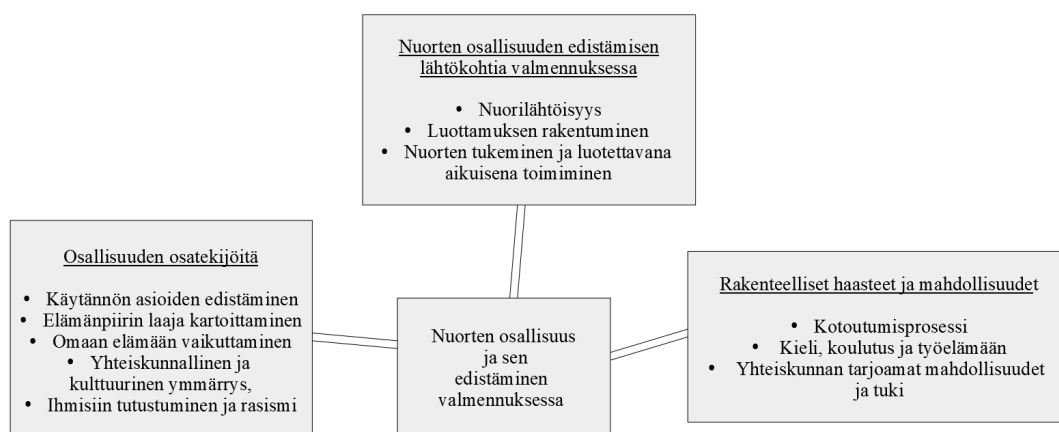
Toinen luku 6.2. Osallisuuden osatekijöitä kuvaa valmentajien esiin nostamia osallisuuden eri osa-alueita ja sitä, miten valmennuksessa näitä tekijöitä pyrittiin edistämään ja mikä sitä haastoi. Osio jakautuu alalukuihin, jotka ovat: käytännön

asioiden edistäminen ja elämänpiirin laaja kartoittaminen, omaan elämään vaikuttaminen, yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ymmärrys sekä ihmisiin tutustuminen ja rasismi. Valmentajien kuvausten perusteella osallisuuden ilmiö on moninainen ja osallisuutta on monen tasoista. Valmennuksessa olleiden nuoren nuorten osallisuuden edistäminen lähti usein liikenteeseen siitä, että elämän perusasiat kuten asunto, tarvittavat palvelut sekä koulupaikka saatiin järjestymään ja opeteltiin elämää suomalaisessa kulttuurissa ja yhteiskunnassa. Nuoresta riippuen valmennuksessa saatettiin keskittyä enemmän vain johonkin osallisuuden osa-alueeseen tai käsiteltiin niitä kaikkia.

Luvussa 6.3. Rakenteelliset haasteet ja mahdollisuudet olen nostanut erikseen tekijöitä, jotka liittyvät osallisuuden edistämiseen juuri yhteiskunnassa oleviin rakenteellisiin tekijöihin. Muodostin rakenteellisista tekijöistä oman teemansa, sillä se nousi valmentajien puheessa niin usein esille erityisesti nuorten osallisuutta ja sen edistämistä estävänä tekijöinä. Kuvaan tekijöitä, jotka liittyvät kotoutumisprosessiin, kieleen, koulutukseen ja työelämään sekä yhteiskunnan tarjoamiin mahdollisuuksiin ja tukeen. Kuvioon 1. olen koontanut yhteen valmentajien analyysin pääteemoja sekä näiden sisältämiä alateemoja, jonka kautta valmentajien analyysin teemoja voi hahmottaa kokonaisuutena.

Luku 6.4. kuvaa nuorten osallisuuden kokemuksia. Nuoret kertoivat kokemuksiaan liittyen avun saamisen, suomenkielen opettelemiseen ja osaamiseen, opiskeluihin ja töiden saamisen mahdollisuuteen, perheeseen ja ystäviin sekä elämässä etenemiseen ja tulevaisuuteen. Luvun (7.4.) alussa olevaan taulukkoon (kuvio 2.) olen koontanut yhteen nuorten analyysin teemoja.

KUVIO 1. Nuorten osallisuus ja sen edistäminen valmennuksessa

6.1 Osallisuuden edistämisen lähtökohtia valmennuksessa

6.1.1 Nuorilähtöisyys

Valmentajat kuvasivat työtään nuorilähtöiseksi. Nuorilähtöisyys tarkoitti valmennuksessa esimerkiksi valmennuksen vapaaehtoisuutta ja sitä, että valmennuksessa lähdettiin nuoren tarpeista käsin liikkeelle. Nuori voi itse päättää millaisia asioita hän tuo elämästään valmennukseen, minkä mukaan valmennus muokkautui jokaisen nuoren kohdalla vähän omanlaisekseen. Nuoren elämään liittyviä asioita käsiteltiin sen mukaan, mihin nuori halusi ja tarvitsi apua. Joidenkin nuorten kanssa nuoren elämää käsiteltiin täten hyvin kokonaisvaltaisesti ja jotkut kaipasivat apua vain johonkin tiettyyn asiaan. Valmentaja kuvasi työtettä rinnalla kulkemiseksi.

”Meillä on, mejän työote on tämmönen rinnalla kulkeminen - eli myö niinku ollaan perillä sen nuoren elämän kaikesta siitä mitä hän nyt vaan meille haluu näyttää.” h1

Yksi valmentajista kuvasi yhteydenpitoa nuorten kanssa ja sanoi, ettei siinä ole tiettyä kaavaa vaan yhteyttä pidetään nuoren tarpeiden ja toiveiden mukaan. Nuori tulee yksilövalmennukseen, kun hän tarvitsee apua tai tukea joihinkin asioihin, joita sitten valmentajan kanssa aletaan selvittämään. Täten myös valmennuksen kesto vaihteli suuresti nuoren mukaan. Nuorten osallisuuden edellytyksiin ja siihen millaista apua nuori tarvitsi, vaikutti usein suuresti nuoren tausta, jolloin joidenkin kohdalla valmennus kesti useamman vuoden ja joillain se oli väliaikaisempaa. Valmentaja kertoi, että jotkut nuoret haluavat apua vain johonkin tiettyyn asiaan elämässä ja jättävät valmennuksen sen jälkeen. Monien nuorten kanssa valmentajat kertoivat kuitenkin olevansa yhteyksissä viikoittain ja heidän kanssaan saatettiin käsitellä nuoren elämään liittyviä asioita hyvin moninaisesti.

”(Valmennuksen kesto) riippuu ihmisestä ja just siitä millä statuksella hän on tullut. Jos on vaikka 12 vuotiaana lähteny yksin pakomatalle ja on nyt 19, niin tuen tarve on tosi suuri. Et hehän on tosi yksin. Mut sit jos ei oo pakolaisstatusta niin tai on tullu perheen kanssa, se on monesti vaan on kavereita ja mielekästä tekemistä ja harrastuksia. - Mut aina asiakas tulee jonkun ongelman kanssa, jota ruvetaan ratkaisemaan. Siinä mennee, pisimmät asiakkuudet on ollu siis lähes kolme vuotta.” h1

Nuorilähtöisessä työssä valmentajan rooli oli kuulla asiakasta ja sitä mitä tämä toivoi elämäänsä ja millaista apua hän kaipasi. Yksi valmentajista kertoi kuinka tämä vaati valmentajalta omien ennako-odotusten kyseenalaistamista. Jokainen nuori tuli kohdata avoimesti ja kuunnella, mitä juuri tämä ihminen tarvitsee. Valmentaja kertoi, että monella työntekijällä on kovat odotukset esimerkiksi suomalaista palvelujärjestelmää kohtaan. Nuori taas on voinut tottua hyvin erilaiseen elämään ja tarvita erilaista apua kuin valmentaja ensin ajattelee.

”Et sen ymmärtäminen et meidän palvelujärjestelmä on luotu tietynlaisen kiintymyssuhteen luonnolliseksi jatkoksi, meillä on hirveen kovat odotukset siitä että. Mulla ei voi olla odotuksia asiakkaan suhteen, et mun pitää niinkun kuulla mitä se asiakas haluaa. Ni et sen oivaltaminen, niinkun et he ei oo niinkun putkesta tänne tulleita, et heillä on niinkun niin erilainen se kokemus- maailma, , et se on jotenkin hirveen tärkeä oivalta et ne omat odotukset. Ja kun tulee uus asiakas, samasta maasta, saman ikäinen ni hänen kokemuksensa on ihan erilainen. Et vaikka on Irakilainen nuori mies, ni kukaan ei tiedä mitä se, et ei voi laittaa niitä ennako-odotuksia.” h1

6.1.2 Luottamuksen rakentuminen

Taajamon & Puukarin (2007, 18) mukaan erityisesti maahanmuuton alkuvaiheessa kaikkein tärkeimpiä pyrkimyksiä on turvallisten ja luottamuksellisten ohjaussuhteiden synnyttäminen sekä kotoutumisen polun rakentaminen yksilön elämäntilanteen tekijät ja kulttuuriset erot huomioon ottaen. Valmentajat kuvasivatkin, että nuorten kokonaisvaltainen osallisuuden edistäminen vaatii luottamuksellisen suhteen rakentumista valmennuksessa. Osallisuuden edistäminen oli varsinkin osalla nuorista laajaa kartoittamista elämän eri osa-alueilla, joka vaati myös vahvan luottamuksen valmentajaan. Luottamus nähtiin tärkeäksi myös siksi, että nuori uskalsi rehellisesti ilmaista ajatuksiaan, sitä mitä hän haluaa tai ei halua. Luottamuksen tarve vaihteli myös käsiteltävän aiheen mukaan ja esimerkiksi joidenkin käytännön asioiden hoitamiseksi vahva luottamus ei välttämättä ollut niin olennaista.

Taajamo & Puukari (2007, 18) näkevät, että molemminpuolista luottamusta annetaan ja saadaan asiakkaan ja työntekijän välisessä vuorovaikutuksessa. Valmentajat kertoivat, että joidenkin kanssa luottamus saattoi syntyä lähes heti, jota esimerkiksi yhteinen kulttuurinen tausta ja kieli saattoi helpottaa. Luottamuksen rakentumiseksi

säännöllinen yhteydenpito nuoriin ja nuorten tapaaminen melko usein nähtiin tärkeäksi asiaksi. Valmentajat kertoivat pitävänsä nuoriin paljon yhteyttä ja osoittivat olevansa kiinnostuneita nuorista, siitä mitä heille kuuluu ja miten he voivat.

”Ajattelen, että minulle se (luottamus) on heti ensimmäisellä kerralla, kun juttelen heille. Se on joku kielessä, kun minulla on nuorten kanssa sama kieli. Joskus on todella vaikeaa antaa heille se luottamus, mutta minä annan heille aikaa, annan hänen edetä rauhassa. Tavata häntä ja soittaa hänelle ja vaikka hän ei soita minulle, minä soitan hänelle. Ja kysyn miten hän voi, olisiko jotain mitä hän haluaisi tehdä? Joskus se vaatii aikaa, joskus ei, helpot asiat eivät tarvitse aikaa.” h3

Välillä luottamuksellisen suhteen rakentuminen saattoi kestää kauankin ja, kuten yllä olevasta lainauksesta käy ilmi valmentaja antoi nuorelle aikaa ja pyrki etenemään hänen tahdissaan, pitäen kuitenkin yhteyttä nuoreen luottamuksen rakentumiseksi. Osaa nuorista valmentajat näkivät Vamoksen ryhmissä, jossa he myös saattoivat myös kysellä kuulumisia, tehdä yhdessä asioita ja luoda näin suhdetta nuoreen. Myös asioiden sanoittaminen nähtiin luottamusta rakentavaksi tekijäksi, kun nuori saattoi paremmin ymmärtää, mitä hänen elämässään Suomessa seuraavaksi tapahtuu.

"Tulee tuolta jostain ovesta ja se on aika pelokas ja hukassa ja sit niitä aletaan niitä asioita ruvetaan sanottamaan, että mitä tää tarkoittaa, mitä tapahtuu ja sit se alkaa vähitellen luottamaan, vaikka nähhään viikottain, ni kun se luottamus kasvaa ni se tuntuu tosi hyvältä ja sitten se, tavallaan pääsee se nuori niinkun eteenpäin ja uskaltaa tehdä enemmän asioita ja sit se ehkä tulee jonakin päivänä myös niitten omien kysymystenkin kanssa, et hei mulla ois tämmönen, et miten. Et sit on jo vähän se, semmonen niinku luotettava aikuinen siinä rinnalla." h1

Tarja Tantt (2017) on tutkinut työvoimaneuvojien käsityksiä luottamuksen rakentamisesta maahanmuuttaja-asiakkaisiin. Myös näissä kohtaamisissa luottamusta pyrittiin rakentamaan inhimillisissä kohtaamisissa, osoittamalla esimerkiksi kiinnostusta asiakkaan kuulumisia kohtaan, kertomalla asioita myös itsestä ja huumorin viljelemisen kautta sekä informaatioon pohjautuvalla tasolla tekemällä näkyväksi ja ymmärrettäväksi asiointikäytänteitä sekä asiantietoa välittämällä. (Mt., 30 -33.)

Uuteen maahan muuttaessa moni kohtaa entuudestaan tuntemattomia toimintatapoja ja viranomaisia, joihin ei välttämättä ole yhteisesti jaettuihin arvoihin ja normeihin perustuvaa, kollektiivista luottamusta (Turtiainen 2012, 42). Valmentajat kuvasivatkin myös haasteita liittyen luottamuksen rakentumiseen ja tuen antamiseen

nuorille. Yksi valmentajista kuvasi kuinka monen nuorten kulttuuri on erilainen kuin suomalainen kulttuuri ja luottamuksen rakentuminen johonkin ulkopuoliseen on haasteellista. Nuori saattoi esimerkiksi pelätä, että valmentaja menee puhumaan hänen asioistaan jollekin toiselle. Puukari & Taajamo (2007, 37) kuvaavat, että yhteisö- ja yksilökeskeisten kulttuurien yhtenä tyypillisenä erona on se, että henkilökohtaisia ongelmia jaetaan yhteisöllisissä kulttuureissa usein vain lähipiiriin kuuluvien ihmisten kanssa, kun taas länsimaissa voi yksilöllä olla luontevampaa kääntyä ammattiauttajien puoleen. Myös toinen valmentajista kuvasi kulttuurieroja ja sitä, kuinka tuen tarpeen hyväksyminen on nuorille haastavaa ja luottamuksen rakentuminen kestää usein kauan. Tähän auttoi kuitenkin se, etteivät nuoret nähneet valmentajia viranomaisina. Valmentaja kuvasi keskustelua nuorten kanssa ja luottamuksen rakentumista:

" Tavallaan sen kulttuurieron takia, tuentarve, sen hyväksyminen on oikein haasteellista maahanmuuttajanuorille. On oikein haasteellista, että nuoret ymmärtävät, että me kaikki tarvitsisimme tukea ja apua, neuvo tai ohjausta. Aika usein mulla on tapahtunu semmosta, että tapaan nuoren, kysyn häneltä hei, mitä kuuluu? Hyvää, onko sulla koulupaikka - ei, työpaikka – ei, kavereita – ei, tarvitsetko apua tai tukea, no ei, ei en tarvitse. Mutta varmaan ihan pikku hiljaa se luottamus kasvaa ja nuoret ottavat yhteyttä meihin, no itseasiassa mä tarviisin apua tässä asiassa. Voi olla ihan pieni juttu, vaikka kelan lomake asia, mutta kun nuoret tulevat, se on niinkun jäävuori. Päällä on jotain, mutta alla on paljon tarinoita." (h2)

Yksi valmentajista kertoi kuinka usein valmennuksessa ensimmäinen noin puolivuotinen hoidetaan erinäisiä käytännön asioita. Luottamuksen kasvaessa, nuori saattoi tuoda esiin myös henkilökohtaisempia asioita. Tämän nähtiin vaativan kuitenkin jonkinlaista juurtumista ja asteittain kehittyvää turvallisuuden tunnetta. Puukari & Taajamo (2007, 44) näkevätkin, että selvitellessä erilaisia käytännön kysymyksiä oleellista olisi ohjattavien kuuntelu herkällä korvalla, sillä samalla saattaa ilmetä tarve myös syvemmälle ohjaukselle, jolle olisi hyvä järjestää myös aikaa ja tilaa.

6.1.3 Nuoren tukeminen – luotettava aikuinen

Valmennukseen olivat tervetulleita kaikki maahanmuuttaja taustaiset 16 -29 vuotiaat nuoret, joilla saattoi olla hyvinkin vaihtelevia taustoja. Valmentajat näkivät nuoren taustalla olevan iso vaikutus nuoren tuen ja avun tarpeeseen. Valmentajat kertoivat, että tuen tarpeeseen ja osallisuuden edellytyksiin vaikutti muun muassa maahantulon syy

(oliko nuori tullut Suomeen esimerkiksi opiskelemaan tai pakolaisena), nuoren koulutustausta sekä se, tuliko nuori perheen kanssa vai yksin. Erityisen haastavaksi nähtiin nuorten tilanne, jotka olivat tulleet Suomeen yksin, luku- ja kirjoitustaidottomina ja joilla oli traumaattisia kokemuksia taustallaan. Erityisesti Suomeen tulon alussa tuen tarve oli tällöin todella suurta ja nuoret tarvitsivat apua monilla elämän osa-alueilla. Eräs valmentajista kuvasi, että päästäkseen osalliseksi erityisesti osalle nuorista luotettavan aikuisen läsnäolo ja tuki oli hyvin merkittävä tekijä. Valmentajan tehtävänä oli olla nuoren tukena kaikenlaisissa elämässä vastaan tulevilla käänteillä kannustaen nuorta eteenpäin.

"Hänellä pitää olla semmonen luotettava ihminen, joka sanoo, että nyt ollaan oikeella tiellä, vaikka pelottaa tosi paljon, että ilman sitä ihmistä hän ei mene, eikä etene, että jos ei ulkopuolelta tuu semmosta tukea ja vahvistusta, jos hän on ite epävarma, ni ei sitä silloin tapahdu. - kyllä se niinkun ilman tukea on tosi vaikeeta vieraassa maassa, kieltä osaamattomana on tosi vaikeeta lähteä edistämään omia asioita, se on niinku pitkä traumaattinen sota historia tai pakomatka takana. (Valmentajan tehtävä on) se tuki, ilman luottamusta ei ole. Se tukeminen ja stemppaaminen. Uskoo siihen nuoreen niin paljon et se nuorikin alkaa uskomaan." (h1)

Taajamo & Puukari (2007, 18) näkevät, että turvallisuuden ja jatkuvuuden tunne voi luoda perustaa, jossa vähitellen myös vaikeiden asioiden käsittely voi lähteä liikkeelle. Valmentajat kertoivatkin, että luottamuksen rakennuttua nuoret saattoivat tuoda hyvin kipeitäkin asioita valmennukseen ja eräs valmentajista kertoi esimerkiksi menneensä nuoren tueksi terapiaan. Luotettavan suhteen synnyttyä nuoret saattoivat myös palata Vamokselle, kun heidän elämässään tapahtui jotakin suurta tai jokin asia kriisiytyi. Luottamuksellinen suhde oli siis merkityksellinen asia valmennuksessa ja nuorten osallisuuden rakentumisen kannalta monessa mielessä, jotta nuori saattoi päästä elämässään eteenpäin ja hänelle mielekkääseen suuntaan. Lopulta valmennuksessa tuen ja avun antamisen päämääränä oli kuitenkin se, että nuori pärjää ilman tätä tukea, minkä oli onnistumisen kokemus myös valmentajalle.

"Se on paras hetki, kun se nuori pärjää ilman sitä tukea, se on jotenkin,, tietää et nyt on kaikki menny tosi hyvin et se viilettää jossain tuolla kuntosaleilla ja koulussa niinku yksin tai kaverin kanssa. Tavallaan siinä hetkessä, kun minua ei niinkun tarvita vaik sehän on samalla semmonen irti päästämisen hetki, ni se on semmonen paras, koska siihen tää työ tähtää." (h1)

Jotta valmentaja saattoi olla nuoren rinnalla monenlaisissa elämäntilanteissa, työn kuvattiin vaativan valmentajalta empaattisuutta sekä pyrkimystä asettuma nuoren asemaan ja tarkastella nuoren tilannettaan sitä kautta. Yksi valmentajista kertoi, että nuorten osallisuuden edistäminen vaati myös kärsivällisyyttä kertoa ja tehdä asioita nuoren kanssa uudestaan ja uudestaan. (Metsänen 2009, 123) kuvaa monikulttuurisen ohjauksen kysyvän ohjaajalta avoimuutta, joustavuutta sekä yllättävien ja epävarmojenkin tilanteiden sietämistä, joka alla erään valmentajan kuvauksesta tuleekin esille. Merkityksellisenä hän näki myös nuoren ja hänen tilanteensa hyväksymistä sellaisena kuin se on.

"(Osallisuuden edistämien) vaatii joustavuutta, vaatii sitä että se oma visio menee uusiks niinkun monta kertaa, eikä se oo se valmentajan visio, vaan se rakentuu sen nuoren toiveitten pohjalta ja semmonen hyväksyminen, kaiken mahdollisen hyväksyminen. Teot voi tuomita, mutta ihmistä ei niinkun koskaan, se monesti, että jos on maahanmuuttajanuoria ja ne on tehny jotain pahaa niin se on tosi peloissaan siitä, että koska ne ei tiedä mitä on tulossa ja poliisin rooli omassa kotimaassa voi olla niinkun hieman erilainen ku omassa kotimaassa." (h1)

Haastavaksi nuorten osallisuuden edistämässä ja tukemisessa valmentajat kokivat sen, kun nuorten elämässä oli todella ikäviä tilanteita, joihin valmentajalla ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa. Vaikeaksi yksi valmentaja kuvasi myös tilanteet, joissa nuorella oli hyvin vaikea elämäntilanne, mutta nuori oli Suomessa kovin yksin. Osalla valmennuksen nuorista ei ollut Suomessa sukulaisia tai liiemmin kavereitakaan, mutta valmentaja joutuu toteamaan, että oma työaika loppuu. Ihmissuhdetyötä tekevien hyvinvointia on tutkittu muun muassa sosiaalityöntekijöiden parissa, jotka kohtaavat työssään monia kuormitustekijöitä. Työterveyslaitos nostaa sosiaalityöntekijöiden hyvinvointia kartoittavassa tutkimuksessaan yli 40 % sosiaalipalveluiden työntekijöistä koki työssään riittämättömyyden tunteita. Kyseisessä tutkimuksessa työn kuormittaviksi tekijöiksi nostettiin muun muassa asiakkaiden moniongelmaisuus, rooliristiriidat sekä monimutkaisten ongelmien ratkaiseminen. (Työterveyslaitos. 2016, 6.) Ohjatessa haastavissa elämäntilanteissa olevia, ohjauskompetenssiin kuuluu myös kyky asettua toisen asemaan, mutta samalla etäännyttää itsensä niin, ettei työstä tule liian kuormittavaa ohjaajalle itselleen (Hankasalo, Maiche, Onodera, Peltola & Suurpää, 2017, 10). Yksi ohjaajista kuvasi, että työ nuorten kanssa, joista monien elämässä oli

suuriakin haasteita, vaati myös selkeiden rajojen asettamista työn ja muun elämän välille, mikä ei kuitenkaan ollut aina helppoa.

6.2 Osallisuuden osatekijöitä

6.2.1 Käytännön asioiden edistäminen & elämänpiirin laaja kartoittaminen

Valmentajien mukaan osallisuutta on monen tasoista. Monien valmennuksessa olleiden nuorten osallisuuden rakentuminen lähti usein hyvin perusasioiden hoitamisesta ja käytännön asioiden edistämisestä. Elämänpiiriä kartoitettiin laajasti ja lähdettiin edistämään asioita sen mukaan, mikä kunkin nuoren kohdalla oli olennaisinta. Valmentajat kertoivat, että monet valmennukseen tulleista nuorista olivat saaneet juuri oleskeluluvan, jolloin heillä oli kaksi viikkoa aikaa muuttaa pois vastaanottokeskuksesta ja etsiä oma asunto. Jos nuori ei halua ottaa vastaan hänelle tarjottua kuntapaikkaa, vastaanottokeskus ei auta nuorta esimerkiksi asunnon etsimisessä ja nuori voi olla hyvin yksin asioidensa kanssa. Yksi valmentajista näki tämän merkittävän nivelvaiheena nuoren elämässä. Asunnon löytämistä kuvattiin merkittäväksi tekijäksi nuoren elämässä, sillä sen myötä nuori on oikeutettu kunnan erilaisiin palveluihin.

”Mä koen,, et se osallisuus on niinku aika semmosta, et sehän siis lähtee siitä, että sä saat oman pankkitilin ja niinku hyvin pienistä asioita - aika mikrotasolta – (ja) mikäs on se ensimmäinen, et asuntohan se on se ensimmäinen. Et sit ku sä saat osotteen ni sä oot kuntalainen ja oikeutettu sosiaalityön palveluihin ja kaikkeen muuhunkin.” (h1)

Leeman ym. (2015, 1) näkevät, että hyvinvointivaltiossa sosiaalisten ja oikeuksien toteutuminen ja inklusio merkitsevät muun muassa palvelujen ja etujen saatavuutta, eritoten pääsyä palvelujärjestelmään. Valmentajalla tuli olla hyvä suhdeverkosto, jotta hän voi auttaa nuoren hänen tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Nuorelle hyödyllisten palveluiden kartoittaminen olikin merkittävä osa osallisuuden edistämistä valmennuksessa.

”(Tavoite on) meidän hankkeessa maahanmuuttaja taustasten nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen. Se tietysti tarkoittaa sitä, yritetään ohjata heitä heidän tarvitsemien palvelujen piiriin, ompe se palvelu sit mitä tahansa. Se on se ehkä se ydin.” (h1)

Puukari & Taajamo (2007) katsovat, että se millaista ohjausta maahanmuuttaja tarvitsee, riippuu muun muassa kotoutumisprosessin eri vaiheesta. Usein kotoutumisprosessin alkuvaiheilla tarvitaan neuvonantajaa, sillä uuteen maahan muuttaessa kohdataan lukuisia arkeen liittyviä käytännön kysymyksiä. Maahanmuuttaja joutuu käymään läpi erilaisia virallisia asiakirjoja sekä olemaan yhteydessä eri viranomaisiin. (Puukari & Taajamo 2007, 44.) Monet valmennuksen nuoret olivatkin kotoutumispolun alkuvaiheilla, jolloin esimerkiksi erilaisten paperiasioiden hoitaminen nuorten kanssa oli iso osa valmennusta ja nuorten osallisuuden edistämistä ja neuvonantaja tuli tarpeeseen.

”Suurin osa asioista (valmennuksessa) on Kela papereita, kouluun haku, asunnon haku ja sen tyyppisiä asioita. Laskun maksua, semmoisia asioita. - Kelan paperit ja sosiaalipuolen asiat ovat todella vaikeita heille, he eivät ymmärrä, jos eivät puhu suomea tai englantia. Autamme heitä täyttämään kaikki Kelan paperit ja maistraatin ja saamaan pankkitilin ja henkilökortin.” (h3)

Valmentajien kertoman mukaan osallisuus uudessa maassa lähtee rakentumaan myös siitä, että tutustuu uuteen asuinpaikkaansa ja lähiympäristöönsä. Uusissa palveluissa ja nuorelle hyödyllisissä paikoissa käytiin usein yhdessä, jotta nuori löysi paikat ja pääsi tutun ihmisen kanssa tutustumaan uusiin paikkoihin. Palveluiden ja tärkeiden paikkojen kartoittamisen myötä nuoren elämänpiiri saattoi kasvaa ja oma toiminta helpottua.

”Monellahan kapeentuu tosi paljon se elämisen piiri, ni sit käytiin semmosessa kaupassa, missä hän ei ollu koskaan käynyt, ni se on musta ihan mahtavaa osallisuutta, et hän tietää yhen kaupan enemmän minne hän voi mennä tai kirjasto esimerkiks. - Eli tavallaan aika tietosesti yrittää hakee niitä palveluita ja niitä asioita mitkä niinkun helpottaa sen ihmisen semmosta omaa toimintaa ja tukee sitä osallisuutta sillä lailla.” (h1)

Valmentajien näkivät, että oleellinen asia nuoren osallisuuden kannalta, nuoren tilanteesta riippuen, on myös koulu- sekä työpaikan saaminen. Nuoren kannalta merkittäväksi asiaksi valmentajat nostivat muun muassa sen, että kouluihin tai työpaikkoihin on mahdollista päästä ja saattoi löytää itseään kiinnostavan alan.

Valmennukseen kuului olennaisesti nuorten auttaminen opiskelupaikan löytämisessä ja kouluun haussa, koulussa pysymisen tukeminen sekä apu työelämään pääsemiseksi.

”Meidän siis hankkeen tarkotushan on ohjata nuoria koulu ja työelämään eli se on niinku tavoitteellista työtä. Eli yritetään niinkun poistaa niitä esteitä mitä siinä on niinkun esteenä.”(h2)

Esteiden poistaminen saattoi valmennuksessa tarkoittaa esimerkiksi hakemuksen kirjoittamista nuoren kanssa koulutuspaikkaan, tukemista koulunkäynnin käytännön asioissa tai keskustelemisena erilaisista koulutusvaihtoehdoista. Valmentajat keskustelivat nuoren kanssa siitä, mitä hän oli aiemmin opiskellut tai tehnyt työkseen ja alkoivat kartoittamaan erilaisia vaihtoehtoja, miten nuori voisi päästä elämässään eteenpäin.

Joillakin nuorilla taas asunto ja koulu asiat olivat kunnossa ja valmentajan kanssa saatettiin etsiä esimerkiksi tekemistä vapaa-ajalle. Valmentajat tiedustelivat, mitä nuori kaipaa elämäänsä ja miettivät yhdessä erilaisia vaihtoehtoja. Valmentajien työkuvassa yksilövalmennus oli ajallisesti isommassa roolissa, mutta monen nuoren kannalta myös Vamoksen ryhmät olivat tärkeitä paikkoja. Nuoret saivat tekemistä vapaa-ajalle ja saattoivat tulla vain oleskelemaan ja juttelemaan. Yksi valmentajista kuvasi kuinka olisi tärkeää, että kaupunki tarjoaisi nuorille erilaisia matalan kynnyksen (esimerkiksi rahallisesti) harrastuspaikkoja.

”Ei ole enää aktiviteettipaikkoja ja kaiken tulee olla sisällä ja ei ole ilmaisia paikkoja mihin mennä ja tehdä juttuja. He tarvitsevat paikkoja, jotka ovat nuorille jonne voi mennä vain tekemään juttuja ja saada energia ulos. Koska jos ei ole paikkoja minne mennä on toisia teitä mitä kulkea, jotka ovat vääriä.” (h3)

6.2.2 Omaan elämään vaikuttaminen

Yhtenä osallisuuden osa-alueena haastatteluissa esiin nousi omaan elämään vaikuttaminen. Omaan elämään vaikuttaminen tarkoitti valmennuksessa muun muassa sitä, että nuori on osallinen omaa elämäänsä koskevissa prosesseissa ja opettelee hoitamaan omia asioitaan. Yksi valmentajista kuvasi, että asioita ei tehdä nuoren

puolesta vaan hänen kanssaan, jolloin nuoren tiedot ja taidot pääsivät karttumaan. Toisaalta valmentajat kuvasivat, että on myös tilanteita, joissa joitain asioita tulee ensin tehdä toisen puolesta, kunnes nuori osaa tehdä ne itse. Yksi valmentajista, joka puhui osan nuorten kanssa samaa äidinkieltä kuvasi, että välillä toisen puolesta tekeminen saattoi tarkoittaa suomen puhumista toisen puolesta eli tulkkina olemista. Taajamo & Puukari (2007, 44) kuvaavatkin kuinka maahanmuuttaja saattaa varsinkin kotoutumisprosessin alkuvaiheilla tarvita puolestapuhujaa. Toinen valmentajista kuvasi kuinka välillä se saattoi tarkoittaa myös toisen puolesta kirjoittamista, kunnes toinen oppii kirjoittamaan, jolloin omien asioiden hoitamisen opettelu lähti hyvin perus asioista liikenteeseen.

”jos mä mietin niinkun sitä ihmisen auttamista, niin monesti viranomaiset sanoo, että ei saa tehdä puolesta, mutta jos ihminen on luku- ja kirjoitustaidoton ni mä teen silloin puolesta eli mä kirjoitan jonkun lomakkeen tai hakemuksen ja sitten se, että mä oon huomannu, kun me ollaan tehty se sama asia vaikka viis kertaa silleen et mä oon tehny sen ni sit mä siirränkin sen paperin asiakkaalle ni hän niinkun pystyy siihen ite ni mun mielestä silloinhan hän on jo enemmän niinkun osallisena niissä omissa prosesseissaan ja jotenkin vahvistuu, että hän pystyy ja osaa ja osaa kirjoittaa oman osoitteensa. et joittenkin kanssa se lähtee tosi alusta.” (h1)

Vähitellen tietojen ja taitojen karttuessa ja nuoret pystyivät itsenäisemmin hoitamaan omia asioitaan ja osallisuus omaa elämää koskevien asioiden hoitamisessa lisääntyi. Uusien taitojen ja tiedon karttuessa nuoret pystyivät myös vaikuttamaan enemmän omaan elämäänsä ja tekemään elämästään enemmän oman näköistä. Valmennuksessa omaan elämään vaikuttaminen oli myös sitä, että nuori uskalsi sanoa mitä hän haluaa ja toivoo ja mistä hän pitää ja näin voi vaikuttaa siihen millaista elämää haluaa elää. Yksi valmentajista puhui toimijuudesta yhtenä osana osallisuutta, jonka hän näki olevan kuitenkin tarkoittavan ihmisille erilaisia asioita.

” (Osallisuus on sitä, että) ymmärrät, että voit vaikuttaa omaan elämänvalintoihin ja semmisiin – on aktiivinen, kenties aktiivinen toimija. - Toisaalta, jos ajattelen jotain maahanmuuttajataustaista naista ni he varmaan kokee olevansa tosi osallisia vaikka he eivät ole aktiivisia toimijoita omassa elämässään.” (h1)

Valmentajien haastattelussa osallisuutta kuvattiin myös kokemukseksi. Leeman, Kuusio & Hämäläinen (2015) näkevätkin subjektiivisen kokemuksen vaihtelevan ihmisten välillä. Tällöin samankaltainen tilanne voi yksilöittäin herättää hyvinkin erilaisia

osallisuuden tai osattomuuden kokemuksia, jolloin ”teoreettisesti on mahdollista, että ihminen kokee itsensä enemmän osalliseksi vähällä osallistumisella kuin toinen, joka osallistuu ahkerasti” (Mt., 5). Yksi valmentaja kuvasi myös miten kaikissa kulttuureissa myöskään ei ole totuttu siihen, että yksilö päättää itse kaikista elämäänsä koskevista asioista. Taajamo & Puukari (2007, 37) kuvaavat, että yhteisöllisissä kulttuureissa muiden yhteisön jäsenten merkitys yksilön identiteetin määrittämisessä on keskeisempää kuin yksilökeskeisemmissä kulttuureissa. Tällöin päätösten tekeminen ilman tutun yhteisön tukea ja vain omasta näkökulmasta saattaa olla joillekin nuorille vierasta.

Samainen valmentaja koki, että nuoret eivät aina uskalla sanoa mitä haluavat ja ohjautuvat näin paikkoihin ja esimerkiksi ammatteihin, joissa he eivät haluaisi olla. Toinen valmentaja taas näki, että Suomessa nuorilla on jopa enemmän mahdollisuuksia toteuttaa sitä, mitä he haluavat, kuin monella olisi kotimaassaan ja monet nuorista ovat hyvin onnellisia opintojensa kanssa. Hän kuvasi kuitenkin, ettei valintojen tekeminen ollut nuorille aina helppoa. Nuoret saattoivat olla hämmentyneitä valintojen edessä ja kaipasivat ihmistä kenen kanssa pohdiskella eri vaihtoehtoja. Valmentaja keskusteli nuorten kanssa ja kannusti nuoria valitsemaan mitä he itse todella haluaisivat tehdä.

”(Valintojen tekeminen) Ei, se ei ole helppoa heille... kun joku sanoo, että on joku hyvä tapa tehdä joku asia, se on edelleen vähän hämmentävää, mutta kun istumme heidän kanssaan alas ja kun juttelen heidän kanssaan. – Sanon, että on monia mahdollisuuksia ja sinä voit todella valita, että mitä sinä halua tehdä ja mitä sinä rakastat tehdä. Kukaan ei valitse puolestasi, se on sinun valintasi. Ja sitten, kun he miettivät ja sitten he päättävät.”
(h3)

Valmentajat kertoivat, että jotta nuori pystyi vaikuttamaan omaan elämäänsä hänellä tuli olla myös ymmärrystä suomalaisesta yhteiskunnasta, siitä miten asiat täällä toimivat ja millaisia valinnan mahdollisuuksia heillä on. Tätä kuvaan tarkemmin seuraavassa kappaleessa.

6.2.3 Yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ymmärrys

Yhteiskunnallinen tieto ja ymmärrys

Osallisuuden edistäminen valmennuksessa näyttöytyi myös nuoren tiedon ymmärryksen lisäämisenä. Osallisuus merkitsee Aaritaipaleen (2012) mukaan muun muassa osallisuutta yhteisistä tiedollisista resursseista. Itselleen relevanttia tietoa saamalla voi hyödyntää sitä ja aktivoitua toimimaan tavalla, joka parantaa omaa elämäntilannetta ja vahvistaa osallisuutta itselle tärkeässä yhteisössä. Lisääntyneen tiedon myötä vahvistuvat osallisuuden kokemukset muovaavat taas tiedonhankinnan strategioita edelleen vahvistaen yksilön toimintakykyä ja osallisuutta. (Aarnitaival 2012, 47 -50.)

Yksi valmentajista kuvasi kuinka toimiakseen suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä nuorten tuli oppia, miten asiat täällä etenevät ja ymmärtää miksi joitain asioita tehdään tietyllä tavalla. Valmentajat kertoivat, kuinka nuorilla oli usein monia kysymyksiä siitä miksi asioita pitäisi tehdä tietyllä tavalla Suomessa. Valmentajat keskustelivat nuoren kanssa heidän ihmetyksen aiheistaan ja selittivät, miten yhteiskunta ja kotoutumisjärjestelyt Suomessa toimivat. Yhteiskunnasta keskustelemiseen kuului myös esimerkiksi nuorten oikeuksien ja velvollisuuksien sanoittaminen, jotta nuoret tietävät, mitä mikä täällä on sallittua ja mikä ei ja millaisia mahdollisuuksia heillä suomalaisessa yhteiskunnassa on. Yksi valmentajista vertasi rooliaan liikennemerkkinä olemiseen. Tuntiessa Suomen systeemin valmentaja saattoi toimia nuorelle liikennemerkkin tavoin kertomalla miten tiellä voi ja tulisi edetä.

”Ohjaaja toimii liikennemerkkinä, että minne suuntaan kannattaa mennä ja mikä on ok, mikä ei, mitä voi tehdä, mitä ei. Sitten voidaan kertoa asioista ja nuori voi ehkä paremmin ymmärtää, että miksi pitää nyt opiskella suomea, kun nyt voi päästä kielikursseille ja miksi ei vielä voi mennä töihin vaikka haluaisi. Valmentaja tietää, että mikä tämä systeemi on, joten osaa kertoa, että miten kannattaa edetä.” (h2)

Nuoren kanssa keskusteltiin myös erilaisista ammateista ja siitä, miten koulutusjärjestelmä täällä toimii. Valmentaja kertoivat esimerkiksi lukion ja ammattikoulun eroja ja avasivat heille valintojen mahdollisia seurauksia. Yksi valmentajista kuvasi, kuinka tärkeää nuoren kannalta on keskustella esimerkiksi siitä, mitä opiskelupaikan vastaanottaminen ja opiskeluiden aloittaminen tarkoittaa.

”Sitten kun niitä avataan etukäteen, että sä voit mennä ja sit sä voit miettiä - et käydään läpi ne eri vaihtoehot ja esimerkiksi eri ammattialojen kesken pystyy tosi joustavasti sitten vaihtamaan. Mut sillon, kun nuori ei ymmärrä mistä on kyse, ni hän ei niinku mene kouluun. - Koulussa ei oo välttämättä aikaa lähteä käymään läpi, mitä se ammattiin opiskelu tarkoittaa, se voi olla todella niikun pelottaa.” (h1)

Isola yms. (2017, 15) kuvaavat, että omaa elämän hallittavuus tarkoittaa sitä, että pystyy vaikuttamaan omiin asioihinsa. Tämä taas edellyttää yksilöltä elinympäristönsä ymmärrettävyyttä ja hallittavuutta. Jos ei ymmärrä esimerkiksi toimeentulotukipäätöstä omat mahdollisuudet vaikuttaa siihen ovat hyvin rajatut. (Mt., 15.) Valmentajan kanssa käytyjen keskustelujen kautta nuori saattoi ymmärtää paremmin suomalaisen yhteiskunnan toimintaa, eri päätösten seurauksia ja pystyi myös tekemään tietoisempia päätöksiä elämänsä suhteen.

Kulttuuritulkkkaus

Yhtenä osallisuuden osa-alueena haastatteluista nousi tieto ja ymmärrys maan tavoista ja kulttuurista. Yksi valmentajista kuvasi suomalaisesta kulttuurista keskustelemista ja suomalaisten tapojen avaamista nuorelle kulttuuritulkkaukseksi. Taajamo & Puukari (2007, 13) kuvaavat kuinka maahanmuuttaja tuo mukanaan paljon kokemuksia ja tietoa erilaisista oloista, jolloin vanhojen tapojen yhdistäminen uuteen ympäristöön voi olla haastavaa. Toisille siirtymä voi sujua helpostikin ja toisilla sopeutuminen vie pidemmän aikaa ja kuluttaa voimavaroja. Suuret erot uuden ja vanhan kulttuuripiirin välillä haastavat usein sopeutumista. (Mt., 13.) Mikäli ohjauksessa ihminen pääsee tietoisesti tarkastelemaan omia opittuja ennakko-olettamuksiaan uuteen maahan sopeutuminen voi helpottua (Metsänen 2009, 117). Yksi valmentajista kuvasi, kuinka hän keskusteli nuorten kanssa paljon suomalaisesta kulttuurista ja pyrki täten helpottamaan nuorten sopeutumista uuteen maahan. Hyödylliseksi siinä hän koki oman taustansa, joka oli samankaltainen monen nuoren kanssa.

”Olen ollut täällä 12 vuotta, voin ymmärtää miksi suomalainen kulttuuri. Suurin osa pakolaisista tai maahanmuuttajista he tulevat samantyyppisestä kulttuurista mistä minä tulen, on vaikeita asioita mitä ymmärtää, mutta jotta ei olisi kulttuurishokissa, me yritämme tehdä siitä helpompaa ja näyttää heille, miten asiat toimivat. Kuten, heidän kulttuurissaan on tosi paha asia olla ystävä naisen kanssa tai esimerkiksi asua naisen kanssa samassa

asunnossa, kuten ystävänä. Me yritämme auttaa näissä asioissa, jotta ne olisivat vähän helpommin ymmärrettäviä heille.” (h3)

Joillakin nuorilla oli kokemuksia kohtaamisista kantasuomalaisten kanssa, jotka olivat jääneet mietityttämään nuoria. Monet nuorista tulivat kulttuureista, joissa pätevät erilaiset käyttäytymissäännöt, jolloin suomalaisten tapoja saatettiin välillä tulkita jota toinen osapuoli ei välttämättä tarkoittanut. Valmentajat keskustelivat nuorten kokemuksista ja toimivat kulttuuritulkkeina suomalaisiin tapoihin liittyen, jottei nuorille jäisi turhia väärinymmärryksiä.

”Aika usein me saamme kysymyksiä, miksi suomalaiset näin. Se vois olla aivan pieni juttu, (mutta) meidän pitäisi selittää tehokkaasti semmosia juttuja. Vaikka ne helposti vois kysyä kaupassa, kun mummo kantaa kaks painavaa ostoskassia, ne haluaa kysyä, että minä voin auttaa sua ja varmaan mummo heti sanoo ei, ne aattelee, että kaikki mummot ei tykkää maahanmuuttajista. Pieniä juttuja, mutta se varmaan vaikuttaa niiden maahanmuuttajanuorten elämään.” (h2)

6.2.4 Ihmisiin tutustuminen ja rasismi

Kuuluminen ja kavereiden saaminen

Liittyminen, sosiaaliset suhteet ja yhteisöt sekä kokemus yhteisöllisyydestä luovat osallisuutta ja yhteiskunnallista koheesiota. Lähimmillä ihmisillä ja arjen vuorovaikutuskuvioilla on iso merkitys osallisuuden kokemuksen syntymiselle. Yksilölle hyvät sosiaaliset suhteet ovat tärkeä resurssi, joka tukee myös muiden tarpeiden tyydyttämistä. (Särkelä-Kukko 2014, 41.) Yksi valmentajista kuvasikin kuinka osallisuus lopulta tapahtuu muiden ihmisten kautta. Osallisuuteen nähtiin kuuluvan merkityksellisenä asiana läheiset ihmiset sekä kuulumisen tunne johonkin ryhmään tai paikkaan, kuten eräs valmentajista kuvaa.

”No sehän (osallisuus) on nuoren tunne, että hän on osallinen joko pienempään tai isompaan yhteisöön kuuluu johonkin – se voi olla ihan mitä tahansa. Mut ehkä sit maahanmuuttajan kohdalla tähän yhteiskuntaan ja tähän kaupunkiin.” (h1)

Yksi valmentaja kuvasi, että olisi tärkeää, jos nuorella olisi joku pienempi porukka lähellä ja hän kokisi, että on siellä hyväksytty semmoisena kuin on. Hän kertoi monen nuoret taustan olevan hyvin perhekeskeinen ja osallisuus on tarkoittanut nuorille

perheeseen kuulumista. Valmentaja näki Suomessa, että osallisuus voisi toteutua erityisen hyvin suomalaisten kautta. Esimerkiksi tyttöystävän kautta nuori voisi päästä osaksi hänen perhettään ja voisi myös oppia nopeammin esimerkiksi kieltä. Eräs valmentaja kuvasi, miten myös Vamos on joillekin nuorille erityisen merkityksellinen paikka, jonka nuoret voivat kokea omakseen ja kokea kuuluvuutta sitä kautta.

Kaikki valmentajat puhuivat suomalaisten kavereiden saamisesta, miten nuoret toivoivat suomalaisia kavereita. Kaikissa haastatteluissa nousi kuitenkin esiin kantasuomalaisten kavereiden saamisen vaikeus, mikä nähtiin yhtenä nuorten osallisuutta haastavana tekijänä. Kavereiden saamista haastaviksi tekijöiksi nostettiin ainakin yhteisen kielitaidon puuttuminen sekä niin kantasuomalaisten kuin maahanmuuttajanuorten rohkeus lähestyä toisiaan. Valmentajat kertoivat, että välillä nuoret tutustuivat esimerkiksi Vamoksen ryhmissä kantasuomalaisiin, mutta ystävyudet eivät välttämättä lähteneet syvenemään. Ystäväystymisen haasteeksi nostettiin myös suomalainen kulttuuri ja tavat.

”Mikä on vaikeaa suomalaisessa kulttuurissa, naapuri ei puhu naapurille, se on vähän vaikeaa, tai löytää suomalaisia kavereita on myös (vaikeaa). Kuulin yhdeltä nuorelta, hän on 24-vuotias, hän sanoo, että ainoa paikka, missä voin puhua suomalaisille, on baarissa.” (h3)

Maahanmuuttajiin suhtautuminen ja rasismi

Valmentajat puhuivat myös siitä, että maahanmuuttajuus on Suomessa ja varsinkin nuorten kotikaupungissa vielä melko uutta. Yhdeksi haasteeksi osallisuuden näkökulmasta, valmentajat nostivat rasismin, mihin liittyviä kokemuksia nuoret olivat kuvanneet valmentajille. Yksi valmentajista kuvasi, kuinka suomalaisilla voi olla pelkoja ja ennakkoluuloja eri ihmisiä kohtaan:

”Yksi nuorista oli ajamassa autolla ja joku oli pysähtynyt autollaan tien sivuun ja näytti siltä, että tarvitsisi apua. Nuori pysähtyi siihen ja kysyi tarvitsisiko hän apua. Kuski vastasi siihen tyyllillä ”mene autoosi ja aja pois”. Joka vaikuttaa nuoreen niin, ettei tämä enää uskalla tarjota tai pyytää apua.” (h2)

Se millaisia kokemuksia uudessa maassa saa, vaikuttaa myös yksilön haluun ja mahdollisuuksiin pyrkiä osalliseksi. ”Jos opin näkemään itseni toivottuna vieraana maailmassa ja saan kokemuksen, että minun on mahdollista ja järkevää pyrkiä vaikuttamaan maailmaan sekä sen oloihin, minulla on valmiudet ja motivaatio olla siinä

osallinen. Jos taas koen, että maailma on ikävä ja vastenmielinen paikka, jossa toiset yrittävät vedättää, höynäyttää tai jallittaa, ja kaikkein pahimpia puliveivaajia ovat poliitikot ja muut päättäjät, jään tai jättäydyn todennäköisesti osattomaksi.” (Maunu & Kiilakoski 2018, 115 -126.) Yksi valmentaja kuvasi kuinka osa nuorista kestää rasistisia kokemuksia paremmin ja he voivat parhaimmillaan olla muuttamassa myös kantasuomalaisten suhtautumista maahanmuuttajiin. Toisaalta hän sanoi, että osalle nuorista se on todella raskasta ja voi pahimmillaan johtaa esimerkiksi radikalisoitumiseen.

Kantasuomalaisten maahanmuuttajiin kohdistuvan rasismien lisäksi valmentaja nosti esiin sisäiseksi rasismiksi kutsumansa ilmiön: maahanmuuttajien rasismien suhteessa toisiin maahanmuuttajiin. Tämä oli noussut hankkeessa esiin ja siten nostettu keskusteluun nuorten kanssa:

”Yleensä meillä nuoret valittavat rasismista ja Suomessa on oikein mahdollista syrjäytymisriski. Mutta me unohdetaan, että meidän maahanmuuttajat ovat sisäisesti rasistisia - (Hankkeen alussa) keskustelimme oikein pitkään tästä asiasta, että jos me maahanmuuttajat teemme noin tämmöisessä uudessa maassa, miten voimme valittaa, että suomalaiset on. Sit meidän pitää itse oppia monikulttuurisuutta ja sen jälkeen vaikuttaa kantasuomalaisiin enemmän.” (h2)

Samainen valmentaja näki, että monikulttuurisuus ja nuorten osallisuus vaativat jotain meiltä kaikilta; maahanmuuttajilta itseltään sekä kaikilta suomalaisilta opettajasta bussikuskiin. Toinen valmentajista koki, että nuorten pääseminen osallisiksi vaatisi erilaisuuden sietämisen opettelua. Valmentaja näki, että ymmärrystä voisi lisätä se, että maahanmuuttajia olisi enemmän esimerkiksi eri työpaikoilla ja työyhteisöissä. Toisaalta hän ajatteli, ettei senkään tulisi olla itseisarvo vaan aina tulisi ensisijaisesti katsoa ihmistä eikä maahanmuuttajaa. Valmentaja koki, että keskustelu maahanmuutosta on usein (kaupungissa, jossa hän työskenteli) melko mustavalkoista ja ilmiön ymmärtäminen syvemmin olisi olennaista. Tämän hän kuitenkin näki mahdolliseksi niin kauan, kun maahanmuuttajat pysyvät vähemmistönä. Kaikki valmentajat toivoivat yhteistä kohtaamispaikkaa kantasuomalaisten ja maahanmuuttajien välille:

” – miten vois tukea maahanmuuttajien osallisuutta ni mun mielestä tänne tarvittais semmonen yhteinen tila, niinku fyysinen tila, minne vois tulla tekemään jotakin yhdessä. - (Tila) missä vois niinku kohdata puuttuu kokonaan.” (h1)

Yleinen asenneilmapiiri voi toimia joko kotoutumista edistävänä tai hidastavana tekijänä. Lähtökohtana onnistuneessa kotoutumisessa onkin arkinen kanssakäyminen ja avoin vuorovaikutus. Oleellista olisi, että kaikkien väestöryhmien jäsenillä kokisivat olevansa tärkeä osa yhteiskuntaamme ja kaikilla olisi mahdollisuus osallistua. Edellytyksenä tälle on keskustelukulttuuri, jossa ei sallita rasismia missään väestöryhmässä, mutta jossa maahanmuutosta voidaan keskustella avoimesti myös haasteineen ja ongelmakohtineen. (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 36.)

6.3 Rakenteelliset haasteet ja mahdollisuudet

6.3.1 Kotouttamisprosessi

Valmentajien haastattelussa nousi esille kotouttamisprosessiin liittyviä asioita, jotka estivät tai haastoivat nuorten osallisuutta ja sen edistämistä. Ongelmalliseksi kotoutumisprosessissa nähtiin erityisesti pitkä odotusaika ja maassa pysymiseen liittyvä epävarmuus. Nuori odottaa vastaanottokeskuksessa, saako hän oleskeluluvan ja odottaminen saattaa kestää jopa vuosia. Yksi valmentaja näki kotoutumisprosessin hitauden ongelmalliseksi myös siksi, että nuoren motivaatio toimia, pyrkiä osallisiksi ja kotoutua Suomeen laskee, kun odottelua jatkuu pitkään.

”Valitettavasti odotusaika kestää 3, 4 vuotta, joskus ei lopu ikinä. Meillä on nuoria, jotka on odottanu 4 vuotta ja hän ei saa myönteisen oleskeluluvan. - Ja aluksi kaikkien motivaatio on korkealla, he haluavat oppia kieltä, he haluavat päästä työelämään, he haluavat saada kavereita. Tunne, että he ovat Suomen kansan osa. Kun he eivät saa mitä haluavat, se voi olla ihan pieni asia tai esimerkiksi oleskelulupa, se on tärkeä, motivaatio tippuu dramaattisesti. Silloin kun meillä on asiakkaita, se on oikein haasteellista saada ylös uudelleen.” (h2)

Eduskunnan tarkastusvaliokunta (2019) kirjoittaakin mietinnössään, että kotouttamista toimenpiteitä tulisi nopeuttaa kaikissa vaiheissa heti maahanmuuttajan saavuttua Suomeen. He näkevät, että kotoutumista hidastaa muun muassa pitkä turvapaikanhakuprosessi, joka voi pitkittyessään heikentää myös kotouttamistoimenpiteiden toimivuutta. ”Pakolaisen näkökulmasta mahdollisuudet

aloittaa uuden elämän rakentaminen nopeasti on inhimillistä, ehkäisee turhautumista sekä lisää motivaatiota ja osallisuuden tunnetta” (Valtion kotouttamisohjelma 2016 - 2019, 34).

Valmentajat kuvasivat kuinka epävarmuus ei myöskään lopu oleskeluluvan saamiseen, sillä oleskeluluvatkin ovat määräaikaisia. Vasta kansalaisuuden saatua ihmisellä on varmuus, että hänen elämänsä jatkuvuus Suomessa on turvattu ja hänellä on kaikki samat oikeudet kuin muilla Suomen kansalaisilla. Valmentajien kokemuksissa nousi esiin määräaikaisten oleskelulupien tuomat haasteet.

”Kaiken mörkönä on, että jos on määräaikaiset oleskeluluvat ja se Suomessa pysyminen ja oleminen ei oo niinkun turvattua, ni se osallisuus on kyllä tosi vaikee asia silloin, kun se vaivaa niinku joka päivä.” (h1)

Yksi valmentajista kertoi, että olisi hyvä, jos päätös siitä, voiko nuori jäädä pysyvästi Suomeen, tehtäisiin kahden vuoden sisällä saapumisesta. Tällöin epävarmuuden aika ei pitkittyisi aivan liiaksi. Toinen valmentaja näki vastaanottokeskuksen passiivisuuden ja jatkuvan epävarmuuden Suomessa pysymisen suhteen ongelmaksi myös siksi, että sen jatkuessa pitkään, siitä muodostui ikään kuin tapa olla tässä maassa. Hän näki sen kriittisenä myös siksi, että ajanjakso sattuu juuri nuoruuteen, 20 -30 ikävuoden välille. Osallisuutta estäväksi tekijäksi kotoutumisprosessissa valmentaja näki myös sen, että nuoren oma aktiivisuus tai passiivisuus ei vaikuta oleskeluluvan saamiseen. Nuori ei pääse itse vaikuttamaan kotoutumissuunnitelmaan vaan viranomainen tekee tämän nuoren puolesta.

”- tää on semmonen kotoutumisputki, joka on rakennettu, joka ei sit oikeen istu kellekään – viranomainen tekee kotoutumissuunnitelman, ni sehän on sama kaikille et eihän se ole osallisuutta tukevaa millään lailla – et se on suurin este tämä kotoutuminen, mitä sanotaan kotoutumiseksi.” (h1)

6.3.2 Kieli, koulutus ja työelämä

Yhdeksi yhteiskunnalliseksi haasteeksi nuorten osallisuudessa nousi esiin kieleen liittyvät tekijät. Valmentajat kuvasivat kieleen liittyviä haasteita koulutuspaikkojen saamista, koulutuksien sisältöjä sekä töiden saamista koskien, joihin he toivoivat helpotuksia ja muutoksia. Osalla nuorista on oppimisen haasteita ja eritoten

koulunkäynti vieraalla kielellä saattoi olla todella haastavaa. Valmentajat näkivät suomen kielen oppimisen tärkeänä asiana, mutta näkivät, että opetussisällöissä ja kielitaitotasoissa olisi muokkaamisen varaa.

”No ekakskin se, että ne pääsis kouluun ni se vaatis kielitaidon tai niitten opetussisältöjen muokkaamista aika vahvasti. Olen joskus arabiaa äidinkielenään puhuvan nuoren kanssa simpukan soluhengitystä käyny läpi ja miettiny, että mihin tää vie. Et se yleissivistys on tosi hyvä juttu, mutta se, että jos nuoren tavote on olla autonkorjaaja, miten sitä voitais niiku tukee alusta asti, kun sitten taas autonkorjaajaksi ei pääse muuten kun kielitaso 1, miten niitä voitais laittaa joustavammaksi.” (h1)

Yksi valmentajista puhui siitä, kuinka monen kannalta olisi helpottavaa, jos olisi enemmän mahdollisuuksia opiskella myös esimerkiksi englanniksi. Myös töiden saamisen yhteydessä hän toivoi, että englannin kielen osaaminen voisi joissakin töissä riittää. Valmentaja näki, että nuorten elämän kannalta olisi kuitenkin hyvin merkittävää päästä kouluun tai saada töitä, mikä toisi elämään sisältöä ja mahdollisuuden edetä elämässään.

”Työpaikkojen, työnantajien, yritysten täytyy avautua vähän, jos puhut englantia, se on okei. - Tiedän, että on tosi tärkeää opetella suomen kieli, todella tärkeää, mutta on myös tärkeää ihmisille löytää työtä, muussa tapauksessa he pysyvät kotona, tekemättä mitään. Erityisesti nuoret.” (h3)

Työpaikkojen saamisen haasteista puhuivat myös muut valmentajat. Yksi valmentaja kuvasi kuinka maahanmuuttajien osallisuuden kannalta olisi tärkeää, että heillä olisi mahdollisuus työllistyä yhteiskunnan eri sektoreille. Valmentaja näki, että maahanmuuttajien kielikoulutusta tulisi jatkaa pidemmälle, jotta maahanmuuttajilla olisi halutessaan mahdollisuus työskennellä monenlaisissa eri ammateissa. Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston mukaan vuonna 2016 työllisistä noin kuusi prosenttia oli maahanmuuttajataustaisia. Maahanmuuttajataustaiset työskentelivät suomalaistaustaisiin verrattuna useammin palvelu- ja myyntityöntekijöinä ja harvemmin asiantuntijoina tai toimisto- ja asiakaspalvelutöissä. Eduskunnan tarkastusvaliokunta (2018) näki, että työntajille olisi tarpeen tarjota tukea ja toimintamalleja, jotka voisivat kannustaa työllistämään kotoutumisvaiheen vielä alkuvaiheessa heikosti suomea tai ruotsia osaavia maahanmuuttajia sekä tarjota työntekijöille työn ohella mahdollisuus täydentäviin kielipintoihin. (Tarkastusvaliokunnan mietintö, 2018.) Yksi valmentajista näki, että

kielitaitotaso riittäessä vain joillekin aloille monet maahanmuuttajat päätyvät helposti vain tiettyihin matalan koulutustason ammatteihin, minkä hän nosti ongelmaksi koko yhteiskunnan rakenteen kannalta.

”Suomessa työtä löytyy, erityisesti rakennusosalta, mutta jos kymmenen vuoden päästä meidän kaikki rakennusalan, tai siivousalan työntekijät ovat maahanmuuttajia ja suomen taustaisissa semmoisia ei ole. Tulevaisuudessa kaikki bussikuskit ja siivoojat on maahanmuuttajia, suomalaiset ei enää halua tehdä semmosia töitä.” (h2)

Kotouttamistoimenpiteiden tulisi olla reitti tasa-arvoiseen osallistumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään, jolloin kotouttaminen olisi osaltaan myös syrjäytymistä ehkäisevää toimintaa. (Tarkastusvaliokunnan mietintö, 2018.)

6.3.3 Yhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet ja tuki

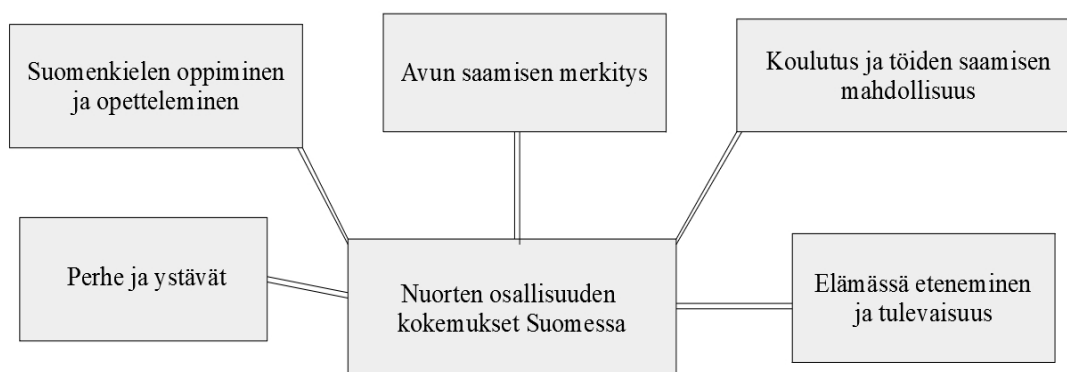
Yksi valmentajista näki, että Suomessa nuorilla on paljon mahdollisuuksia mitä heillä ei välttämättä ole aiemmin ollut. Hienoksi asiaksi hän nosti Suomessa myös yhteiskunnan tarjoaman tuen, jolloin nuoret eivät jää täysin tyhjänpäälle.

”Kun ihmiset tulevat tänne niin he näkevät, että heillä on enemmän mahdollisuuksia opiskella mitä he haluavat, enemmän mahdollisuuksia tehdä työtä, heillä on mahdollisuus löytää monia asioita mitä he eivät löydä heidän omasta maastaan. Esimerkiksi jos heidän tai meidän maassa, jos ei tee töitä ei ole yhtään rahaa. Täällä taas sosiaalitoimi auttaa paljon. Mutta täällä on apua, joka tulee sosiaalitoimistosta eli Kelasta, apua tulee kirkolta, apua tulee organisaatioista, kuten me. Mikä on tosi hyvä asia.” (h3)

Valmentaja näki, että nuoret voivat löytää Suomessa oman tapansa elää, valita mitä he haluavat elämällään tehdä ja pystyivät täten näkemään tulevaisuuden edessään.

6.4 Nuorten kokemuksia osallisuudesta

KUVIO 2. Nuorten osallisuuden kokemuksia

6.4.1 Avun saamisen merkitys

Kaikille nuorille jonkinlainen ulkopuolisen avun saaminen on ollut oleellinen tekijä elämässään Suomessa. Isola ym. (2017) mukaan yhtenä osallisuutta mittaavana tekijänä voidaan nähdä kokemus siitä, että saa apua, silloin, kun sitä tarvitsee. Apu voi tulla niin suvun kuin paikallisyhteisön kautta tai palvelusta, johon tietää voivansa turvautua tarpeen tullen. (Isola ym. 2017, 54.) Nuorilla oli erilaisia kokemuksia avun saamisesta, mutta kaikki kokivat sen tärkeäksi asiaksi tavalla tai toisella päästäkseen eteenpäin elämässään uudessa maassa. Osalle haastatelluista erityisesti Vamoksesta saatu apu oli ollut merkittävin tekijä elämän eteenpäin menemisen ja osallisuuden rakentumisen kannalta monessa mielessä. He kuvasivat Vamoksen valmennusta elämää monella tavalla muuttaneena tekijänä. Nuoret olivat hakeneet ja saaneet valmennuksesta apua eri elämänalueisiin liittyvissä asioissa kuten opiskeluissa sekä asunnon ja töiden saamisessa. Vamoksesta oli tullut heille tärkeä paikka ja mikäli heillä oli jotain ongelmia tai asioita joiden hoitamiseen he tarvitsivat apua, lähtökohtaisesti he ottivat aina ensin yhteyttä Vamoksen työntekijöihin. Nuoret kuvasivat Vamosta ikään kuin yhdeksi kodikseen ja kokivat, että valmentajista oli tullut heille läheisiä.

”Elämä on muuttunut aika dramaattisesti (Vamoksen myötä), on saanut oleskelulupa, eli saanut koulupaikka, oman asunnon, työharjottelun. Vamos on toinen asunto tai koti. Kun tulee tänne, tuntuu kuin tulee kotiin ja istuu puhumaan isoveljen kanssa. Se helpottaa tilannetta, kun tulee tänne. - Kodilta se tuntuu, koska autetaan paljon ihan kaikissa asioissa.” (h3)

Yksi nuorista kertoi, että hän oli tullut Vamokselle kaverinsa kautta. He olivat käyneet Vamoksen ryhmissä tekemässä erilaisia asioista ja nuori oli tätä kautta tutustunut valmentajiin. Yhdessä tekemisen myötä hän huomasi, että valmentajat auttavat nuoria muissakin asioissa ja hän alkoi käymään yksilövalmennuksessa. Hänelle Vamos oli tärkeä paikka myös siksi, että ryhmien kautta hän pääsi tutustumaan asuinalueidensa monipuolisemmin ja löysi uusia paikkoja ja tekemistä vapaa-ajalle.

Yhden nuoren tilanne ja tausta oli vähän erityyppinen kuin kahden muuhun nuoren. Hän oli pystynyt itsenäisemmin hoitamaan asioitaan Suomessa ja oli haastattelun tekemisen aikoihin töissä. Hän oli aloittanut kotimaassaan lääkärin opinnot, jotka olivat sodan myötä jääneet kesken. Nuoren suurimpana haaveenaan ja pyrkimyksenään oli lääketieteellisten opintojen jatkaminen Suomessa. Hän kuvasi, että Suomessa apua kyllä saa, kun sitä osaa oikeasta paikasta pyytää ja työntekijät osaavat yleensä auttaa. Hän oli omatoimisesti ja aktiivisesti etsinyt ja löytänyt apua eri tilanteissa. Vaikka nuori oli saanut hyödyllistäkin apua elämässään Suomessa, kukaan ei ollut osannut auttaa hänelle tärkeimmän asian, lääkärinopintojen jatkamisen kanssa, joten muustakaan avusta ei ollut hänelle lopulta mitään hyötyä. Tilanne oli hänelle hyvin turhauttava, eikä hän tiennyt mitä tehdä.

”Mä en saanu mitään apua tähän tarkkaan asiaan, ei löydä mitään tai mä itse en osannut löytää oikeaan paikkaan. - Ne maahanmuuttajat täällä ei saa niikun riittävästi tietoa näistä (korkeakouluhaku) asioista. Kuten sanoin, mä kävin niikun monta kertaa TE-toimistolla ja sosiaalitoimistolla, mutta kukaan ei osannut neuvoa näistä asioista. Mutta voi olla, että se ei ollu heidän työ, se ei oo heidän vastuu. - Kyllä ne (Vamoksella) yrittää niinku kovasti antaa apua ja ohjata, antaa ajatuksia ja niin, mutta ei oo mitään erityistä mielestäni. Mutta ne ei voisi antaa mulle mitään tai auttaa mulle mitään tulevaisuuteen. - Mutta kyllä joo, jokaisesta paikasta löytyy semmosia henkilöitä jotka osaa heidän työnsä, osaa neuvoa. Tavallisesti aina löytää vastauksen sun kysymyksiin, he neuvoo, jos etsin oikea paikka.” (h2)

Eräs nuorista koki saaneensa hyvää apua Suomessa. Hänen kokemustensa mukaan avussa mitä Suomessa yleensä saa, ei sinänsä ole mitään vikaa vaikkakin hän koki, että maahanmuuttajille on tarjolla aika vähän ohjauspalveluita. Hänestä maahanmuuttajille

tarkoitettua ohjauksen tulisi olla kokonaisvaltaisempaa kuin se yleensä oli, sillä uusia asioita ja opeteltavaa on uuteen maahan muuttaessa niin paljon. Vamokselta nuori kokikin saaneensa tämän tyyppistä apua.

”Kun on tarpeita tai jotain otan yhteyttä ja tulen tänne (Vamokselle) ja me mietitään yhdessä. Koska ei ole paljon paikkoja minne voisi mennä. Maahanmuuttajat saavat aika vähän palvelua. Kun maahanmuuttaja saapuu suomeen, he eivät osaa suomea tai systeemiä, he tarvitsevat täydellistä ohjausta. Sen pitää olla ihan interaktiivinen palvelumuoto, että voisi kysyä ihan milloin vain apua. Ja toiselta puolelta ohjaaja tai avustaja henkilö pitää huolehtia hänen kanssa asioita, että hän voi oppia itse. Intensiivinen ja interaktiivinen.” (h3)

Kahden nuoren kokemuksissa saatu apu vaikutti sitovan yhteen lähes kaikkia osallisuuden osatekijöitä. Erityisen merkityksellistä avun saamisessa nuorten kokemusten mukaan oli sen kokonaisvaltaisuus ja sekä hyvä suhde avun tarjoajaan/ohjaajaan. Yhden nuoren kohdalla avun saaminen oli ollut merkityksellistä elämän alkutaipaleella Suomessa, mutta tämän jälkeen hän ei ollut saanut merkittävää apua elämässä eteenpäin menemiseksi.

6.4.2 Suomenkielen opetteleminen ja osaaminen

Suomen kielen opetteluun merkityksellisyys ja siihen liittyvät haasteet nousivat esiin kaikissa haastatteluissa. Kieli koettiin haastavana opetella, vaikka toisaalta mahdollisena, mikäli itsellä on siihen kova motivaatio. Yksi nuorista kertoi, että kielen opetteluun häntä oli motivoinut halu tutustua ihmisiin ja saada kavereita. Suomen kieli oli ollut silloin ainut yhteinen kieli muiden suomen kielen kursseilla olleiden nuorten kanssa ja hän halusi kovasti oppia sitä. Haasteelliseksi kieltä osaamattomana hän koki myös avun pyytämisen sekä mahdollisuuden selvittää asioita itsenäisesti. Nuori kertoi, että uudet sanat ja kielioppi asiat jäivät paremmin mieleen arkielämän tilanteissa koulunpenkillä istuen ja koki tyttöystävältä ja kaverilta saamansa avun tärkeäksi suomen kielen opettelussa. Nuori koki osaavansa paremmin englantia ja käytti sitä mieluummin kuin suomea.

Toinen nuorista kuvasi, että suomen kielen kurssit olivat olleet todella hyviä ja ilman niitä olisi mahdotonta pärjätä yksin. Hänkin koki suomen kielen haastavaksi, mutta mahdolliseksi oppia. Oppiminen vain vaati kovaa työtä ja hän olikin panostanut

opiskeluun kovasti. Ennen suomen kielen osaamista elämä oli ollut haastavaa. Pyrkiessä selvittämään miten asiat toimivat aina jotakin jäi puuttumaan ja kokonaiskuvan saaminen oli vaikeaa. Hänestä Suomeen muuttaessa aluksi tärkeintä olikin suomen kielen opetteleminen.

”(Hakiessa apua) pitäis kysyä suomeksi. Mun ensimmäisessä vuodessa, mä käytän englantia, mutta se elämä ei ollut niinkun helppo, koska en voinut ymmärtää kaikkea. Koska, kun se henkilöstö selittää niinkun heidän omalla äidinkielellään, ois vähän niinkun parempi, antaa tarkka kuva siitä asiasta, mutta jos selittää englanniksi niin jotain aina puuttuu, ei vois selittää niinkun täysin sitä asiaa. Sinä aikana aina jäi mitään epäselvää, mutta kun mä aloin käyttää suomenkieltä vaikka kelassa tai verossa, sosiaalitoimistossa tai pankissa, mä sain ihan tarkka kuva tästä elämästä täällä Suomessa. Se kieli on aluksi se tärkein kyllä.” (h2)

Yhdelle nuorista kieli toi haasteita erityisesti opiskeluun. Hän koki, että opiskeltavat asiat olivat hänelle haastavia jo äidinkielellään ja erityisen haastavia suomen kielellä. Kielikysymykset nousivat esiin myös töiden saamista miettiessä.

6.4.3 Opiskelut ja töiden saamisen mahdollisuus

Opiskelut ja töiden saaminen nousivat haastatteluissa esiin kaikille tärkeänä asiana, jotta saattoi elää haluamaansa elämää, haluamallaan tavalla. Koulua ja koulutusta nuoret kuvasivat monin tavoin merkityksellisenä asiana elämässään. Koulutuksen nuoret näkivät tärkeänä esimerkiksi kielen oppimisen, ystävien saamisen ja elämässä eteenpäin pääsemisen kannalta. Toisaalta kouluun pääseminen tai siellä opiskelu koettiin myös haastavaksi.

Yksi nuorista kuvasi, että ennen kouluun pääsemistä hän lähinnä oli vain kotona. Koulun myötä hän alkoi oppia kieltä, sai sisältöä elämälleen, löysi ystäviä ja tätä kautta tekemistä myös vapaa-ajalleen. Kouluun pääseminen muutti hänen elämänsä monella tavalla. Toisaalta hän myös kuvasi kuinka maahanmuuttajien sekä opiskelu- että työmahdollisuudet tuntuvat usein rajatuilta. Erinäiset testit tuntuivat myös eriarvoistavilta, kun ensin testattiin kielitaitoa, jonka jälkeen vielä päätettiin kaikkien hakijoiden kesken kuka pääsisi opiskelemaan.

”(On vaikeaa) saada jopa töitä tai opiskella mitä haluan. Se on tärkeää, opiskella mitä minä haluan. - Jos haluaisin opiskella insinööriksi tai lääkäriksi, en halua, mutta jos haluaisin,

minulla on rajoituksia, maahanmuuttajilla on rajoituksia siihen. Suurin osa heistä on opiskellut rakennusmieheksi, siivoojaksi, jos haluat kirjoittaa vähän parempiin ammatteihin, he kysyvät meiltä comfort test: puhutko hyvin, kirjoitatko hyvin? - Sitten he kokeilevat, että osaatko tarpeeksi, oletko hyvä, okei olet; mene opiskelemaan, ei et ole, mene jonnekin muualle. Mitä on jokin muu; rakennusmies, siivooja. Siellä on vähän vaihtoehtoja.” (h1)

Nuori kertoi, kuinka kaikki hänen kaverinsa olivat hakeutuneet ammattikouluun opiskelemaan. Hän taas halusi tehdä lukio-opinnot ja kirjoittaa ylioppilaaksi, minkä hän näki avaavan enemmän mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Hän kuvasi ylioppilaaksi kirjoittamisen olevan haastavaa ja vaativan paljon töitä, mutta hän oli valmis yrittämään sitä ja tekemään sinnikkäästi sen, mitä se vaati. Nuori kertoi myös turhauttavasta kokemuksestaan sosiaalityöntekijän kanssa, joka oli kyseenalaistanut hänen haaveensa hakea merkonomiksi, minkä sosiaalityöntekijä oli ilmeisesti nähnyt liian vaikeana tienä nuorelle. Sosiaalityöntekijä oli suositellut nuorta hakemaan ennemmin esimerkiksi rakennusmieheksi, mikä ei alana kiinnostanut nuorta ollenkaan. Valtion kotouttamisohjelmassa (2016 -2019, 26) nähdään, että maahanmuuttajien ohjauksessa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti sukupuolittuneisiin koulutusvalintoihin ja välttää vain maahanmuuttajille tyypillisiksi ajateltuihin uravalintoihin ohjaamista. Ohjausosaamisen vahvistamisella sekä kulttuuritietoisuutta lisäämällä voitaisiin tehdä ohjauksesta maahanmuuttajille osuvampaa (Mt. 26).

Kaikki nuoret näkivät kouluun pääsemisen ja itselleen mieluisan opiskelupaikan saamisen tärkeäksi asiaksi. Yksi nuorista olikin päässyt opiskelemaan itselleen mieluisaa alaa ja kouluun pääseminen oli ollut helppoa. Opiskeleminen uudella kielellä tuntui kuitenkin haastavalta ja hän sai tehdä paljon töitä opiskeluidensa eteen. Toinen nuorista taas koki mahdottomaksi itselleen mieluisan alan opiskelemisen Suomessa ja oli tähän hyvin pettynyt. Hän halusi jatkaa lääkärin opintojaan, mutta koki tämän mahdottomaksi Suomessa, kovasta yrittämisestään ja erilaisten vaihtoehtojen kokeilemisesta huolimatta. Hänen ystävänsä, jotka olivat muuttaneet Saksaan, olivat päässeet heti jatkamaan opintojaan ja elämä aukeni heille ihan eri tavalla. Nuori koki kilpailun suomalaisten kanssa vaikeissa pääsykokeissa maahanmuuttajalle lähes mahdottomaksi ja näki, että olisi hyvä, jos maahanmuuttajille annettaisiin enemmän vaihtoehtoja opiskeluiden suhteen.

”Se on melkein mahdotonta, ei oo yhtään helppoo olla tuhansien suomalaisten kanssa kilpailussa ja heidän omalla äidinkielellä. Mä oon kehottanut, tai suositellut, että jos voidaan

löytää semmonen tapa, että me voidaan antaa maahanmuuttajille vähän enemmän mahdollisuus. Mulla oli semmonen idea, että jos me voidaan niinkun antaa maahanmuuttajille eli yksi opiskelupaikka kaikissa yliopistoissa, varmaan kun lääketieteessä antaa yksi paikka maahanmuuttajille, se ei vaikuttaa millään tavalla sitten suomalaisiin. - Mutta ne päätöksentekijät pitäis tehdä jotain. - (Ystävä, joka muutti) Saksaan, , sille tehtiin niinkun kielikoe ja kun se oli ihan riittävällä tasolla se pääsi heti opiskelemaan ilman pääsykoetta.” (h2)

Töiden saamisen kaikki nuoret näkivät eri syistä haastavana. Mahdollisten kotimaassa saatujen todistusten puuttuminen oli yksi töiden saantia haastava tekijä. Yksi nuorista koki myös, että töitä saattoi kyseisessä kaupungissa saada vain, jos oli ajokortti ja auto. Toisaalta pelkän työpaikan saaminen ei myöskään riitä, sillä työn tulisi olla itselle jollain tavalla mieluisa. Yksi nuorista mietti töiden saamisen vaikeuden johtuvan mahdollisesti kielitaidosta tai työnantajien asenteista maahanmuuttaja nuoria kohtaan.

”Työn saaminen on oikein vaikeaa maahanmuuttajalle. He eivät anna maahanmuuttajanuorille työtä. Ehkä syy on kieli ja toinen on ihan muut henkilökohtaiset syyt, että he eivät halua maahanmuuttajanuoret työssä.” (h3)

6.4.4 Perhe ja ystävät

Ystävien ja perheen merkitys nousi vahvasti esiin nuorten puheessa. Lapsuuden perhe ja ystävät olivat tärkeä asia, olivat he läsnä Suomessa tai eivät. Ystävät ja perhe vaikuttivat kuulumisen tunteeseen, viihtymiseen Suomessa sekä tulevaisuuden suunnitelmiin. Osa nuorista oli löytänyt Suomesta uusia ystäviä. Yksi nuorista taas kuvasi yksinäisyyden kokemuksiin ja vaikeutta tutustua ihmisiin. Kaikki nuorista olivat kokeneet erityisesti kantasuomalaisiin tutustumisen vaikeaksi, eikä kellekään nuorista ollut juurikaan suomalaisia ystäviä.

Kahdella nuorista Suomessa asui yksi veli ja erityisesti toinen heistä kuvasi veljen perheen tärkeyttä elämässään Suomessa. Perhe oli nuorelle ensimmäinen prioriteetti elämässä. Hänelle oli tärkeää asua veljensä kanssa samassa kaupungissa ja hän suunnitteli myös tulevaisuuttaan sen mukaan. Nuori ikävöi perhettä ja vanhoja ystäviä, jotka asuivat muualla kuin Suomessa ja hän toivoi joskus asuvansa lähempänä Helsingin lentokenttää, jotta perheen luona vieraileminen olisi helpompaa. Koulu oli ollut nuorelle tärkeä paikka ihmisiin tutustumisessa. Koulukavereiden kautta hän oli

löytänyt harrastuksia ja saanut lisää kavereita. Ystävien myötä nuori oli saanut tekemistä vapaa-ajalle, eikä sitä tarvinnut enää viettää vain kotona, jolloin myös talveen sopeutuminen oli helpottunut. Nuorella ei ollut liiemmin suomalaisia kavereita ja koki suomalaisiin tutustumisen vaikeaksi. Hänellä oli kuitenkin paljon muita ystäviä, joiden seurassa hän viihtyi, eikä varsinaisesti kaivannut kantasuomalaisia kavereita. Hän koki, että kontaktin saaminen maahanmuuttajiin oli helpompaa kuin kantasuomalaisiin. Nuori ajatteli sen johtuvan ehkä samantyyppisestä tilanteesta, joka yhdisti toisiin nuoriin ja helpotti muiden ymmärtämistä. Perhe ja ystävät olivat nuorelle todella tärkeitä ja he vaikuttivat suuresti myös Suomeen kuulumisen tunteeseen.

”(Kuulun Suomeen) jollain tavalla, en täysin. Jollain tavalla voin sanoa. Nyt asun täällä. Jos se olisi ensimmäinen vuosi, tottakai ei. Nyt olen asunut 3 vuotta, minulla on veli, perheeni, ystäväni ja tunnen paljon ihmisiä täältä. Se on jopa vaikeaa minulle mennä ulos kaupungista, siksi (kuulun). Minun perheeni, ystäväni, tyttöystäväni on täällä. En halua enää, siksi en halua muuttaa pois.” (h1)

Yhdellä nuorista kaikki vanhat ystävät ja perhe asuivat Suomen ulkopuolella ja hän kertoi olevansa heihin tiiviisti yhteydessä. Nuori oli tutustunut Suomessa uusiin ihmisiin ja saanut myös täältä ystäviä, mutta toivoi kovasti, että voisi olla lähempänä vanhoja ystäviään, jotka toivat elämään merkitystä ja mielekkyyttä. Yksin olon ilman perhettä ja vanhoja ystäviä hän kuvasi haastavaksi. Haastavaa siitä teki myös se, että itse oli vastuussa kaikesta ja joutui tekemään kaikki päätöksensä yksin.

”Mä oon jättäny minun ystäviä, minun perheen, minun koti, minun kaikki perälle ja mä tulin sitten Suomeen vain minun unelmaa varten. Siellä (Saksassa) mä asuisin ainakin mun ystävien kanssa, voisin elää, pitää hauskaa. Vaikka mulla ei oo opiskelupaikkaa, voisin olla, elää. Kanadassa mulla ois veli. Täällä ei oo opiskelupaikkaa, ei oo perhettä, ei oo ystäviä tai minun vanhoja ystäviä mä tarkoitin, on joo ystäviä muita ystäviä, mutta ne ei oo niinkun lapsuudesta.” (h2)

Yksi nuorista oli kokenut Suomessa ihmisiin tutustumisen ylipäättänsä vaikeaksi ja suomalaisen kulttuuriin sopeutumisen haastavaksi, kun ihmiset halusivat olla niin paljon omissa oloissaan. Nuorella ei ollut täällä muuta perhettä kuin veli ja hän koki yksin Suomessa asumisen erityisen vaikeaksi. Ilman perhettä hän koki olevansa yksinäinen ja toivoi kantasuomalaisia ihmisiä ympärilleen, mikä voisi helpottaa esimerkiksi kielen oppimista. Suomalaisten kavereiden saaminen tuntui kuitenkin vaikealta. Hän kertoi

saaneensa joitain kavereita koulun kautta, mutta kuvasi myös nykyisen koulunsa ikävää ilmapiiriä.

”Se on haasteellista saada kavereita tai pitää yllä ihmissuhteita tässä maassa. Kaikki haluaa olla yksin. Se on vähän erilaista kuin kotimaassa ja siksi on vaikea pitää ihmissuhteita. Maahanmuuttajien kulttuurissa se on erittäin haasteellista, kun ei ole tottunut semmoisiin juttuihin. Yksin tällaisessa maassa asuminen on vaikeaa. Jos olisi perhettä, olisi mukavampi, mutta ilman perhettä on haasteellista. (Kun ei ole perhettä) yksinäisyys, se on ensiks. - Ongelma on, että on vaikea saada kantasuomalaisia kavereita. He eivät vietä aikaa minun kanssa, että olisi mahdollista oppia suomenkieltä. Vaikka on ollut koulussa melkein vuosi ja luokassa on kantasuomalaisia ihmisiä tietysti myös, ne eivät sano terve tai mitä kuuluu ja se on aika stressinen juttu. Suuri este.” (h3)

6.4.5 Elämässä eteneminen ja tulevaisuus

Nuoret kuvasivat kokemuksiaan elämässä etenemisestä Suomessa, mikä näyttäytyi merkityksellisenä asiana ajatellessa omaa tulevaisuuttaan ja Suomessa olon mielekkyyttä. Nuorten kuvauksen perusteella elämässä eteneminen ei ollut ollut Suomessa helppoa. Nuoret saivat tehdä paljon töitä edetäkseen elämässään haluamaansa suuntaan, eikä se silloinkaan välttämättä ollut mahdollista, saati varmaa. Nuorten kuvauksissa tulevaisuuteen liittyi erilaisia toiveita ja haaveita, mutta myös epävarmuutta ja haasteita. Yhdeksi merkittäväksi asiaksi muodostui se, kokiko tulevaisuuden haaveita kohti pyrkimisen mahdollisena ja tuntuivatko haasteet mahdollisilta voittoa vai olivatko ne ylitsepääsemättömiä.

Yksi nuorista kertoi, että erityisesti elämän alkutaival Suomessa oli ollut vaikea. Elämä oli täynnä epävarmuutta ja epätietoisuutta. Hän kuvasi elämän ilman oleskelulupaa vaikeaksi, kun ei ole mitään oikeuksia. Oleskeluluvan saamiseen asti elämään ei kuulunut paljon muuta kuin veljen luona olemista. Hän kertoi myös, että osa hänen ystävästään oli asunut Suomessa jo kolme vuotta ilman oleskelulupaa, eikä heillä edelleenkään omaa asuntoa tai oikeuksia. Oleskeluluvan saatua nuoren elämä muuttui paljon, kun hän sai oman asunnon ja pystyi alkamaan etsiä koulupaikkaa. Elämään tuli paljon lisää sisältöä ja päiviin tekemistä. Nuoren toiveena oli päästä ylioppilaaksi ja opiskella kirjanpitäjäksi. Nuori kuvasi ajatuksiaan tulevaisuudestaan, jonka saavuttaminen vaikutti työläältä ja epävarmaltakin, mutta hän näki siinä kuitenkin mahdollisuuksia ja pysyi toiveikkaana. Nuori näki tulevaisuutensa Suomessa ja koki,

että lopulta hän kokisi kuuluvansa Suomeen ja olisi enemmän suomalainen. Tämän hän näki vaativan kuitenkin vielä aikaa, tietoa ja lisää ymmärrystä Suomesta sekä enemmän suomalaisia ihmisiä ympärille.

”Minun tulevaisuuteni tulee kaiken muun ohella, se ei tule niin helposti ja nopeasti. Pitää tehdä paljon asioita, että saa sen. Se ei ole helppoa, tiedän sen, mutta minä yritän sitä. Siksi opiskelen lukiassa.” (h1)

”10 vuoden päästä olen ollut 13 vuotta täällä. Tottakai suomi on ensimmäinen prioriteetti ja kaikki, koska saan enemmän muistoja täällä ja ne ovat uudempia minulle, tottakai tulen osaksi tätä ja tiedän enemmän kulttuurista ja ihmisistä ja työstä, tiedän kielestä, tiedän suomalaisista ihmisistä, silloin minulla on enemmän suomalaisia ihmisiä ympärilläni ja tottakai silloin tulen enemmän suomalaiseksi kuin nyt. olen varma, että se tapahtuu.” (h1)

Toinen nuorista kertoi olleensa Suomeen saavuttuaan ollut täynnä motivaatiota ja pyrkineensä elämässään täysillä eteenpäin. Hän ajatteli, että Suomeen muuttaessa hän pystyisi toteuttamaan unelmansa ja teki kaikkensa sen eteen. Nuorelle tuli yllätyksenä, miten vaikeaksi se kuitenkin muodostui. Kielikurssin jälkeen hän koki, että elämässä eteneminen kävi vaikeaksi ja unelmien toteuttaminen Suomessa kaikista yrityksistä huolimatta alkoi tuntua mahdottomalta.

”Mä sain mahdollisuuden niinkun matkustaa tähän Suomeen ja silloin alussa oli paljon motivaatiota, että mä voisin jatkaa mun unelman matkaa, lääkärin matkaa. Sit mä aloitin niinkun ahkerasti opiskelemaan suomen kieltä, mutta suomenkielen kurssien jälkeen oli se tilanne alkoi niinkun muuttaa huonommaksi, kun oli niinkun vaikea löytää työpaikka tai löytää opiskelupaikka, aloittaa oma elämä. Minä itse olen tottunut olemaan aina kiireinen, en voisi istua kotona ilman mitään tekemistä. Sitten mulle kurssin jälkeen sanottiin, että et vois tehdä mitään, voit istua kotona. Vasta sen jälkeen mä tiesin, että tää ei oo se ympäristö tai tää ei oo se maa missä haluaisin jatkaa mun elämä. Mä teen työtä joo, mutta mä oon ruokakuski, mutta mä en oo yhtään miettinyt, että mä muutan suomeen, että mä teen tämmöstä työtä. Mä tulín vain unelmaani varten.” (h2)

Nuoren odotukset ja käsitykset siitä, millaista elämä voisi Suomessa olla, olivat vähitellen romuttuneet. Nuori oli ajatellut, että voisi viimein Suomessa toteuttaa unelmansa lääkärin ammatista ja oli jättänyt kaiken taakseen unelmien toteuttamisen toivossa. Hän koki hukanneensa elämässään paljon aikaa ensin sodan ja sitten elämässä etenemisen haasteiden vuoksi. Nuori kuvasi lääkärin matkaa pitkäksi ja toivoi vielä valmistumisen jälkeen saavansa perhettä ja tekevänsä erikoistumisopinnot. Siksi hän halusi edetä elämässään nyt mahdollisimman nopeasti eteenpäin. Tulevaisuus vaivasi häntä joka päivä ja se näyttäytyi hyvin epävarmana. Hän koki olevansa jumissa ja neuvoton sen suhteen, mitä tehdä seuraavaksi. Myös Suomen kansalaisuuden ja

synnyinmaan passin puuttuminen vähensivät nuoren mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä ja tulevaisuuteensa.

”Ei tiedä (tulevaisuudesta), siksi tulee stressi, kun mulla ei oo ajatusta, muutanko minä jonnekin vai pysynkö täällä. Vai haenko minä uudestaan lääkäriksi. Mä en tiedä, mikä on paras vaihtoehto. Kukaan ei voisi neuvoa, antaa ihan tarkka tietoa niinkun. Joka päivä mulla on erilainen ajatus, ne aina meni takaisin mun mielessä. Mä en oo varma, mä oon epävarma, mikä voisi tehdä. - Semmonen paha tunne tulee, ne kaikki tekee erikoistumista nytten, kirurgiaa ja jotkut muuta. Ja minä istun kotona, ilman mitään tekemistä, tää on se mikä harmittaa minua.” (h2)

Yksi nuorista oli päässyt opiskelemaan haluamaansa alaa ja hänellä oli siihen liittyviä haaveita. Hän kuvasi opiskeluiden tuottavan haasteita, mutta oli niihin kuitenkin tyytyväinen. Tärkeää hänelle tulevaisuudessa olisi muun muassa töiden saaminen ja tämän myötä parempi taloudellinen tilanne, riippumattomuus muista sekä perheen saaminen. Nuori koki, että pystyi itse päättämään, mitä haluaa tehdä elämässään ja päätettyään pystyi myös toteuttamaan sen. Hän ei halunnut palata kotimaahansa sotatilanteen vuoksi ja näki elämänsä Suomessa, jonka hän koki turvalliseksi paikaksi olla. Nuorella oli rennompaa oloa Suomessa kuin alkuvaiheessa. Epävarmuutta hänen tulevaisuuteensa Suomessa toi kuitenkin kansalaisuuden puuttuminen.

”(Jos saisi oleskeluluvan) Ainakin päässä olisi rauha, että tietää, että nyt on suomalainen ja voi asua Suomessa ihan koko elämä. Nyt ei tiedä kuulunko Suomeen vai ei. Jatkuva oleskelulupa ei tarkoita, että voisin aina olla Suomessa, mutta jos olet suomen kansalainen, niin sulla on vapaus valita, haluatko asua vai haluatko lähteä.” (h3)

Elämässä etenemisen mahdollisuudet nousivat siis merkittäväksi tekijäksi kaikkien nuorten elämässä Suomessa. Tärkeää oli kokemus siitä, että pystyi toteuttamaan itselle tärkeitä asioita tai ainakin koki pystyvänsä menevänsä niitä kohti. Isola ym. (2017, 54) näkevät, että osallisuuden kokemuksen osa-alueisiin kuuluu mahdollisuus itselle tärkeiden asioiden tavoitteluun ja omaan elämäntulkintaan vaikuttamiseen. Myös ihmisen hyvinvointi lisääntyy elämän ennakoitavuuden sekä mielekkään tekemisen myötä. He kirjoittavat myös ihmisen autonomiasta, mikä edellyttää elämän ymmärrettävyyden ja hallittavuuden tunnetta. Kun tuntee pystyvänsä hallitsemaan omaan elämäänsä ja aikaansa, on myös helpompi etsiä merkityksellisyyden lähteitä elämässä. (Isola ym. 2017, 16 -25.) Nuorten kokemuksissa tuli esille myös se, että hallinnan tunteen

puuttuessa merkityksellisyuden löytäminen elämään voi olla hyvin haastavaa. Myös kansalaisuuden puuttuminen haastoi omaan elämään vaikuttamista sekä jatkuvuuden ja kuulumisen kokemuksia.

6.5 Tutkimustulosten yhteenveto

6.5.1 Valmentajat

Nuorten osallisuuden edistämisestä valmennuksessa välittyi hyvin kokonaisvaltainen kuva. Työtä kuvattiin nuorilähtöiseksi, mikä tarkoitti valmennuksessa esimerkiksi sitä, että jokaisen kohdalla valmennusprosessi muodostui vähän omanlaisekseen. Nuoren tarpeiden ja toiveiden mukaan nuoren elämässä saatettiin olla läsnä useamman vuoden ajan edistäen monia osallisuuden osa-alueita nuoren elämässä tai väliaikaisemmin käsitellen vain jotakin tiettyä teemaa nuoren elämässä.

Luottamuksen rakentaminen nuoreen nähtiin tärkeänä asiana osallisuuden edistämisessä. Luottamuksen synnyttyä nuori saattoi vapaammin ilmaista omia ajatuksiaan, nuorten kanssa voitiin keskustella monipuolisesti heitä mietityttävistä asioista ja valmentajasta saattoi tulla tärkeä tukipilari nuorille vaikeissa elämäntilanteissa ja tapahtumissa. Luottamuksen syntymiseen nähtiin vaikuttavan esimerkiksi tiivis yhteydenpito nuoriin, ajan antaminen nuorille sekä nuoren elämään liittyvien uusien ja usein hämmentävien asioiden sanoittaminen nuorelle. Luottamuksen syntymisen koettiin kuitenkin vievän välillä kauankin ja yhtenä haasteena nähtiin se, että useat valmennuksen nuoret tulivat kulttuureista, jossa ei ole tyypillistä vieraalle ihmiselle omista asioista puhuminen.

Nuorten osallisuutta nähtiin olevan monen tasoista. Moni valmennuksen nuori oli tullut Suomeen pakolaisena ja saanut valmennukseen tullessa saanut oleskeluluvan. Tällöin nuoren osallisuuden edistäminen lähti hyvin perus asioiden hoitamisesta. Valmennuksessa opeteltiin yhdessä nuoren kanssa monenlaisia suomalaisessa yhteiskunnassa toimimisen taitoja, pyrittiin edistämään nuorten koulutukseen pääsyä ja työllistymistä sekä keskusteltiin suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin liittyvistä asioista. Myös ystävien ja läheisten ihmisten merkitys nousi haastatteluissa esiin, mikä

nähtiin usein myös haasteena nuorten osallisuuden rakentumisessa. Yhtenä osallisuuden osa-alueena nousi esiin toimijuus sekä osallisuus omaa elämää koskevissa prosesseissa, joiden kehittymiseen näen (valmentajien kertoman perusteella) muiden osallisuuden osa-alueiden vaikuttavan selvästi.

Yhtenä suurimpana osallisuuden edistämisen haasteena nähtiin valmennuksessa yhteiskunnan rakenteelliset tekijät, joista isoimmiksi nousi kotoutumisprosessiin sekä maahanmuuttajien koulutukseen ja työllistymiseen liittyvät teemat. Kotoutumisprosessin haasteeksi nähtiin erityisesti päätösten hitaus ja sen luoma pitkittynyt epävarmuudessa eläminen. Nuorilla ei nähty olevan mahdollisuutta vaikuttaa kotoutumisprosessin kulkuun, vaan sen nähtiin enemmän passivoivan nuoria. Valmentajat toivoivat joustoa erityisesti koulutusten kielitaitotasoon, mahdollisuuksiin opiskella eri kielillä sekä parannusta työllistymismahdollisuuksiin, jotka voisivat helpottaa nuorten osallisuutta. Toisaalta suomalaisen yhteiskunnan nähtiin tarjoavan nuorille myös monenlaisia mahdollisuuksia ja apua, millaista nuoret eivät välttämättä olleet kotimaassaan aiemmin saaneet.

6.5.2 Nuoret

Nuorten haastatteluista nousi viisi eri teemaa, jotka kuvasivat nuorten osallisuuden kokemuksia. Nuoret kertoivat kokemuksiaan liittyen avun saamisen, suomen kielen opettelemiseen ja osaamiseen, opiskeluihin ja töiden saamisen mahdollisuuteen, perheeseen ja ystäviin sekä elämässä etenemiseen ja tulevaisuuteen. Nuorten taustat ja elämäntilanteet poikkesivat toisistaan ja heillä oli erilaisia kokemuksia osallisuudesta.

Kaksi nuorista kuvasi avun saamista erityisesti Vamoksen kautta elämää muuttaneena tekijänä. Merkityksellistä avussa oli ollut erityisesti sen kokonaisvaltaisuus sekä hyvä suhde valmentajaan. Nuoret kokivat Vamoksen kotoisana paikkana ja ottivat sinne aina yhteyttä, kun tarvitsivat jonkinlaista apua. Yksi nuorista oli itse aktiivisesti etsinyt ja löytänyt apua eri paikoista ja Vamoksella hänestä oli mukava käydä lähinnä juttelemassa suomea ihmisten kanssa. Hänestä apua Suomessa kyllä sai, jos osasi etsiä oikeasta paikasta. Toisaalta hän ei ollut saanut merkittävää apua hänelle tärkeimmän asian eli lääkärin opintojen jatkamisen kanssa.

Nuoret kuvasivat kokemuksiaan liittyen suomenkieleen, jonka he kokivat vaikeaksi, mutta mahdolliseksi oppia, mikäli teki paljon töitä sen eteen. Vaatimus osata suomenkieltä oli tuonut haasteita muun muassa avun saamiseen, opiskeluihin sekä töiden saamiseen liittyen.

Nuoret kokivat mieleisen opiskelu ja työpaikan saamisen tärkeäksi asiaksi, jotta saattoi elää elämäänsä haluamallaan tavalla. Nuorilla oli erilaisia kokemuksia koulupaikan ja töiden saamiseen liittyen, mutta kaikki kokivat, että maahanmuuttajat saivat tehdä paljon töitä opiskeluiden suhteen. Yksi nuorista kuvasi, että maahanmuuttajien mahdollisuudet päästä opiskelemaan ja työllistyä olivat rajatut esimerkiksi kielikysymysten vuoksi. Kaikki nuoret kokivat töiden saamisen vaikeaksi.

Nuorille lapsuuden perhe ja ystävät olivat tärkeitä ja elämä Suomessa ilman perhettä ja läheisiä ystäviä ei ollut helppoa. Nuoret kokivat suomalaisiin tutustumisen vaikeaksi ja osa kuvasi yksinäisyyden kokemuksia. Perhe ja läheiset ihmiset tai niiden puute vaikuttivat esimerkiksi kuulumisen tunteeseen ja elämän mielekkääksi kokemiseen.

Mahdollisuus elämässä etenemiseen oli merkittävä tekijä kaikkien nuorten elämässä Suomessa. Tärkeää oli kokemus siitä, että pystyi toteuttamaan itselle tärkeitä asioita tai ainakin koki pystyvänsä menemään niitä kohti. Haasteeksi koettiin tulevaisuuteen liittyvä epävarmuus, toimettomuuden kokemukset sekä erityisesti kokemus siitä, ettei pystynyt etenemään elämässään toivomaansa suuntaan. Myös kansalaisuuden saaminen nostettiin merkitykselliseksi asiaksi kuulumisen tunteen, jatkuvuuden ja omaan elämään vaikuttamisen kannalta.

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimukseni tarkoituksena oli saada tietoa nuorten osallisuuden kokemuksista sekä ohjaajien kokemuksista osallisuuden edistämisestä ja sen haasteista. Tutkimustulokset osallisuudesta osoittautuivat hyvin moninaisiksi, mikä johtuu osaltaan itse ilmiön moninaisuudesta. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen (2018) mukaan osallisuus koskettaakin niin yksilön, yhteisöjen, yhteiskunnan kuin politiikankin tasoja, mikä tuli esille myös tässä tutkimuksessa. Tutkimustuloksissa oli myös nähtävissä Erik Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuuksien jäsenyyksen eri tasot liittyen elintason, itsensä toteuttamiseen sekä yhteyssuhteisiin, joihin liittyviä eri puolia käsittelen seuraavaksi tarkemmin. Valmentajien ja nuorten analyyseissä nousi monia saman tyyppisiä teemoja nuorten osallisuuteen ja sen edistämiseen, joiden pääkohtia tarkastelen suhteessa aiempiin tutkimustuloksiin.

Molemmissa analyyseissä nousi esiin **avun ja tuen saamisen merkitys** maahanmuuttajien osallisuuden rakentumisen kannalta monessa mielessä. Apu ja tuki, joita hankkeen nuoret tarvitsivat, liittyi käytännön asioiden hoitamiseen, uudessa asuinmaassa tarvittavien tietojen ja taitojen kartuttamiseen sekä osalla henkiseen tukeen, joiden kautta nuoren ymmärrys uudesta asuinympäristöstä lisääntyi ja omatoimisuus saattoi kasvaa. Pitkään kuormittava elämäntilanne ja erilaiset kriisit kuluttavat yksilön voimavaroja, jolloin ei aina ole mahdollisuutta, kykyä tai jaksamista voimavarojen hyödyntämiseen niin, että osallisuuden kokemus pääsisi syntymään (Särkelä-Kukko 2014, 39). Osalle haastatelluista nuorista hyvin kokonaisvaltaisen, monella elämänalueella läsnä olevan avun saaminen oli elämää monella tavalla muuttava ja eteenpäin vievä asia.

Esiin nousi myös maahanmuuttajien taustojen ja elämäntilanteiden heterogeenisyys, jolloin se millaista apua nuori tarvitsi, saattoi vaihdella suurestikin. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan selvityksen (2018) mukaan maahanmuuttajien ohjauksen tarve vaihtelee. Iso osa maahanmuuttajista on Suomeen työperäisesti

muuttavia ja päästäkseen työmarkkinoille monet heistä tarvitsevat vain kevyttä neuvontaa ja ohjausta, mikäli heidän osaamisensa saadaan tunnustettua riittävän hyvin. Monet pakolaistaustaiset maahanmuuttajat tarvitsevat kotoutuakseen merkittävästi enemmän koko palvelujärjestelmän tukea, erityisesti pitkän oleskelulupa prosessin jälkeen. Tarkastusvaliokunnan saaminen asiantuntijalausuntojen mukaan kotoutumisen palvelujärjestelmä on nykyisellään niin monimutkainen, että kaikki kotoutumispalveluihin oikeutetut maahanmuuttajat eivät osaa tai tiedä hakeutua heille tarpeellisten palveluiden piiriin. Kotoutumisen palveluprosessin monimutkaisuuden vuoksi edetäkseen palveluprosessissa moni pakolaistaustainen kotoutuja tarvitsee siihen henkilökohtaista ohjausta. Myös ohjaus ja neuvonta tässä prosessissa vaativat siinä työskenteleviltä ihmisiltä paljon osaamista. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 2018.) Nuorten osallisuuden edistäminen vaatiikin valmentajalta hyvin kokonaisvaltaista ohjausta ja tietämystä, herkkyyttä ja kykyä kohdata nuoret avoimin mielin sekä hyviä yhteistyöverkostoja eri palveluntarjoajiin.

Ohjaajan ja nuoren hyvä ja luottamuksellinen suhde koettiin oleelliseksi asiaksi nuoren asioiden edistämiseksi sekä avun saamisen mielekkyyden kannalta. Etenkin, jos nuori on tullut Suomeen ilman perhettä, hyvä ohjaussuhde saattoi olla nuoren elämässä hyvin merkityksellinen ihmissuhde. Maunu & Kiilakoski (2018) esittävät, että osallisuus ei synny itsestään, vaan siihen tarvitaan ohjausta. He näkevät, että osallisuus ilmenee muun muassa reaaliaikaisissa vuorovaikutusprosesseissa, joissa osallisuutta vahvistavia valmiuksia ja luottamuksen kokemuksia voidaan harjoitella ja vahvistaa. (Maunu & Kiilakoski 2018, 127.) Tanttu (2017) näkee luottamukselliset suhteet merkityksellisenä asiana, joka tukee uuteen asuinmaahan kiinnittymistä ja asioiden hoitamista. Luottamuksellisen suhteen myötä maahanmuuttaja voi päästä kokonaisvaltaisemmin osallistumaan itseä koskevien asioiden selittelyyn. Jos asiakas ei uskalla avata tilannettaan riittävästi, viranomainen ei myöskään pysty toimimaan tarkoituksen mukaisella tavalla ja asiakkaan asioiden hoitaminen kokonaisuudessaan vaikeutuu. (Mt., 32-37.) Luottamuksellisen suhteen tärkeys nousikin esiin kaikkien valmentajien haastatteluissa ja se näyttäytyi merkittävänä tekijänä osallisuuden edistämisessä monessa mielessä. Myös nuoret kertoivat hakeutuvansa Vamoksen valmentajien luokse erityisesti siksi, että heillä oli hyvä ja kotoisa suhde valmentajaan.

Omaan elämään vaikuttaminen sekä **merkityksellisten asioiden saavuttamisen mahdollisuus** nousi esiin sekä nuorten että valmentajien haastatteluissa. Isola ym. (2017) näkevät mahdollisuuden itselle tärkeiden asioiden tavoittelun ja omaan elämäntapaan vaikuttamisen olevan yksi osallisuuden kokemuksen osa-alueista. Pystyäkseen vaikuttamaan elämäntapaansa tulee ensinäkkin ymmärtää itsessään ja ympärillään tapahtuvia asioita ja on omattava tiedolliset ja taidolliset välineet vaikuttaa niihin. Toimintavalmiuksien kannalta oleellista on vapaus tavoitella asioita, joita itse, yhteisö tai yhteiskunta arvostaa. Pystyäkseen tavoittelemaan itselleen tärkeitä asioita tulisi olla saatavilla myös yksilön toimintavalmiuksia parantavia tekijöitä kuten palveluita, koulutusta, taloudellista turvaa sekä sivistymisen mahdollisuuksia. (Mt., 54-55.) Omaan elämään vaikuttamiseen ja merkityksellisten asioiden saavuttamiseen nähtiinkin haastatteluissa vaikuttavan muun muassa avun saaminen, mieleisen työ- ja opiskelupaikan saamisen mahdollisuus, kotoutumispoliittiset ratkaisut sekä nuoren ymmärrys suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta. Tärkeäksi tekijäksi nuorille nousi se, että vaikka asioiden saavuttaminen olisi haastavaa, niin se tuntuisi kuitenkin mahdolliselta tulevaisuudessa ja haastatellut nuoret olivatkin hyvin aktiivisia oman tulevaisuutensa rakentamisessa.

Isola ym. (2017) esittävät, että kokemukset vapauden puutteesta voivat vaikuttaa itseensä ja omiin mahdollisuuksiinsa uskomiseen. Vapauden puutteessa toimijauskomukset ja minäpystyvyyden tunne voivat heiketä, eikä ihminen toimijuuden supistuessa koe välttämättä olevansa autonominen yksilö. Mikäli ei ole uskoa itseän ja mahdollisuuksiinsa, ei myöskään pysty asettamaan tavoitteita itselleen. (Mt., 54.) Valmentajat näkivät, että pitkittynyt epävarmuus ja omaan elämänsä vaikutusmahdollisuuksien puuttuminen alkoi vaikuttamaan esimerkiksi nuorten toimijuuteen ja tulevaisuuden uskon palauttaminen oli valmentajalle välillä haastava tehtävä. Särkelä-Kukko (2014, 42) esittää, että tilanteessa, jossa yksilöllä ei ole vaikutusmahdollisuuksia toimintaansa ja elämäänsä, hän alkaa myös vieraantumaan yhteiskunnasta ja sosiaalisista suhteista. Yksi nuorista kokikin, että omien tavoitteiden saavuttamisen osoittautuessa mahdottomaksi, elämä ei tuntunut enää mielekkäältä Suomessa.

Läheiset ja **ystävien saamisen** merkitys koettiin haastatteluissa tärkeäksi, mutta myös haastavaksi tekijäksi nuorten osallisuuden kannalta. Nuoret kaipasivat Suomen

ulkopuolella asuvaa perhettään ja osa koki elämänsä yksinäiseksi Suomessa. Kaikki haastateltavat puhuivat myös suomalaisten kavereiden ja suomalaisiin tutustumisen vaikeudesta. Myös Tiilikaisen (2003, 163) maahanmuuttajien kokemuksiin perustuneessa tutkimuksessa kontaktin saaminen suomalaisiin koettiin, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta, vaikeaksi ja heitä kuvattiin sulkeutuneiksi, hiljaisiksi ja ujoiksi. Tutkimuksessa suomalaisiin muodostetut kontaktit olivat pääsääntöisesti viranomaiskontakteja. Vähäiset kontaktit valtaväestöön haastoivat kulttuuristen toimintatapojen ja yhteiskunnan pelisääntöjen hahmottamista. (Mt., 163-164.) Liebkind (2004, 96) näkeekin, että muuttaessa uuteen maahan yksi haastavimmista tekijöistä on muodostaa sosiaaliset verkostot uudessa asuinympäristössä.

Haastattelemani nuoret kertoivat tutustuneensa helpommin toisiin maahanmuuttajataustaisiin nuoriin ja osa liiemmin kaivannut erityisesti suomalaistaustaisia kavereita. Aini Pehkonen (2006, 68) toteaa tutkimuksessaan, että maahanmuuttajia yhdistää samankaltaiset kokemukset esimerkiksi siirtolaisuudesta ja monella on tarve erityisesti maahanmuuton alkuvaiheessa hakeutua samasta maasta lähteneiden ihmisten seuraan. Suhteet samankaltaisen etnisen taustan omaavien henkilöiden kanssa on todettu tukevan maahanmuuttajan henkistä hyvinvointia, etnisen identiteetin ja persoonallisuuden säilyttämistä ja erityisesti kotoutumisen alkuvaiheessa se tukevan uudenvälisiin olosuhteisiin sopeutumista. Toisaalta suhteen kantaväestöön ovat sosiokulttuurisessa sopeutumisessa korvaamattomia ja tukevat esimerkiksi maahanmuuttajan työllistymistä. (Liebkind 2004, 96-100). Suhteiden puuttuminen kantaväestön kanssa voi täten heikentää myös nuorten osallisuuden edellytyksiä, jolloin tärkeää olisi myös löytää keinoja kantasuomalaisiin tutustumiseksi.

Haastatteluissa nousi jonkin verran esiin myös **rasismiin** liittyviä teemoja sekä ikäviä kokemuksia kantasuomalaisten suhtautumisesta nuoriin, joka haastoi nuorten osallisuutta. Hiitolan ym. (2018) mukaan erityisesti vuoden 2015 suuren muuttoliikkeen jälkeen myös maahanmuuttovastaisuus on kasvanut. Feministiteoreetikkoa Sara Ahmedia lainaten he (2018) jatkavat, että ”pelkomme ja sitä kautta ennakkoluulomme ovatkin pelkoa sitä kohtaan, minkä tiedämme tuntemattomaksi.” Tällöin maahanmuuttajataustaisissa ihmisissä pelkäämme sitä kuvaa, mikä meille on muodostunut esimerkiksi mediassa usein toistuvista uhkakuvista. Erilaisissa kohtaamisissa ennakkoluulomme voivat huomaamattomasti ohjata meitä ja haastaa

hyvän vuorovaikutuksen mahdollisuuksia. (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 10-11.) Valmentajat näkivätkin tärkeäksi kantasuomalaisten ja maahanmuuttajien arkisten kohtaamisten mahdollistamisen esimerkiksi työyhteisöissä ja muun yhteisen tekemisen kautta, jolloin ihmiset pääsisivät tutustumaan toisiinsa ja maahanmuuttajat osaksi erilaisia yhteisöjä. Tämä voisi pikku hiljaa myös murtaa erilaisia ennakkoluuloja henkilökohtaisten suhteiden syntymisen myötä.

Maahanmuuton osalta Suomen lainsäädäntö on kiristynyt viime vuosina ja poliittisen retoriikan nähdään koventuneen vuodesta 2008 alkaen. (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 10.) Myös viranomaisilla ja poliittisilla päättäjillä on osansa hyvän asenneilmapiirin ja ihmisarvoa kunnioittavan keskustelukulttuurin luomisessa. Valtion kotouttamisohjelman (2016-2019, 37) mukaan viranomaisten tulisi nähdä syrjintä ja rasismi myös rakenteellisena ilmiönä. Työ- ja elinkeinoministeriön mietinnön (2019, 50) mukaan hyvien väestösuhteiden politiikalla voidaan lisätä eri väestöryhmien keskinäistä vuorovaikutusta ja luottamusta, vahvistaa osallisuuden ja turvallisuuden kokemuksia sekä vähentää syrjintää, segregatiota sekä vihapuhetta ja -rikoksia. Täten myös ihmisten asenteiden muuttaminen ja rasismien kitkeminen kytketty osallisuuden tavoin niin poliittisiin toimiin kuin yksittäisten ihmisten tapaan kohdata toisia ihmisiä.

Maahanmuuttajien osallisuutta ja toimijuutta haastavat ja vaikeuttavat yhteiskunnassa monenlaiset tekijät. Makrotason rakenteellisista tekijöistä (mm. lainsäädäntö) mikrotason sosiaalisiin kohtaamisiin sisältävät ja samalla luovat eriarvoistavia valtasuhteita. (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 8.) Rakenteellisina nuorten osallisuutta haastavina tekijöinä haastatteluissa esiin nousivat muun muassa **kotoutumisprosessin hitaus** ja **epävarmuus maassa pysymisestä**. Vasta kansalaisuuden saatua maassa pysyminen on turvattu ja pystyy eri tavalla määräämään omasta elämästään. Osallisuuden toteutumisessa ja edistämisen rakenteellisina haasteina nähtiin myös **koulupaikkoihin ja töiden saamiseen liittyvät haasteet**, jotka olivat kytköksissä **kielikysymyksiin**. Näiden prosessien seuraamuksena maahanmuuttoon liittyy tekijöitä, jotka saattavat johtaa yhteiskunnallisesti haavoittuvaan asemaan (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 9). Syrjäytymisen voidaankin nähdä olevan yhteiskunnan rakenteissa oleva ilmiö, jossa kysymys on vajeesta sosiaalisessa vaihdossa tai pahimmillaan kansalaisten oikeuksien kieltämisestä. Ihmisen kärsiessä osattomuudesta hän ei ole osallinen jostakin yhteiskunnassa merkittävänä pidetystä

asiasta, mikä voi tarkoittaa esimerkiksi sosiaalisia suhteita, työmarkkinoita, taloudellista tai yhteiskunnallista vaikuttamista. (Särkelä-Kukko 2014, 36.)

Alitolppa-Niitamo (2005) näkee työssäkäynnin tarjoavan maahanmuuttajalle mahdollisuuden saada kosketusta suomalaiseen yhteiskuntaan, arvomaailmaan ja elämäntapaan, joka täten tukee myös maahanmuuttajan integraatiota. Maahanmuuttajien työllistymismahdollisuudet paranevat Suomessa asumisajan myötä, mutta työttömyys on silti iso haaste maahanmuuttajilla Suomessa. Alitolppa-Niitamon mukaan monille maahanmuuttajille työ on hyvin merkityksellinen asia elämässä, jopa tärkeämpää kuin usein työkeskeisinä nähdylle kantasuomalaisille. Töitä etsiessä maahanmuuttajat kohtaavat kuitenkin muun muassa liittyen rakenteellisiin tekijöihin, työnantajien ennakkoluuloihin, kielitaidon puutteeseen, tarvittavaan ammattitaitoon tai koulutukseen. (Alitolppa-Niitamo 2005, 39-40.) Haastateltavat toivoivat muutoksia esimerkiksi koulutusten kielivaatimuksiin sekä pidemmälle vietyä kielikoulutusta, jotta myös maahanmuuttajien työllistyminen yhteiskunnan eri aloille helpottuisi.

Tutkimus muodostavat yhden kuvan nuorten maahanmuuttajien osallisuudesta ja sen edistämisestä sekä haasteista. Haastatellessa erilaisen taustan omaavia nuoria tutkimustulokset saattaisivat olla hyvin toisenlaisia. Näkisin kuitenkin fenomenologista näkemystä lainaten, että yksittäinen kuvaa jotain myös yleisestä ja uskoisin, että moni esimerkiksi pakolaisena yksin maahan tullut nuori voi olla myös samantyyppisessä tilanteessa kuin haastattelemani nuoret ja heille valmentajien kuvaama valmennus voisi olla merkittävää heidän osallisuutensa ja kotoutumisensa edistämiseksi.

7.2 Jatkotutkimushaasteet

Maahanmuuttajien taustat ja elämäntilanteet hyvin vaihtelevia ja moninaisia, jolloin myös osallisuutta ja sen edellytyksiä on hyvin monenlaisia. Näkisin, että ihmisen myös tausta ja kokemukset vaikuttavat siihen, miten ihmisen oman osallisuutensa kokee ja mikä siinä hänelle on merkityksellistä. Tämä tutkimus antoi viitettä siitä, miten jotkut nuoret pakolaistaustaiset maahanmuuttajat kokevat osallisuutensa ja miten heidän osallisuuttaan pyritty valmennuksella edistämään. Näkisin, että olisi kuitenkin tärkeää jatkaa aiheen tutkimista myös laajemmin sekä nuorten ja ohjaajien näkökulma kuin

yhteiskunnallinen taso huomioiden. Jotta erilaisten maahanmuuttajien osallisuutta pystyttäisiin mahdollisimman hyvin edistämään, olisi tärkeää tehdä tutkimusta erilaisia maahanmuuttajaryhmiä koskien.

Niin nuoret kuin valmentajat nostivat esiin haasteet kantasuomalaisiin tutustumisessa ja näkisin, että asiaa olisi hyvä tutkia enemmän, etsien keinoja tutustumisen helpottamiseksi. Tutkimushaastattelut toteutettiin hankkeen loppuvaiheella, joten en päässyt tutustumaan ryhmätoimintaan. Ryhmätoiminnan tutkiminen olisi voinut tuoda näkökulmia nuorten ystävyys-suhteiden solmimiseen. Se oli myös paikka, jossa valmentajien rooli nuorten ystäväyhtymisessä oli ehkä suurimmillaan.

Kuten yksi valmentajista kuvasi, osallisuuden toteutuminen vaatii jotain meiltä kaikilta. Avoimin mielin toista kuuntelemalla voimme jokainen olla vaikuttamassa siihen, että meillä kaikilla olisi mahdollisuus kokea olevamme osallisia ja kuuluvamme.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. (2012). Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo 2005: Johdanto. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fågel, Sitna (toim.): Olemme muuttaneet – Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto.
- Angeria, K. & Niskanen, M. 2019. Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorelle - Käsikirja nuorten parissa työskenteleville. Helsingin diakonissalaitos.
- Ansala, L. Hämäläinen, U. & Sarvimäki, M. 2014. Integroitumista vai eriytymistä? Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren Suomessa. Työpapereita 56. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. <http://hdl.handle.net/10138/45401> Luettu 20.1.2020
- Braun V. & Clarke V. 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3 (2), 77–101.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2014). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: vastapaino.
- Eduskunnan tarkastusvaliokunnan mietintö (TrVM 6/2018 vp— O 10/2017 vp) 2018.Kotouttamisen toimivuus. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/TrVM_6+2018.pdf Luettu 30.3.2020
- Given, L. 2008. The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods. <https://dx.org/10.4135/9781412963909> Luettu 15.2.2020
- Hiitola, J., Anis, M. & Turtiainen, K. 2018. Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi — Kohtaamisissa kehittyviä käytäntö. Tampere: Vastapaino.
- Helsingin diakonissalaitos. 2018. Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorelle tukee kotoutumista. <https://www.hdl.fi/blog/2018/01/09/osallisuuden-polku-maahanmuuttajanuorelle/> Luettu 20.3.2019
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Isola, A.-M., Kaartinen, K., Leemann, L., Lääperi, R. Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Työpäpaperi 33/2017. Helsinki: Suomen Yliopistopaino. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>

Kiilakoski, T., Gretschel, A. & Nivala, E. 2012. Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi. Teoksessa Kiilakoski, T. & Gretschel, A. Muistiinpanoja Demokratiaoppitunnista - Millainen on lasten ja nuorten kunta 2010-luvulla? Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 57. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/muistiinpanoja_demokratiaoppitunnista.pdf Luettu 26.2.2020

Kazi, Villiina & Alitolppa-Niitamo, Anne & Kaihovaara, Antti (toim.). (2019). Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. ISBN 978-952-327-487-7.

Kaakkori, L. & Huttunen, R. 2014. Fenomenologia, hermeneutiikka ja fenomenografinen tutkimus. Saari, A., Jokisaari, O.-J. & Värri, V.-M. (toim.) Ajan kasvatus. Kasvatusfilosofia aikalaiskritiikkinä. Tampere:Tampereen Yliopistopaino.

Koivisto, J. Isola, AM. & Lyytikäinen, M. 2018. Osallisuus kuuluu kaikille. Innokylän innovaatiokatsaus. Helsinki:Terveiden ja hyvinvoinninlaitos.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys.Tampere: Vastapaino.

Kuula, A. (2015). Tutkimusetiikka:Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laine, T. (2015). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.), Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin (s. 28-45). Jyväskylä: PS-kustannus

Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. 2015. Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600. Luettu 16.4.2019

- Metsänen, R. 2009. Monikulttuurinen ohjaus käytännössä – vanhaa ja uutta – omaa ja lainattua – läheltä ja kaukaa. Teoksessa Helander, J. (toim.) Ammatillisen opettajan käsikirja. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Moilanen, P. & Räihä, P. 2015. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Maguire M. & Delahunt B. 2017. Doing a Thematic Analysis: A Practical, Step-by-Step Guide for Learning and Teaching Scholars. AISHE-J Volume , Number 3.
<http://ojs.aishe.org/index.php/aishe-j/article/view/335>
- Maunu, A. & Kiilakoski, T. 2018. Ohjausta osallisuuteen? Sosiaalinen ja poliittinen osallisuus ammattiin opiskelevien nuorten arjessa. Aikuiskasvatus, 38(2), 112-129.
<https://doi.org/10.33336/aik.88333> Luettu 12.4.2020
- Niiniluoto, I. 2002. Tieteen tunnuspiirteet. Teoksessa Karjalainen, S., Launis, V., Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Tampere: Gaudeamus.
- Niskanen, S. 2006. Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofinen traditio. Teoksessa Perttula, J., Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Vantaa: Dialogia.
- Nisula, L. 2011. Vuorovaikutuskulttuuri ja sen jäsentymisen maahanmuuttajien työllistämismuunnoksessa. Acta Universitatis Lapponiensis 194. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. ISBN 978-952-484-394-2. ISSN 0788-7604.
- Nivala, E. & Ryynänen, S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013, vol. 14
https://www.uef.fi/documents/364780/1847612/Nivala_%26_Ryynänen_Kohti_sosiaalipedagogista_osallisuuden_ideaalia.pdf/82a018a3-5f0a-4c44-8937-7fd4ac2a3879 Luettu 21.3.2019
- Onnismä, J. 2007. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Helsinki: Gaudeamus.
- Pajula, E. 2014. Osallisuudesta on kyse. Teoksessa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry.
- Pehkonen, A. 2006. Maahanmuuttajan kotikunta. Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut nro 52. Helsinki

Puukari, S. & Korhonen, V. 2013. Monikulttuurinen ohjaus kotoutumista tukevassa työssä. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoutumme - Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto ry.

Perttula, J. 2006. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, J., Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Vantaa: Dialogia.

Pulkkinen, S. 2010. Husserlin fenomenologinen menetelmä. Teoksessa Miettinen, T., Pulkkinen, S. & Taipale, J. (toim.) Fenomenologian ydinkysymyksiä. Helsinki: Hakapaino.

Pakarinen, E. 2018. Maahanmuuttajien ohjaus työvoimahallinnossa ja aikuiskoulutuksessa. Kohti interkulttuurista ohjausta. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 166. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2717-0/urn_isbn_978-952-61-2717-0.pdf Luettu 15.3.2020

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa Taina Era (toim.): Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156.

Romakkaniemi, M. & Rätty, R. 2017. Sosiaalinen osallisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa Lappalaisten nuorten tulevaisuutta tukemassa. Soku – Hankkeessa tehtyä, koettua ja uusia visioita. Pietiläinen, R. & Rauni, R. (toim.) Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 1/2017. Rovaniemi. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/122735/B%201%202017%20Ratyy%20Pietilainen.pdf?sequence=1#page=25> Luettu 30.4.2019

Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen - Mistä puhumme, kun puhumme osallisuudesta? Teoksessa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry.

Saukkonen, P. 2016. Maahanmuuttajien kotoutuminen Helsingissä. Työllisyys, tulot ja asuminen. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuskatsauksia. https://www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/16_12_01_Tutkimuskatsauksia_12_Saukkonen.pdf Luettu 5.4.2019

Taajamo, M. & Puukari, S. (toim.) (2007). Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto

Tanttu, T. 2017. ”Sitten uskaltaa kertoa omista asioista enemmän” — Maahanmuuttaja-asiakkaiden työvoimaneuvojan käsityksiä luottamuksen rakentamisesta asiointikeskustelussa. Prologi : puheviestinnän vuosikirja, 2017, 24-41. <http://prologos.fi/prologi/index.php?page=vuosikirjat> Luettu 19.3.2020

Terry, G., Hayfield, N., Clarke, V. & Braun, V. 2017. Thematic Analysis. Teoksessa The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology. SAGE Publications Ltd. Lontoo. DOI: <https://dx.doi.org/10.4135/9781526405555>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2018. Osallisuuden edistämisen mallit. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit>. Luettu 20.3.2019

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2018. Sosiaalinen osallisuus teoreettisena käsitteenä. Saatavilla <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/mita-sosiaalinen-osallisuus-on-/sosiaalinen-osallisuus-teoreettisena-kasitteena>. Luettu 20.3.2019

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2018. Osallisuus. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>. Luettu 20.3.2019

Tiilikainen, M. 2003. Arjen Islam – Somalinaisten elämää Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Tuomi J. & Sarajärvi A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Teoksessa Karjalainen, S., Launis, V., Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Gaudeamus. Tampere.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2019. Kasvua ja hyvinvointia maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikalla - Yleiskuva ja kehittäminen. <https://tem.fi/documents/1410877/11992263/Faktatieto+maahanmuutosta+ja+kotouttamisesta+25012019/faa5862e-9f95-d674-199e-f8cf9b4ba2c4/Faktatieto+maahanmuutosta+ja+kotouttamisesta+25012019.pdf> Luettu 29.3.2019

Työ ja elinkeinoministeriö. 2014. Kotouttamisen osaamiskeskus. Keskeiset käsitteet. <https://kotouttaminen.fi/keskeiset-kasitteet>. Luettu 30.3.2019

Valtion kotouttamisohjelma. (2016-2019).

<https://tem.fi/documents/1410877/%203506436/Valtion+kotouttamisohjelma+vuosille+2016-2019.pdf>. Luettu 28.1.2020

Vuori, J. 2012. Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa Keskinen, S., Vuori, J. & Hirsaho, A. (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

LIITTEET

LIITE 1. Haastattelukysymykset: nuoret

Tämän hetkinen tilanne

Kauan olet asunut Suomessa?

Millaisena koet elämäsi Suomessa?

Minkälaisia asioita elämäsi kuuluu tällä hetkellä?

Millaiset asiat sinulle on tärkeitä arjessasi/elämässäsi?

Osallisuuden polku hankkeeseen osallistuminen

Milloin olet aloittanut hankkeen toiminnassa? Millainen tilanteesi oli, kun hakeuduit mukaan hankkeen toimintaan? Kauanko olet ollut/olit mukana valmennuksessa?

Kertoisitko, millaista on ollut olla mukana Osallisuuden polku hankkeen toiminnassa?

Millaisia asioita olette tehneet, mitä yleensä teette? Kuinka usein olette valmentajan kanssa nähneet?

Millaista apua olet saanut valmennuksesta? Minkälaiset asiat valmennuksessa ovat auttaneet sinua/olleet sinulle hyödyllisiä?

- Miltä sinusta suomalainen kulttuuri, arkielämä, suomalaisuus tuntuvat? Onko valmennukseen osallistuminen vaikuttanut tähän kokemukseen jotenkin?
- Koetko olevasi osa suomalaista yhteiskuntaa? Onko valmennukseen osallistuminen vaikuttanut tähän kokemukseen jotenkin?

Onko jotain mitä olisit vielä toivonut hankkeelta, mikä olisi voinut olla sinulle hyödyllistä?

Oletko saanut apua tai ohjausta myös muilta tahoilta, jos niin millaista?

Jäsenyys ryhmissä/yhteisöissä

Millaisiin yhteisöihin (ryhmiin, porukoihin) koet kuuluvasi?

Millainen merkitys näillä ryhmillä/yhteisöillä on elämässäsi?

Mikä sinua on auttanut ryhmiin löytämään ryhmiä ja mukaan pääsemään mukaan niiden toimintaan & mikä hankaloittaa sitä?

Oma toiminta & tulevaisuus

Jos mietit elämääsi, niin koetko, että voit vaikuttaa omiin asioihisi, oman elämäsi kulkuun, siihen mitä elämässäsi tapahtuu?

Pystytkö tekemään asioita mitä haluaisit?

Millaisia toiveita tai tavoitteita sinulla on tulevaisuudelle? Minkälaiset asiat tulevaisuutesi kannalta ovat sinulle merkityksellisiä?

Haluaisitko sanoa/kertoa vielä jotakin?

Suuri kiitos ajastasi ja ajatuksistasi!

LIITE 2. Haastattelukysymykset: valmentajat

Taustatietoja

Miten olet päätyneet työskentelemään hankkeesessa?

Kertoisitko vähän, minkälainen työnkuvasi on tällä hetkellä?

Minkälaista valmennus hankkeessa on?

Millaisia tavoitteita valmennukselle on?

Osallisuus

Mitä osallisuus sinulle tarkoittaa, miten ymmärrät osallisuuden käsitteen?

Millaisena valmennukseen osallistuneiden nuorten osallisuus sinulle näyttäytyy?

Millaisia tarpeita tai toiveita valmennukseen osallistuneilla nuorilla osallisuuden näkökulmasta tyypillisesti on?

Osallisuuden edistäminen

Millaisia asioita teette nuorten kanssa?

Miten osallisuuden edistäminen näkyy hankkeessa?

Mikä osallisuuden edistämistä haastaa?

Mitä osallisuuden edistäminen edellyttää: nuorilta, valmentajilta, yhteiskunnalta?

Miten kehittäisit hankkeen toimintaa osallisuuden näkökulmasta?

Mikä työssäsi on haastavinta? Mikä työssäsi on parasta?

Haluaisitko vielä sanoa/kertoa jotakin?

Suuri kiitos ajastasi ja ajatuksistasi!

Taulukko 1. Osallisuuden edistämisen lähtökohtia valmennuksessa

TAULUKKO 1. Osallisuuden edistämisen lähtökohtia valmennuksessa – luottamuksen rakentuminen

Lainaus	Pelkistetty ilmaus	Merkityskokonaisuus	Alaluokka	Pääloukka
"Mut sitten se oikeestaan se koko nuoren elämän kirjo mikä, mitä nyt vaikka nuoren 25 vuotiaan Irakilais taustasen miehen elämässä voi olla ni se on niinku kaikki tässä työssä. Niikun semmosta, aika laajaa niinku kartottamista.." (h1)	Taustan laaja kartoittaminen vaatii luottamuksen	Luottamusta vaativia asioita	Luottamuksen rakentuminen	Osallisuuden edistämisen lähtökohtia valmennuksessa
"Niin kun semmosta, aika laajaa niinku kartottamista, mikä vaatii aika vahvan luottamuksen, että nuori uskaltaa myös sanoo, et on eri mieltä asiasta." (h1)	Vaatii vahvan luottamuksen, että nuori uskaltaa ilmaista erimielisyyden			
" - minä annan heille aikaa. Joskus se vaatii aikaa, joskus ei, helpot asiat eivät tarvitse aikaa." (h3)	Osa asioista vaatii aikaa, helpot asiat ei			
"Luottamuksen rakentaminen vie aikaa, se vei minulta kuukausia. Tavata häntä ja soittaa hänelle ja vaikka hän ei soita minulle, minä soitan hänelle. Ja kysyn miten hän voi, olisiko jotain mitä hän haluaisi tehdä?" (h3)	Luottamuksen rakentamiseksi yhteydenpito nuoreen	Luottamuksen rakentuminen		
" - vuosi ni sit alkaa tulla semmosia henkisen puolen asioita ja semmosia henkilökohtasempia ja ehkä joittenkin kanssa jo aikasemmin, mutta että jonkunlainen juurtuminen pitää tapahtua ennen kun se ihminen kokee ittensä ja aukee ja kokee olonsa turvalliseksi." (h1)	Vaatii juurtumisen, että voi kokea olonsa turvalliseksi ja puhua henkilökohtaisista asioista			
"Ajattelen, että minulle se (luottamus) on heti ensimmäisellä kerralla, kun juttelen heille, se on joku kielessä, kun minulla on nuorten kanssa sama kieli." (h3)	Yhteisen kielen kautta luottamus nuoriin			
"Mutta varmaan ihan pikku hiljaa se luottamus kasvaa ja nuoret ottavat yhteyttä meihin, no itseassissa mä tarviisin apua tässä asiassa. Voi olla ihan pieni juttu, vaikka Kelan lomake asia - " (h2)	Pikku hiljaa luottamus kasvaa ja nuoret tulee pienen asian kanssa			
"Tavallaan sen kulttuurieron takia, vaikee hyväksyä ulkopuolisen tukea tai ohjausta, luottamus valitettavasti kestää aika pitkään." (h2)	Kulttuurisista syistä luottamuksen syntyminen kestää kauan	Haasteet luottamuksen rakentumisessa		
"Mutta on vähän vaikeaa luottaa johonkin. Heidän kulttuurissaan on, se on erilainen kulttuuri. Hän voi ajatella, että ehkä minä menen puhumaan jollekin muulle." (h3)	Nuori voi ajatella, että valmentaja puhuu muille nuoren asioista			

Taulukko 2. Avun saamisen merkitys (nuorten analyysi)

TAULUKKO 2. Avun saamisen merkitys

Lainaus	Pelkistetty ilmaus	Merkityskokonaisuus	Teema
"Elämä on muuttunut aika dramaattisesti (Vamoksen myötä), on saanut oleskelulupa, eli saanut koulupaikka, oman asunnon, työharjoittelun." (h3)	Vamokselta saatu apu on muuttanut elämää suuresti	Kokemukset Vamokselta saadusta avusta	
" - olen niin lähellä valmentajaa (nimi muutettu valmentajaksi). Minusta tuntuu, että olemme ystäviä ehkä, hän on hyvä minun kanssa ja minulla hänen. Hän auttaa minua niin paljon ja meillä on hauskaa, jos hänellä ei ole aikaa menen sosiaalityöntekijälle." (h1)	Tulee mieluiten Vamokselle, koska valmentajan seurassa hyvä olla		
"Mä tykkään noista paikoista, missä mä voisin tavata mukavia ihmisiä, voisin keskustella vähän suomea heidän kanssa." (h2)	Mukava käydä Vamoksella kuin voi tavata ihmisiä ja keskustella suomeksi		
"Minulla on uusia kokemuksia ja tiedän uusista paikoista ja jopa kun en ole ryhmän kanssa, olen kavereiden kanssa ja meillä on tylsää, tiedän useammista vaihtoehdoista, se on paljon parempi meille. Se on se hyvä asia siinä ryhmässä." (h1)	Vamoksen ryhmien kautta saa lisää vaihtoehtoja vapaa-ajalle		
"Ehkä mä en oo saanu merkittävää apua. Kyllä ne yrittää niinku kovasti antaa apua ja ohjata, antaa ajatuksia ja niin, mutta ei oo mitään erityistä mielestäni. Mutta ne ei voisi antaa mulle mitään tai auttaa mulle mitään tulevaisuuteen." (h2)	Ei ole saanut merkittävää apua, vaikka on yritetty auttaa		
"Koska ei ole paljon paikkoja minne voisi mennä. Maahanmuuttajat saavat aika vähän palvelua." (h3)	Maahanmuuttajille ei ole paljon palveluita	Maahanmuuttajille suunnattu ohjaus	Avun saamisen merkitys
"Mutta kyllä joo, jokaisesta paikasta löytyy semmosia henkilöitä jotka osaa heidän työnsä, osaa neuvoa. Tavallisesti aina löytää vastauksen sun kysymyksiin, he neuvoo, jos etsin oikea paikka." (h2)	Yleensä apua saa, kun löytää oikean paikan		
"Kun maahanmuuttaja saapuu suomeen, he eivät osaa suomea tai systeemiä, he tarvitsevat täydellistä ohjausta. Sen pitää olla ihan interaktiivinen palvelumuoto, että voisi kysyä ihan milloin vain apua." (h3)	Maahanmuuttaja tarvitsee kokonaisvaltaista ja interaktiivista ohjausta		
" - hän kysyi, että mitä sinä haluat, kun lopetat koulun, mitä sinä haluat tehdä työksesi? Sanoin, että menen kirjanpitäjäksi tai tällaisiin asioihin, silloin hän sanoi, että miksi et menerakennusmieheksi tai siivoojaksi." (h1)	Sosiaalityöntekijä suositteli hakeutumaan eri alalle, kuin nuori itse ajatteli	Vaikeat kokemukset avun saamiseen liittyen	
"Mä en saanu mitään apua tähän tarkkaan asiaan, ei löydä mitään tai mä itse en osannut löytää oikeaan paikkaan. - Ne maahanmuuttajat täällä ei saa niikun riittävästi tietoa näistä (korkeakouluhaku) asioista. Kuten sanoin, mä kävin niinkun monta kertaa TE-toimistolla ja sosiaalitoimistolla, mutta kukaan ei osannut neuvoa näistä asioista. Mutta voi olla, että se ei ollu heidän työ, se ei oo heidän vastuu." (h2)	Ei ole löytänyt apua toivomaansa asiaan		